

รายงานการประเมินสถานภาพ
การมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนา
ในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

294.37 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ส 691 ก การประเมินสถานภาพการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนา
ในการส่งเสริมการจัดการศึกษา
กรุงเทพฯ : 2552
224 หน้า
ISBN 978-974-559-833-1
1. การประเมินสถานภาพ 2. การมีส่วนร่วมการจัดการศึกษา
3. พระพุทธศาสนากับการศึกษา 4. การมีส่วนร่วมของสถาบัน
พระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา 5. ชื่อเรื่อง

การประเมินสถานภาพการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนา ในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

สิ่งพิมพ์ สกศ. อันดับที่ 43/2552
พิมพ์ครั้งที่ 1 ตุลาคม 2552
จำนวน 1,000 เล่ม
ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่ สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา
 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
 กระทรวงศึกษาธิการ
 99/20 ถนนสุขุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
 โทร. 02 668 7123 ต่อ 6019
 โทรสาร. 02 243 7914-15
 Website : <http://www.onec.go.th>
สำนักพิมพ์ บริษัท เพลิน สตูดิโอ จำกัด
 265 ซอยประชาสงเคราะห์ 26
 แขวงดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพฯ 10320
 โทรศัพท์. 0-2692-0715 โทรสาร. 0-2692-0715

คำนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดประเด็นสำคัญไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาให้ยึดหลักให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา กระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของสถาบันศาสนา และแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 - 2559) ได้มีทิศทางพัฒนาสังคมไทยโดยยึดตามแนวพระราชดำริสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ยึดทางสายกลางบนพื้นฐานของความสมดุลพอดี รู้จักประมาณอย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้เท่าทันโลก เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อมุ่งให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” โดยยึด “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา โดยมีเป้าหมายให้สถาบันศาสนาร่วมคิดและร่วมดำเนินงาน เพื่อพัฒนาคนไทยทุกคนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามระบบวิถีชีวิตที่ดีงาม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดยสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา มีภารกิจในการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาในภาพรวมของประเทศ ตามนโยบาย เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ๙ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 - 2559) ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษามาตรฐานการศึกษาของชาติ และนโยบายรัฐบาล จึงได้ดำเนินการประเมินสถานภาพการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างสถาบันพระพุทธศาสนากับสถานศึกษาและชุมชน โดยได้รับ

ความร่วมมือจากคณะนักวิจัย ประกอบด้วย ดร. วิเชียร เกตุสิงห์
ผศ. รังสรรค์ ทิมพันธุ์พงษ์ และนายมนัส ภาคภูมิ นอกจากนี้ยังได้รับ
ความร่วมมือในการให้ข้อมูลการวิจัยจากวัดและสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
ครอบคลุมทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ประกอบด้วย เจ้าอาวาส/รอง
เจ้าอาวาสวัด พระสงฆ์ลูกวัด กรรมการวัด ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน/
ผู้แทน ครูผู้สอน กรรมการสถานศึกษา และประชาชนทั่วไป

สำนักงานฯ ขอขอบคุณ คณะนักวิจัย ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
และผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน
และหวังว่าข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในรายงานฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์
ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสถาบัน
พระพุทธศาสนาในการจัดการศึกษาให้ยั่งยืนและบรรลุเป้าหมายต่อไป

(รองศาสตราจารย์ธงทอง จันทรางศุ)

เลขาธิการสภาการศึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินสถานภาพการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา รวมทั้งการประเมินความพึงพอใจ ปัจจัยส่งเสริม ปัญหา อุปสรรค การดำเนินงานของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา เพื่อนำผลการวิจัยมาจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา โดยมีการศึกษาทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ข้อมูลเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลจากวัดพัฒนาต้นแบบและวัดทั่วไปรวม 253 วัด และเก็บข้อมูลจากโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานรวม 392 แห่ง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เจ้าอาวาส พระสงฆ์ และกรรมการวัด ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 2,924 รูป/คน

ข้อมูลเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากวัดทั้งหมด 22 วัด แบ่งเป็นวัดพัฒนาต้นแบบ 12 วัด วัดทั่วไป 10 วัด เก็บรวบรวมข้อมูลโดยสัมภาษณ์เจ้าอาวาส พระสงฆ์ลูกวัด และกรรมการวัด ประชาชนทั่วไป ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและกรรมการสถานศึกษา รวม 374 รูป/คน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ

1. สถานภาพการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

1.1 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องข้องกับการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ที่วัดจัดมากที่สุดและรองลงมาตามลำดับ คือ

การเทศนาในวันพระ และการเทศน์มหาชาติ กิจกรรมสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีชาวพุทธ การจัดสวนป่า (สวนสมุนไพร ไม้ดอก-ไม้ประดับ) ซึ่ง แต่ละกิจกรรมมีวัดมากกว่าร้อยละ 60 ดำเนินการ

1.2 กิจกรรม/การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุน การจัดการเรียนการสอน ที่วัดดำเนินการมากที่สุดคือ การเทศนาอบรม แนะนำนักเรียนในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ รองลงมาตามลำดับคือ การช่วยเหลือและร่วมมือกับโรงเรียนแก้ปัญหาความประพฤติของนักเรียน การอบรมส่งเสริมคุณธรรมรูปแบบต่าง ๆ แก่นักเรียน และการชักชวน บุคคลหรือองค์กรให้มาสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียน กิจกรรม ชักชวนชุมชนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน กิจกรรมร่วมประชุมจัด กิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมของโรงเรียน และกิจกรรมร่วมประชุมเชิง วิชาการกับคณะครู/ผู้นำชุมชน ซึ่งวัดมากกว่าร้อยละ 60 มีการดำเนินงาน

1.3 กิจกรรมสนับสนุนด้านที่ดิน-อาคาร วัสดุครุภัณฑ์ และ การเงิน กิจกรรมที่มีวัดดำเนินงานมากที่สุดคือ การอนุญาตให้โรงเรียน จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในบริเวณวัด รองลงมาคือ การให้โรงเรียนยืมวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ของวัดไปใช้ในการเรียนการสอน หรือ กิจกรรมอื่น ๆ การให้โรงเรียนใช้อาคารสถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรม การเชิญชวน ผู้มีจิตศรัทธาทอดผ้าป่าแล้วมอบเงินให้โรงเรียน และการเชิญชวนผู้มี จิตศรัทธาบริจาคเงินให้โรงเรียน การร่วมประชุมปรึกษาหารือกับโรงเรียน ในการจัดงานหาเงินให้โรงเรียนและวัดมอบทุนการศึกษาให้นักเรียนที่ ยากจน แต่ละรายการมีวัดมากกว่าร้อยละ 60 ดำเนินการ

1.4 กิจกรรมการมีส่วนร่วมของวัดในการเป็นศูนย์กลางใน การจัดการศึกษาที่วัดดำเนินงานในระดับมากที่สุดคือ การร่วมกับชุมชนจัด กิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมประเพณีชาวพุทธ

1.5 การมีส่วนร่วมของวัดในการสนับสนุนการจัดกิจกรรม

การเรียนการสอนวัดไม่มีกิจกรรมใดที่มีส่วนร่วมในระดับมาก กิจกรรมที่วัดมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง คือ การชักชวนชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน การไปร่วมประชุมจัดกิจกรรมประเพณี วัฒนธรรมของโรงเรียน การไปจัดอบรมส่งเสริมคุณธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับนักเรียน การเทศนาอบรมแนะนำนักเรียนในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ และการชักชวนบุคคลหรือองค์กรให้มาสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียน

1.6 การมีส่วนร่วมของวัดในการสนับสนุนด้านที่ดิน อาคาร วัสดุ ครุภัณฑ์ และการเงิน ก็ไม่มีกิจกรรมใดที่วัดมีส่วนร่วมในระดับมาก กิจกรรมที่วัดมีส่วนร่วมระดับปานกลาง คือ การอนุญาตให้โรงเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในบริเวณวัด การอนุญาตให้โรงเรียนใช้อาคารสถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และการให้โรงเรียนยืมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ของวัดไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน หรือกิจกรรมอื่นๆ

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของวัดในการเป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย การมีส่วนร่วมของวัดในการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น และการมีส่วนร่วมในการสนับสนุน ด้านที่ดิน-อาคาร วัสดุ ครุภัณฑ์ และการเงิน ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

2. ความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา พบว่า ความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลางทุกรายการ

3. ปัจจัยส่งเสริมและปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา พบว่า ปัจจัยเสริม ได้แก่ การเป็นวัดพัฒนาต้นแบบ วัดมีเจ้าอาวาสที่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี เจ้าอาวาสไม่มีสมณศักดิ์ เจ้าอาวาสไม่มีตำแหน่งทางการปกครอง และวัด

ที่เจ้าอาวาสจบการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี ปัจจัยที่เป็นปัญหา/อุปสรรค พบว่า การดำเนินงานจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยรวมมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง รายการ/กิจกรรมที่มีปัญหา/อุปสรรคมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับรายการ/กิจกรรมอื่น ๆ คือ ปัญหาการขาดงบประมาณในการบริหารจัดการ ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน รองลงมาคือ ปัญหาการขาดบุคลากรในการทำงาน ปัญหาการขาดบุคลากรที่จะเป็นวิทยากรให้บริการแก่ประชาชน แนวนโยบายการสนับสนุนจากภาครัฐไม่ชัดเจนหรือไม่จริงจัง บุคลากรที่มีอยู่ขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทของวัดที่มีต่อประชาชน และปัญหาการขาดวัสดุอุปกรณ์ในการให้บริการประชาชน

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. สถานภาพการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

1.1 การส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน ได้แก่ การจัดการศึกษาหลักสูตรปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และแผนกสามัญศึกษา การจัดโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

1.2 การส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่ การจัดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การสอนหลักสูตรธรรมศึกษา ศูนย์อบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ในวัด การเผยแพร่ศาสนาธรรมแก่เด็ก เยาวชน และประชาชน โดยการเทศนาประจำวันพระ วันสำคัญทางศาสนา และวันสำคัญอื่น ๆ โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์ หอกระจายข่าว วิทยุ โทรทัศน์ และเทศนาในวัด การจัดค่ายคุณธรรม การฝึกปฏิบัติธรรมทำสมาธิ

1.3 การส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย จัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาและการพักผ่อน โดยจัดพิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด บริการประชาชน ป้ายนิเทศ จัดลานธรรม สวนสมุนไพร สวนไม้ดอก-

ไม้ประดับ สวนป่า จัดภูมิทัศน์ให้มีความสะอาด สงบ สวยงามร่มรื่น จัดให้มี
ลานกีฬา ลานสุขภาพ จัดบริเวณสถานที่ให้ประชาชนได้ศึกษาเกี่ยวกับ
สิ่งเคารพทางพระพุทธศาสนา และทำพิธีกรรมทางศาสนา

1.4 การส่งเสริมการจัดการศึกษาอื่น ๆ ได้แก่ การจัดพระภิกษุ
ไปช่วยสอนในโรงเรียน การจัดกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมประเพณีชาวพุทธ
กิจกรรมบรรพชาสามเณร บวชชีพราหมณ์ ภาควัดอุร้อน จัดกิจกรรม
ส่งเสริมสุขภาพอนามัย กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ กิจกรรมพัฒนาชุมชน
เข้มแข็งโดยใช้หลักธรรมเป็นตัวนำการพัฒนา พระรับนิมนต์เป็นวิทยากร
บรรยายในสถานศึกษา ชักชวนชุมชนร่วมกิจกรรมของโรงเรียน สนับสนุน
ที่ดิน-อาคาร วัสดุครุภัณฑ์ เพื่อการศึกษา โดยวัดให้สถานที่สร้างโรงเรียน
ใช้บริเวณ-อาคารสถานที่ของวัดจัดกิจกรรมการศึกษา มอบวัสดุ ครุภัณฑ์
หนังสือ เสื้อผ้านักเรียนให้โรงเรียน จัดสร้างอาคารเรียนมอบให้โรงเรียน
มอบทุนการศึกษา มอบเงินสมทบการจัดกิจกรรมวัดร่วมกับสถานศึกษา
จัดหารายได้ให้โรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ วัดจัดตั้งกองทุน มูลนิธิช่วย
การศึกษา เป็นต้น

2. ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมของวัดในการส่งเสริมการจัด
การศึกษา

2.1 ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก เยาวชนและสถานศึกษา เด็กและ
เยาวชนในสถานศึกษาและในชุมชนแวดล้อมได้รับโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม
ที่วัดจัดขึ้น สืบเนื่องติดต่อกันเป็นเวลานาน สามารถลดพฤติกรรมที่ไม่
พึงประสงค์ของเด็กและเยาวชนได้ส่วนหนึ่งในเรื่องการลดละเลิก
อบายมุข เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนใน
สถานศึกษามีโอกาสได้รับทุนการศึกษาของวัด ในส่วนของสถานศึกษา
จะได้รับการสนับสนุนด้านบุคลากรช่วยสอน ได้รับบริจาคด้านวัสดุ ครุภัณฑ์
และการเงิน ได้ใช้อาคารสถานที่ในการจัดกิจกรรมการศึกษา และอื่น ๆ

2.2 ผลที่เกิดขึ้นกับวัด การจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น ประชาชนเห็นประโยชน์และเกิดศรัทธา ทำให้ความสัมพันธ์ความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน เป็นไปด้วยดี ผลของการจัดกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ส่งผลให้มีประชาชนต่างถิ่นเข้ามาเยี่ยมชม และศึกษาดูงานกิจการของวัดเป็นประจำ

2.3 ผลที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน การจัดกิจกรรมของวัดที่ประสบผลสำเร็จทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความภาคภูมิใจ เกิดความรัก ความผูกพัน และความร่วมมือกับวัด และส่งผลให้เกิดการสร้างงานเพิ่มรายได้ให้แก่คนในชุมชนรวมทั้งการได้รับการดูแลด้านสุขภาพอนามัยเบื้องต้น โดยความร่วมมือของวัดและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และการส่งเสริมอาชีพ

2.4 ผลที่เกิดขึ้นกับสังคมทั่วไป การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้มีลานกีฬา ลานธรรม สนามเด็กเล่น ทำให้เด็กเยาวชนและประชาชนได้ออกกำลังกายห่างไกลยาเสพติดและลดละเลิกอบายมุข กิจกรรมเหล่านี้สามารถช่วยเหลือแก้ไขปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ ได้ ทำให้ปัญหาในสังคมลดลง และช่วยสร้างความรักความสามัคคีของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี

3. กิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาที่เป็นแบบอย่างที่ดี (Good Practice)

3.1 วัดเป็นศูนย์กลางส่งเสริมพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ กรณีศึกษาของวัดไชยศรี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

3.2 การจัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นสถานที่พักผ่อน ได้แก่ กรณีศึกษาของวัดสุวรรณบำรุงราชวราราม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี วัดกำแพงมณี อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก และ

วัดเอก อำเภอกระแสดินธุ์ จังหวัดสงขลา

3.3 การส่งเสริมการจัดการศึกษาในสถานศึกษา ได้แก่ กรณีศึกษาวัดใหญ่ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

3.4 การจัดโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ได้แก่ กรณีศึกษาของวัดแจ้ง (โรงเรียนแจ้งวิทยา) อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา วัดศรีบุญเรือง (โรงเรียนผดุงวิทย) อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

3.5 ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้แก่ กรณีศึกษาของวัดบุญวาทย์วิหาร อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

3.6 กิจกรรมการจาคายคุณธรรมสำหรับประชาชนและเยาวชน ได้แก่ กรณีศึกษาของวัดมงคลโกวิทาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี และวัดบ้านค่าย อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

3.7 การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน ได้แก่ กรณีศึกษาวัดดอนขมิ้น อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

3.8 การพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจของชุมชน ได้แก่ กรณีศึกษาของวัดวังขนายทายิการาม อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี วัดกำแพงมณี อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก และวัดใหญ่ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

2. ความพึงพอใจการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

2.1 กิจกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาพัฒนาเด็กและเยาวชน ได้แก่ การจัดกิจกรรมศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจาคายคุณธรรม การบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุ สามเณร ภาคฤดูร้อน การปลูกฝังขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ รวมถึงกิจกรรมลดละเลิกอบายมุข และการปลูกจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

2.2 การส่งเสริมการจัดการศึกษาในโรงเรียน ประชาชนมีความพึงพอใจการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาในโรงเรียนของวัดในเรื่อง การเปิดสอนหลักสูตรธรรมศึกษา การจัดการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนการกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษา การบริจาควัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์และเงินให้โรงเรียน การอนุญาตให้โรงเรียนใช้ที่ดิน-อาคารสถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรมการศึกษาและอื่นๆ

2.3 กิจกรรมการส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ การจัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และสถานที่พักผ่อน การจัดภูมิทัศน์ของวัดให้สะอาด สวยงาม จัดให้มีลานกีฬา ลานธรรม จัดสวนป่า สวนสมุนไพร พิพิธภัณฑน์ ห้องสมุด และอื่นๆ

2.4 กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ วัดร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ จัดอบรมให้ความรู้ส่งเสริมอาชีพ และการส่งเสริมสร้างรายได้ต่าง ๆ วัดเป็นศูนย์กลางจำหน่ายสินค้าของชุมชน จัดตลาดนัดชุมชนในวัด จัดตั้งกลุ่มอาชีพ และการตั้งศูนย์ฝึกอาชีพในวัด ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร และอื่นๆ

2.5 กิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาด้านศาสนาและพิธีกรรมทางศาสนา ได้แก่ การจัดค่ายคุณธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน การสอนธรรมศึกษา การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนสอบธรรมศึกษา การจัดพิธีกรรมทางศาสนา กิจกรรมบวชพระ และสามเณรในโอกาสต่าง ๆ กิจกรรมสืบสานประเพณีวัฒนธรรม การฝึกปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ และการเผยแพร่ศาสนธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ และอื่นๆ

2.6 กิจกรรมพัฒนาคนและสังคม ได้แก่ การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง กิจกรรมปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนเกิดความรับผิดชอบต่อตนเองและชุมชน การพัฒนาสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในชุมชน การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

การส่งเสริมอาชีพของคนในชุมชน การส่งเสริมสุขภาพอนามัยจัดให้มี
ลานกีฬา สำหรับเด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป

3. ปัจจัยส่งเสริมและปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานของสถาบัน
พระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ได้แก่

3.1 **เจ้าอาวาส** เจ้าอาวาสวัดเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการ
ส่งเสริมการจัดการศึกษา คุณสมบัติของเจ้าอาวาสวัดที่เป็นปัจจัยส่งเสริม
การจัดการศึกษา ได้แก่ การมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีวิสัยทัศน์
มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการพัฒนาคนและสังคม มีภาวะผู้นำ สุขภาพ
ร่างกายที่เข้มแข็ง ความสามารถในการเป็นผู้นำทางศาสนา มีความ
สามารถและมีความรู้เรื่องการประชาสัมพันธ์

3.2 **วัด** การเตรียมความพร้อมของวัดก่อนที่จะไปพัฒนาคนอื่น
โดยพัฒนาวัดและบริเวณวัดให้เป็นจุดสนใจและดึงดูดความสนใจของ
ประชาชน ผลของการพัฒนาจะเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้กับบุคลากร
ของวัด

3.4 **คณะทำงานหรือทีมงาน** บุคลากรของวัดต้องมีปริมาณ
และคุณภาพเพียงพอในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในเชิงปริมาณควรมีตั้งแต่
10 รูปขึ้นไป

3.5 **ความร่วมมือของประชาชน** ความสำเร็จของการจัด
กิจกรรมจะเกิดขึ้นยากมากหรือไม่เกิดขึ้น ถ้าขาดความร่วมมือของ
ประชาชน

3.6 **ความศรัทธา** ความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัดเป็น
ปัจจัยสำคัญในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษา ความศรัทธา
จะทำให้เกิดพลังมหาศาลในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุ
เป้าหมาย ความศรัทธาเกิดจากปัจจัย 2 อย่าง คือ ศรัทธาเจ้าอาวาส
ศรัทธาหลักธรรม และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางพระพุทธศาสนา

4. ปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ได้แก่

4.1 ปัจจัยส่งเสริมทุกข้อเป็นปัจจัยบวก ถ้าปัจจัยเหล่านั้นขาดแคลน ขาดความเหมาะสมหรือไม่เพียงพอ จะเป็นปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

4.2 ทักษะและแนวคิดของเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสวัดมีฐานะเป็นผู้นำทางสังคม ถ้ามีทักษะและแนวคิดมุ่งเน้นการพัฒนาคนและสังคม มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจโดยใช้หลักธรรมเพื่อแสวงหาความสงบทางใจ และไม่พิจารณาแนวทางการพัฒนาคนและสังคมในมิติอื่น ๆ จะเป็นอุปสรรคสำคัญในการส่งเสริมการจัดการศึกษา การพัฒนาคนและสังคมจะไม่ครอบคลุมคนทุกกลุ่มอายุ ความมุ่งหวังของสังคมที่อยากจะให้เด็กและเยาวชนใกล้ชิดศาสนาหรือสนใจเข้าวัดเพื่อพัฒนาจิตใจก็จะไม่เกิดขึ้น

4.3 การขาดเทคนิคและวิธีการสอน วัดมีความมุ่งมั่นจะส่งพระไปช่วยสอนในสถานศึกษา แต่ถ้าพระขาดเทคนิคและวิธีการสอนก็จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่บรรลุเป้าหมาย

4.4 การบริหารจัดการองค์กร การดำเนินงานของวัดหลายแห่งขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบ ไม่มีรูปแบบการจัดโครงสร้างองค์กรที่ดี

4.5 การขาดงบประมาณ การสนับสนุนจากรัฐมีจำกัดหรือมีน้อยมากแทบจะทำอะไรไม่ได้เลย

4.6 การพัฒนาบุคลากรของวัดขาดความต่อเนื่อง โดยเฉพาะการขาดแคลนศาสนทายาทที่จะขึ้นมาเป็นผู้บริหาร (พระสังฆาธิการ) ในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 รัฐบาลควรให้การสนับสนุนให้วัดได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ให้ทั่วถึงและอย่างต่อเนื่อง

1.2 การสร้างศาสนทายาท เป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่รัฐต้องประสานงานกับมหาเถรสมาคม และให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง เพื่อให้วัดมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างเข้มแข็งและมีคุณภาพ

1.3 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรดำเนินการจัดทำฐานข้อมูลของวัดทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลในการสนับสนุนหรือคัดเลือกให้วัดที่มีความพร้อมในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อจูงใจให้ประชาชนในชาติได้เห็นคุณค่าของวัด และจะได้ช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนาสืบไป

1.4 ควรมีการสรรหา ยกย่องวัดที่มีผลงานในด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา ทั้งในระดับชาติและชุมชน พร้อมกับการเผยแพร่/ประชาสัมพันธ์ให้สังคมทราบ เพื่อเป็นการกระตุ้นและเป็นแบบอย่างให้วัดอื่น ๆ ได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป

1.5 รัฐควรจัดให้มีกองทุนหรือแหล่งทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพในการบริหารจัดการ ในการส่งเสริมการศึกษาของวัด และการขยายผลในการดำเนินงานส่งเสริมการจัดการศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ

1.6 ควรมีการทบทวนภารกิจของหน่วยงานด้านการศึกษาศาสนา และวัฒนธรรม ให้มีการประสานความร่วมมืออย่างชัดเจน เพราะเป็นภารกิจที่ต้องดำเนินการร่วมกัน จึงจะเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลสูงสุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

1.7 รัฐควรจัดสรรงบประมาณให้วัด โดยเฉพาะค่าสาธารณูปโภค ที่จำเป็น ให้แก่วัดอย่างพอเพียงเพื่อวัดจะได้นำไปใช้จ่ายในการพัฒนา ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการจัดค่าตอบแทนหรือสวัสดิการ แก่ภิกษุสามเณรที่เป็นวิทยากรหรือทำคุณประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อเป็น กำลังใจในการปฏิบัติงาน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาปฏิบัติ

2.1 การพัฒนาเจ้าอาวาสและบุคลากรของวัดเป็นความ จำเป็นอย่างยิ่งในการทำให้วัดประสบความสำเร็จในการมีส่วนร่วมใน การส่งเสริมการจัดการศึกษา จึงควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยการ อบรมให้ความรู้เรื่องต่าง ๆ เช่น การพัฒนาคนและสังคม การเปลี่ยนแปลง ของสังคมโลก บทบาทหน้าที่ของวัด และการบริหารจัดการองค์กร เป็นต้น

2.2 การคัดเลือกพระสังฆาธิการ โดยเฉพาะเจ้าอาวาส หน่วยงาน ที่รับผิดชอบควรประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยคำนึงถึง คุณสมบัติที่จำเป็น อาทิ ภาวะผู้นำ ความรู้ความสามารถด้านการศึกษา ทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อให้เหมาะสมกับสภาวะปัจจุบัน

2.3 ควรมีการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน มี บรรยากาศที่สะอาด สว่าง สงบ ความโปร่งใสด้านการเงินของวัด รวมถึง การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพราะจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ สร้างศรัทธาแก่ประชาชนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.4 วัดควรจัดทำแผนปฏิบัติการของวัดโดยแบ่งหน้าที่ของ บุคลากรในวัดตามภารกิจ 6 ด้านของวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ควรมี กิจกรรมที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษาที่เป็น รูปธรรมรวมอยู่ด้วย

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	
ความเป็นมา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการประเมิน	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
2 เอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
ตอนที่ 1 สถาบันพระพุทธศาสนากับสังคมไทย	7
ตอนที่ 2 สถาบันพระพุทธศาสนากับการมีส่วนร่วม ในการส่งเสริมการจัดการศึกษา	27
ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระพุทธศาสนา กับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัด การศึกษา	34
3 วิธีดำเนินการ	
ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูล	49
กรอบการประเมิน	52
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	54
การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ	56
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	57
การวิเคราะห์ข้อมูล	58

สารบัญ

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ	
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	60
ตอนที่ 2 ผลที่ได้จากการวัดตัวแปรที่เกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริม การจัดการศึกษา	74
ตอนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมใน การส่งเสริมการจัดการศึกษากับ สภาพแวดล้อมและลักษณะบางประการ ของวัดและเจ้าอาวาส	86
ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ	
ตอนที่ 1 สถานภาพการมีส่วนร่วมของสถาบัน พระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัด การศึกษา	90
ตอนที่ 2 ความพึงพอใจการมีส่วนร่วมของสถาบัน พระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัด การศึกษา	108
ตอนที่ 3 ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัญหาอุปสรรคของ การดำเนินงานของสถาบันพระพุทธศาสนา ในการส่งเสริมการจัดการศึกษา	110

สารบัญ

บทที่	หน้า
5	สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ
	สรุปผลการวิจัย 118
	อภิปรายผลการวิจัย 130
	ข้อเสนอแนะ 141
บรรณานุกรม	145
ภาคผนวก	
	ก เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล 150
	ข รายชื่อวัดและโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย 174
	ค รายชื่อผู้ให้ข้อมูลในการเก็บข้อมูลเชิงลึกโดยการสัมภาษณ์ 180

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	ผลการตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ	57
4.1	กลุ่มตัวอย่างและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดในการวิจัย	60
4.2	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างวัดในพระพุทธศาสนา จำแนกตามลักษณะ ประเภทและสภาพแวดล้อมของวัด	61
4.3	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรของวัด จำแนกตามลักษณะในแต่ละกลุ่ม	64
4.4	จำนวนและร้อยละของสถานศึกษา จำแนกตามสังกัด/ประเภท	66
4.5	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรในสถานศึกษา จำแนกตามอายุและระดับการศึกษา	67
4.6	จำนวนและร้อยละของวัดในพระพุทธศาสนาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง (253 วัด) จำแนกตามกิจกรรมที่วัดดำเนินการ เกี่ยวกับการเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย	69
4.7	จำนวนและร้อยละของวัดในพระพุทธศาสนาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง (253 วัด) ที่มีการดำเนิน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมอื่น ๆ	71

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
4.8	จำนวนและร้อยละของวัดในพระพุทธศาสนาที่เป็น กลุ่มตัวอย่าง (253 วัด) ที่มีการดำเนินการสนับสนุน ด้านที่ดิน-อาคาร วัสดุครุภัณฑ์และเงิน	72
4.9	ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนการมีส่วนร่วมในการเป็นศูนย์กลางการ ดำเนินงานการศึกษาที่ได้จากการประเมินของบุคลากร ในวัด บุคลากรในสถานศึกษา และรวมทั้งสองกลุ่ม	74
4.10	ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ ของ สถานศึกษา ที่ได้จากการประเมินของบุคลากรในวัด บุคลากรในสถานศึกษา และรวมทั้งสองกลุ่ม	77
4.11	ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านที่ดิน อาคาร วัสดุ ครุภัณฑ์ และเงิน ที่ได้จากการประเมิน ของบุคลากรในวัด บุคลากรในสถานศึกษา และรวมทั้ง ทั้งสองกลุ่ม	79

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
4.12	ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนการมีส่วนร่วมของวัด ในการส่งเสริมการจัดการศึกษาสามด้านและโดยรวมทุกด้าน จากการประเมินของบุคลากรในวัด บุคลากรในสถานศึกษา และรวมทั้งสองกลุ่ม	82
4.13	ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของวัด ที่ได้จากการประเมินของบุคลากรในวัด บุคลากรในสถานศึกษา และรวมทั้งสองกลุ่ม	83
4.14	ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของปัญหา/อุปสรรคในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ที่ได้จากการประเมินของพระสงฆ์ลูกวัด กรรมการวัด และรวมทั้งสองกลุ่ม	84
4.15	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ระหว่างกลุ่มวัดที่จำแนกตามสภาพแวดล้อมของวัดและลักษณะของเจ้าอาวาส	87

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1	แผนที่แสดงจังหวัดที่ตั้งของวัดที่เลือกเป็นกรณีศึกษา

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ 4 แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม สาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรม มาตรา 80 (4) ระบุว่า “ ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนาและเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ และในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 29” “ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นๆ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดระบบการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล เอกสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การพัฒนาระหว่างชุมชน” และในมาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ “(1)...(6) "การมีส่วนร่วม

ของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น” นอกจากนี้ในเรื่องทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หมวด 8 ได้ระบุให้องค์กรต่าง ๆ ในสังคมและชุมชน รวมทั้งสถาบันศาสนาเป็นองค์กรแหล่งระดมทรัพยากรและทุน เพื่อนำมาใช้ในการจัดการศึกษา

จากที่กล่าวมาข้างต้นพบว่าบทบาทของสถาบันศาสนาได้ถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ให้สถาบันศาสนาเป็นองค์กรที่มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นแหล่งทรัพยากรและทุนเพื่อการศึกษา

ในระดับท้องถิ่น บทบาทหน้าที่ของสถาบันศาสนาได้ถูกกำหนดให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 38 วรรคสอง ระบุให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนองค์กรต่าง ๆ...และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม และในมาตรา 40 กำหนดให้มีพระภิกษุสงฆ์หรือผู้แทนร่วมเป็นกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในบทบาทหน้าที่ที่สถาบันศาสนา ตามที่ระบุไว้ข้างต้นและยังสอดคล้องกับ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ปี พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 37 และ มาตรา 38 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ให้เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่ บรรพชิต และคฤหัสถ์ ดังนั้นบทบาทของวัดที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยตรง คือ

1) การศาสนศึกษา ได้แก่ การดำเนินการให้พระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยจนมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติได้ตามสมควรแก่ฐานานุกรม และศักยภาพของตน

2) การศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ ดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือ ให้เด็กและประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งในและนอกระบบการศึกษา ของรัฐ เพื่อให้สามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

3) การเผยแผ่ ได้แก่ การจัดกิจกรรมด้านการศึกษาและพระพุทธ ศาสนาให้แก่ประชาชน

กล่าวโดยสรุป กฎหมายรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติฯ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับ บทบาทของสถาบันศาสนาในการมีส่วนส่งเสริมและการมีส่วนร่วมใน การจัดการศึกษาในส่วนที่วัดจัดขึ้นเองให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การเข้าร่วมหน่วยงานอื่นในการจัดการศึกษา รวมถึงวัดเป็นแหล่งทรัพยากร และทุนทางด้านการศึกษา

จากข้อมูลและเหตุผลที่นำเสนอมาทั้งหมดจะเห็นว่าความคาดหวัง ของสังคมที่จะให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นแหล่งระดมทุนเพื่อการศึกษา วัดจึงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศ ดังนั้น สำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา โดยสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา จึงได้ ทำการศึกษาสถานภาพการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาใน การส่งเสริมการจัดการศึกษา เพื่อนำผลการประเมินไปเป็นแบบอย่าง เผยแพร่ให้วัดต่างๆ นำไปพิจารณาเป็นแนวทางดำเนินการ และผลการ ประเมินจะใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการกำหนดนโยบาย ภาครัฐเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ทั่วไป เพื่อประเมินสถานภาพการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

2.1 เพื่อประเมินสถานภาพการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

2.2 เพื่อประเมินความพึงพอใจการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยส่งเสริม ปัญหา อุปสรรค การดำเนินงานของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

2.4 เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

3. ขอบเขตการประเมิน

3.1 การประเมินครั้งนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนา ในการส่งเสริมการจัดการศึกษา โดยจะติดตามและศึกษากิจกรรมการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2542-2551

3.2 ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เจ้าอาวาส พระภิกษุสงฆ์ กรรมการวัด ผู้บริหารโรงเรียน ครู กรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป

3.3 ระยะเวลาดำเนินการ ตั้งแต่ วันที่ 7 กรกฎาคม 2551 - วันที่ 6 กรกฎาคม 2552

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

4.1 ได้ข้อมูลเป็นภาพรวมเกี่ยวกับกิจกรรมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสถาบันพระพุทธศาสนา และการพัฒนาการศึกษาของชาติ

4.2 ได้รูปแบบ กิจกรรม และวิธีการที่ประสบความสำเร็จ สามารถนำไปเป็นต้นแบบแก่สถาบันพระพุทธศาสนาอื่น ๆ ในการพัฒนาตนเองต่อไป

4.3 ได้ข้อมูลทางอ้อมเกี่ยวกับทรัพยากรของวัดรวมทั้งทรัพยากรบุคคล ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแหล่งระดมทุนและทรัพยากรเพื่อพัฒนาการศึกษา

4.4 นำไปเป็นข้อมูลสำหรับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในการพัฒนาวัดให้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคม พัฒนาคน และพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมของชุมชน

4.5 ได้ข้อมูลสำคัญสำหรับกระทรวงศึกษาธิการในการปฏิรูปการศึกษา โดยการกำหนดนโยบายให้วัดมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ การระดมทรัพยากรและทุนจากวัด

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

สถาบันพระพุทธศาสนา หมายถึง วัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535

การมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา หมายถึง การที่วัด/พระ-ภิกษุสงฆ์ ดำเนินการสนับสนุน และอุปถัมภ์การจัดการศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม ในขั้นตอนหนึ่งหรือหลายขั้นตอน

การจัดการศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษา หมายถึง การศึกษาขั้นพื้นฐาน

สถานภาพ หมายถึง สภาพและลักษณะการจัดการกิจกรรม ผลที่เกิดขึ้นและวิธีการดำเนินกิจกรรม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การนำเสนอเอกสารและงานวิจัยในบทนี้ ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 สถาบันพระพุทธศาสนากับสังคมไทย

ตอนที่ 2 สถาบันพระพุทธศาสนากับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

ตอนที่ 3 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการจัดการศึกษา
ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 สถาบันพระพุทธศาสนากับสังคมไทย

ราวศตวรรษที่ 3 สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในอาณาจักรสุวรรณภูมิอันเป็นที่ตั้งประเทศไทย ราวปีพุทธศักราช 236 จากโบราณสถานและโบราณวัตถุต่างๆ เช่น พระปฐมเจดีย์ ศิลารูปพระธรรมจักร เป็นต้น ที่เป็นหลักฐาน จึงเรียกศิลปะในยุคนี้ว่า ศิลปะแบบทวารวดี

ปีพุทธศักราช 1300 อาณาจักรศรีวิชัยในเกาะสุมาตรา ได้เผยแผ่พระพุทธานามาทงภาคใต้ของไทย ดังหลักฐานที่ปรากฏ คือ เจดีย์พระบรมธาตุไชยา พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช และรูปหล่อพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

ปีพุทธศักราช 1550 ราชวงศ์สุริยวงษ์มณฑลขยายอาณาจักรทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง นำพระพุทธศาสนาเข้ามา หลักฐานที่ปรากฏ คือ พระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี ประสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา และประสาทหินเขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

พระพุทธศาสนาสมัยสุโขทัย

ยุคนี้คนไทยตั้งตัวเป็นอิสระได้ตั้งอาณาจักร 2 แห่ง คือ อาณาจักรล้านนาอยู่ภาคเหนือของไทย และอาณาจักรสุโขทัย เมื่อพ่อขุนรามคำแหงเสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงอาราธนาพระมหาเถระสังฆราช ชาวลังกาที่เผยแพร่อยู่ที่นครศรีธรรมราชมาเผยแพร่พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ในกรุงสุโขทัย พระพุทธศาสนาในยุคนี้เจริญรุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะสมัยพระเจ้าลิไท ทรงสร้างวัดพระศรีมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก มีพระพุทธรูปที่มีลักษณะงดงามมาก

พระพุทธศาสนาสมัยอยุธยา

พระพุทธศาสนายุคนี้ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์เข้ามามาก ประชาชนมุ่งเรื่องการบุญ การกุศล สร้างวัดวาอาราม ปูชนียวัตถุ ในพระบรมไตรโลกนาถทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทรงผนวชเป็นเวลา 8 เดือน เมื่อ พ.ศ. 1998 และทรงให้พระโอรสกับพระราชนัดดาผนวชเป็นสามเณรด้วย สันนิษฐานว่าเป็นการเริ่มต้นประเพณีการบวชเรียนของเจ้านายและข้าราชการ

ในสมัยพระเจ้าทรงธรรม ทั้งกษัตริย์และประชาชนนิยมสร้างวัดและได้พบพระพุทธบาทสระบุรี พระเจ้าทรงธรรมทรงโปรดให้สร้างมณฑปครอบพระพุทธบาทไว้

สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงมีบทบาทในการนำพาประเทศไทยรอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสได้ พระองค์ทรงมี

พระราชศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง แม้พวกฝรั่งเศสจะทูล
ขอให้พระนารายณ์เข้ารีตก็ตาม

สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงครองราชย์ พ.ศ. 2275 การ
บวชเรียนกลายเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงกับกำหนดว่า
ผู้ที่จะเป็นขุนนางต้องผ่านการบวชเรียนก่อน และสมัยนี้ได้ส่งพระภิกษุ
ไทยไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศลังกา

พระพุทธศาสนาสมัยกรุงธนบุรี

พระเจ้าตากสินมหาราช ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม
และสร้างวัดเพิ่มเติมขึ้นมาก พ.ศ. 2322 ได้ัญญเชิญพระแก้วมรกตจาก
เวียงจันทน์มายังประเทศไทย

พระพุทธศาสนาสมัยรัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เสด็จขึ้น
ครองราชย์ พ.ศ. 2325 ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์วัดต่างๆ เช่น สร้างวัด
พระศรีรัตนศาสดาราม วัดสุทัศน์เทพวราราม วัดสระเกศและวัดเชตุพน
เป็นต้น นอกจากนี้มีการสังคายนาพระไตรปิฎก และตรากฎหมาย
คณะสงฆ์ขึ้น

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงจัดงานวัน
วิสาขบูชาขึ้นเป็นครั้งแรกในกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2360 ซึ่งเคย
ปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย และปรับปรุงการสอบไล่การศึกษา
พระปริยัติธรรม ขยายหลักสูตร 3 ชั้น คือ เปรียญตรี - โท - เอก เป็น 9 ชั้น
คือ ประโยค 1-9

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบูรณปฏิสังขรณ์
วัดวาอารามหลายแห่ง และสร้างวัดเทพธิดาราม วัดราชนันทดา และ
วัดเฉลิมพระเกียรติ นอกจากนี้ยังตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นครั้งแรกเพื่อสอน
หนังสือแก่เด็ก

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎ ได้ทรงผนวช 27 พรรษาแล้วลาสิกขาขึ้นครองราชย์ พ.ศ. 2394 ทรงสร้าง วัดใหม่หลายวัด อาทิ วัดปฐมวณาราม วัดโสมนัสวิหาร วัดมกุฏกษัตริยาราม วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม และวัดราชบพิธร์ เป็นต้น ตลอดจนบูรณะวัดต่างๆ และโปรดให้มีพระราชพิธี “มาฆบูชา” เป็นครั้งแรก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นครองราชย์ พ.ศ. 2411 ทรงสร้างวัดใหม่ คือ วัดราชบพิธร์ วัดเทพศิรินทราวาส วัดเบญจมบพิตร วัดอัมพวันนมิตร เป็นต้น ทรงบูรณะวัดมหาธาตุและวัดอื่นๆ นอกจากนี้ทรงโปรดให้มีการเริ่มต้นการศึกษาแบบสมัยใหม่ในประเทศไทย โดยให้พระสงฆ์รับภาระช่วยการศึกษาของชาติ ต่อมาพ.ศ. 2427 โดยจัดตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรเป็นครั้งแรก ณ วัดมหรณพาราม และ พ.ศ. 2414 โปรดให้หัวเมืองต่าง ๆ จัดตั้งโรงเรียน พ.ศ. 2435 ตั้งกระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการปัจจุบัน)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังเสด็จขึ้นครองราชย์ ได้ทรงนิพนธ์หนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหลายเรื่อง เช่น พระพุทธเจ้า ตรัสรู้อะไร เทศนาเสือป่า เป็นต้น มีการเปลี่ยนวิธีการสอบบาลีสนามหลวง โดยใช้ข้อเขียน นอกจากนี้มีการเริ่มการศึกษาพระปริยัติธรรมอีกหลักสูตรหนึ่ง คือ “นักธรรม”

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริว่า “การศึกษาไม่ควรแยกออกจากวัด” พ.ศ. 2471 กระทรวงธรรมการ ประกาศเพิ่มหลักสูตรจริยศึกษาสำหรับนักเรียนให้มรอาวาสเรียนพระปริยัติธรรมในหลักสูตร “ธรรมศึกษา”

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร เสด็จขึ้นครองราชย์ ขณะพระชนมายุ 9 พรรษา จึงมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในด้านการพระพุทธศาสนามีการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จขึ้นครองราชย์ พ.ศ. 2489 ได้มีการส่งเสริมพระพุทธศาสนามากมาย ดังนี้

1) **ด้านการศึกษา** ประชาชนได้สนใจศึกษาพระพุทธศาสนามากขึ้นตามลำดับ ได้จัดตั้งสมาคมและมูลนิธิทางพุทธศาสนาเพื่อการศึกษามากมาย มีการจัดตั้งชมรมพุทธศาสตร์ในมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาต่างๆ พ.ศ. 2490 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2432 ได้ประกาศตั้งเป็นมหาวิทยาลัยฝ่ายพระพุทธศาสนาขึ้นเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2490 และเปิดการศึกษาเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2490 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนการศึกษาของพระสงฆ์ได้มีการยกระดับมาตรฐานการศึกษา เช่น ยกกระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้เปิดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรในหลักสูตรปริญญาตรี ปริญญาโท และมีนโยบายจะเปิดหลักสูตรปริญญาเอกในอนาคต และได้รับการรับรองวิทยฐานะเทียบเท่ากับมหาวิทยาลัยสากลทั่วไป ได้ออกกฎหมายเป็นพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง 2 แห่ง โดยรัฐสภาเมื่อ พ.ศ. 2540 มีชื่อว่า “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” ปัจจุบันนี้ได้มีวิทยาเขตอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ อีกหลายแห่ง เช่น เชียงใหม่ พะเยา แพร่ ลำพูน นครสวรรค์ ขอนแก่น อุบลราชธานี นครราชสีมา หนองคาย นครปฐม และ นครศรีธรรมราช เป็นต้น

สำหรับการศึกษาด้านอื่น ในปี พ.ศ. 2501 ได้มีการตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินยาธิการขึ้นเป็นแห่งแรก ณ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเปิดการสอนพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชน จนได้แพร่ขยายไปทั่วประเทศ และเมื่อปี พ.ศ. 2514 ได้จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ระดับประถมปลาย และมีธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6

2) **ด้านการเผยแผ่** ได้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ทั้งในและต่างประเทศ ในประเทศไทยได้มีองค์กรเผยแผ่ธรรมในแต่ละจังหวัด โดยได้จัดตั้งพุทธสมาคมประจำจังหวัดขึ้น ส่วนพระสงฆ์ได้มีบทบาทในการเผยแผ่มากขึ้น โดยใช้สื่อของรัฐ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ เป็นต้น กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดเอาวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาบังคับแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตั้งแต่มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 พระสงฆ์จึงได้มีบทบาทในการเข้าไปสอนในโรงเรียนต่าง ๆ และประยุกต์การเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การบรรยายปาฐกถา และเขียนหนังสืออธิบายพุทธธรรมมากขึ้นทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เช่น มีพระเถระ นักปราชญ์ชาวไทยในยุคนี้ ได้แก่ ท่านพุทธทาสภิกขุ และพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) เป็นต้น ในต่างประเทศ ได้สร้างวัดไทยหลายวัด เช่น วัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย เป็นวัดไทยแห่งแรกในต่างประเทศ ต่อจากนั้นได้มีการสร้างวัดไทยในประเทศตะวันตก คือ วัดพุทธประทีป กรุงลอนดอน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จเปิด เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2509 นับเป็นวัดไทยวัดแรกในประเทศตะวันตก ต่อมาปี พ.ศ. 2514 ได้สร้างวัดแห่งแรกในประเทศสหรัฐอเมริกาที่นครลอสแอนเจลิส รัฐแคลิฟอร์เนีย ชื่อว่า วัดไทยลอสแอนเจลิส นอกจากนั้นได้มีองค์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทย ได้จัดให้มีการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศขึ้นประจำปี เพื่อส่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ โดยเฉพาะทางตะวันตก ปัจจุบันนี้ชาวตะวันตกได้หันมาสนใจพุทธศาสนากันมาก ปี พ.ศ. 2508 ได้จัดตั้งสำนักงานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกขึ้น ณ ประเทศไทย (พ.ส.ล.) เพื่อเป็นศูนย์กลางของชาวพุทธทั่วโลก

3) **ด้านศาสนพิธี** ได้มีการเปลี่ยนแปลงพระราชพิธีต่างๆ ที่เป็นพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์ให้เป็นพิธีของรัฐบาล เรียกว่า “รัฐพิธี”

โดยให้กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เป็นผู้จัด จัดให้มีงานส่งเสริม พระพุทธศาสนาช่วงวันวิสาขบูชาของทุกปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จ แทนพระองค์ในพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา ณ พุทธมณฑล ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อคราวฉลอง 25 พุทธศตวรรษ

4) **ด้านวรรณกรรม** ได้มีวรรณกรรมทางพุทธศาสนาเกิดขึ้นมากมาย มีปราชญ์ทางพุทธศาสนาเกิดขึ้นหลายรูป จึงได้เกิดวรรณกรรมทั้งประเภท ร้อยแก้วและร้อยกรองมากมายหลายเล่ม เช่น พุทธประวัติจากพระโขนงสุปฏิจฉมุปบาทจากพระโขนงสุปฏิจฉมูของท่านพุทธทาสภิกขุ หนังสือพุทธธรรม ของพระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต) เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนา มีความผูกพันกับชีวิตความเป็นอยู่ ของคนไทย โดยเฉพาะในชนบท วัดและพระสงฆ์เป็นตัวแทนของสถาบัน พระพุทธศาสนา ดังพระธรรมปิฎก (ป. ปยุตโต) (2531 : 45) กล่าวว่า “วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นที่รวมจิตใจของประชาชน”

บทบาทและหน้าที่ของวัดที่มีต่อสังคมไทยในอดีต

ความหมายของคำว่า “วัด” (สารสำนักพระพุทธ : 2549)

คำว่า “วัด” เป็นคำภาษาไทยที่ใช้กำหนดเรียกสถานที่อยู่อาศัย ของพระสงฆ์ หรือพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา โดยในภาษาบาลี หมายถึง สถานที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์อยู่ 3 คำด้วยกัน คือ

1. คำว่า **วิหาร** แปลว่า ที่อยู่อาศัยของผู้มีพรหมวิหารธรรม
2. คำว่า **อาวาส** แปลว่า ที่อยู่ประจำของผู้ประพฤติธรรม
3. คำว่า **อาราม** แปลว่า ที่ร่มรื่นต่อการปฏิบัติธรรม

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของคำว่า “วัด” ไว้ดังนี้

วัด (น.ค่านาม) หมายถึง สถานที่ทางศาสนา โดยปกติมีโบสถ์ วิหาร และที่อยู่ของสงฆ์ หรือ นักบวช เป็นต้น (หรือเรียก วัดวาอาราม)

สรุปความหมายของวัดได้ว่า **วัด** หมายถึง พุทธศาสนสถาน ตามปกติแล้วจะมีเสนาสนะและอาคารวัดต่างๆ เป็นที่พำนักอยู่อาศัย ปฏิบัติพระธรรมวินัย ประกอบศาสนกิจและเผยแผ่พุทธธรรมของพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่างๆ ของพุทธบริษัทโดยทั่วไป นอกจากนี้ วัดยังเป็นศูนย์กลางของการบริการทางการศึกษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมต่อสังคมอีกด้วย

สำหรับวัดในประเทศไทย ได้เกิดขึ้นอยู่คู่ประเทศไทยมาช้านาน หากแบ่งเป็นยุคสมัย คงเริ่มตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ วัดในประเทศไทยดำรงสถานะ (1) เป็นชุมทรัพย์แห่งภูมิธรรมของชาติที่สำคัญยิ่ง (2) เป็นแหล่งวัฒนธรรมและคุณค่าของประชาชน (3) เป็นเครื่องพิสูจน์ทางศีลธรรมและประวัติศาสตร์ของชาติ (4) เป็นศูนย์กลางแห่งสามัคคีธรรมของหมู่บ้านที่สำคัญมาโดยตลอด (กรมการศาสนา, 2525)

สถานภาพและประเภทของวัด

วัดโดยทั่วไปนั้น มีฐานะทางกฎหมาย คือ วัดเป็นนิติบุคคล เท่าเทียมกัน แต่ในทางพระวินัยบัญญัติวัดยังมีฐานะที่แตกต่างกันอยู่ ดังนั้น ตามมาตรา 31 และ 32 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 จึงได้จำแนกวัดเป็น 2 อย่าง คือ

1. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา
2. สำนักสงฆ์

1) **วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา** ได้แก่ “อาราม” ตามที่เคยบัญญัติไว้ในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครอง

คณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2454) เป็นวัดที่เลื่อนฐานะมาจากสำนักสงฆ์ เพื่อประโยชน์แก่สังฆกรรมตามพระธรรมวินัยสำหรับพระสงฆ์ โดยได้รับ อนุญาตให้สร้าง และตั้งเป็นวัดได้ตามกฎกระทรวงดังกล่าว นับว่าเป็น วัดที่สมบูรณด้วยฐานะทางกฎหมาย และทางพระวินัยทุกประการ โดยมี เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป

2) **สำนักสงฆ์** ได้แก่ วัดที่หน่วยราชการได้ประกาศตั้งวัดแล้ว แต่มิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา รวมถึงวัดที่ได้รับพระบรมราชานุญาต ให้สร้างขึ้นตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครอง คณะสงฆ์ ร.ศ. 121 และวัดที่สร้างขึ้นก่อน ร.ศ. 121 ซึ่งมีได้รับพระราชทาน วิสุงคามสีมา แต่ใช้เป็นสถานที่พำนักอยู่อาศัยสำหรับพระภิกษุสงฆ์ได้ ฐานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลโดยสมบูรณ์แล้ว ส่วนฐานะทางพระวินัย ยังไม่พร้อมที่จะเป็นสถานที่กระทำสังฆกรรมตามพระวินัยบัญญัติ ทุกประการได้

บทบาทสำคัญของวัดในอดีต

วัด เป็นหัวใจของชาวบ้าน คนโบราณก่อนจะตั้งบ้านเรือนที่ไหน จะสร้างวัดเป็นของคู่กันสำหรับเป็นที่บ่มนิสัยของชาวบ้านให้ตั้งงามจะได้ อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ดังนั้น วัดในพระพุทธศาสนาจึงเป็นแหล่งหล่อหลอม ความดีของประชาชนชาวพุทธทั้งชาติ ในอดีตจะเห็นได้ว่า วัดเป็นที่สร้าง ความคิดที่เป็นมงคล เป็นที่รวมกำลังงาน กำลังใจ และกำลังคุณธรรม เป็นสถานศึกษา เป็นสถานแห่งความบริสุทธิ์สะอาดประจำหมู่บ้าน เป็นที่ ผ่อนคลายความบาดหมาง ความแตกแยก และความเคร่งเครียด

ด้วยเหตุนี้ สังคมไทยในอดีต ประชาชนแต่ละหมู่บ้านจึงต่างมี วัดประจำหมู่บ้านของตนเองเป็นศูนย์กลาง และต่างก็มีความยึดถือใน วัดนั้นว่าเป็นวัดของตน เป็นสมบัติร่วมกันของคนทั้งหมู่บ้าน วัดนับว่าเป็น

ส่วนประกอบที่สำคัญของชุมชนของประเทศไทยในอดีต เป็นศูนย์กลางแห่งกิจกรรมต่างๆ เป็นแหล่งการศึกษาของประชาชน และทำหน้าที่เป็นสถาบันหลักในการฝึกอบรมพระสงฆ์ที่จะสืบต่อพระศาสนาและพลเมืองที่จะรับผิดชอบสังคม และมีฐานะเป็นโรงเรียนอีกด้วย วัดแต่ละวัดจึงเป็นศูนย์รวมสังคมย่อยหนึ่งเข้าเป็นหน่วยเดียวกัน นอกจากการอบรมสั่งสอนศีลธรรมให้แก่ประชาชนแล้ว ยังมีบทบาทในฐานะเป็นศูนย์กลางของสังคมพอสรุปเป็นสังเขปได้ดังนี้

(1) เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งบุตรหลานไปรับใช้พระเพื่อการศึกษาอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมเยาวชนด้วย

(2) เป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านยากจนได้อาศัยเลี้ยงชีวิตและเล่าเรียน ตลอดถึงผู้ใหญ่วัยชราที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ

(3) เป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญาของสมัยนั้น

(4) เป็นที่พักคนเดินทาง

(5) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ พักผ่อนหย่อนใจ และหาความรู้เพิ่มเติม

(6) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด

(7) เป็นที่ไกลเกลียดข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ ของชาวบ้าน

(8) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติตลอดจนเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์สถานของชาติ

(9) เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัด หรือยืมไปใช้เมื่อมีงานบ้าน

(10) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในสังคม (สารสำนักพุทธ; 2549 น. 68-69)

บทบาทของวัดที่มีต่อสังคม

วัดทำหน้าที่ในฐานะเป็นแหล่งหล่อหลอมและยกระดับจิตใจของผู้คนในสังคมให้สูงขึ้น มีคุณธรรม จริยธรรม รักสันติและสมานสามัคคี ประจวบเหมาะกับการมีเหตุผลในการดำรงชีวิต วัดและพุทธศาสนาได้สร้างสรรค์ในประเด็นนี้ได้อย่างครบถ้วน วัดมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน ขัดเกลาในด้านศีลธรรมและจริยธรรม วัดและสถาบันพระพุทธศาสนา จึงเป็นแหล่งกำเนิดของกฎระเบียบประเพณี วัฒนธรรม ปทัสถาน และวิถีชีวิตของสังคมไทยมาโดยตลอด

บทบาทที่สำคัญของวัดในครั้งอดีตไม่ได้มีหน้าที่เพียงจิตวิญญาณของชุมชนเท่านั้น แต่เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชนในทุกเรื่อง เป็นแหล่งสร้างวัฒนธรรมความร่วมมือในงานพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ รวมทั้งทำหน้าที่เป็นที่พึ่งของอาศัยและให้ความช่วยเหลือทั้งด้านสังคมสงเคราะห์ และปัญหาด้วยโรคภัยไข้เจ็บทางร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสงฆ์ในชนบทยังมีหน้าที่เป็นผู้แนะแนวอาชีพต่าง ๆ แก่ชาวบ้านด้วย มีวัดจำนวนมากได้จัดตั้งสหกรณ์หมู่บ้าน ธนาคารข้าว จัดอบรมให้ความรู้ ทางด้านการเกษตรสมัยใหม่ และเป็นสถานที่ฝึกอบรมอาชีพต่าง ๆ บทบาทดังกล่าวมีความเด่นชัดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะเห็นได้ชัดในสังคมชนบทของไทย

บทบาทของวัดในปัจจุบัน

วัดมีความสำคัญยิ่งในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาสังคมไทย มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะวัดเป็นสถาบันเดียวในประเทศไทยที่ นอกจากจะเป็นสถานประกอบศาสนกิจแล้ว ยังเป็นสถานที่ให้การศึกษา

ทั้งทางโลกและทางธรรมแก่กุลบุตรและกุลธิดาในชุมชน เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในท้องถิ่นและสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ให้การศึกษาอบรม และเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในสังคมเป็นอย่างดีมาโดยตลอด

เมื่อสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม ทำให้วิถีชีวิตค่านิยมของคนในสังคมเปลี่ยนไปตามปัจจัยเหล่านั้น บทบาทของวัดก็มีสถาบันที่เกิดใหม่มาทำหน้าที่แทน เช่น โรงเรียนเข้ามาทำหน้าที่ให้การศึกษา โรงพยาบาล สาธารณสุข ทำหน้าที่รักษาพยาบาล สถาบันบันเทิงเป็นสถานที่พบปะเยาวชน ทำให้วัดถูกละเลยจากชุมชน แม้บทบาทของวัดยังทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรม เพื่อความสงบสุขของประชาชนก็ตาม การขาดการดูแลอย่างใกล้ชิดจากประชาชนทำให้วัดบางส่วนมีความเสื่อมโทรม ไม่เรียบร้อย รัฐบาลจึงเริ่มมีนโยบายในการพัฒนาวัดครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2503 สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมอบให้กระทรวงศึกษาธิการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในกิจการ 3 ประเภท คือ (อ้างจาก กรมการศาสนา ; 2540 น. 1-7)

1. กิจกรรมที่จะลงมือทำได้ทันทีและทำตลอดไป เช่น การรักษาความสะอาดตามสุขลักษณะ กำจัดสิ่งโสโครก จัดการและทำความสะอาดระเบียบเรียบร้อย ปลูกและบำรุงพฤกษชาติ และซ่อมแซมสิ่งปรักหักพังเล็กๆ น้อยๆ

2. กิจการที่ใช้เวลาและเงินมากต้องค่อยๆ ค่อยๆ ไป เช่น การบูรณะเจดีย์สถาน โบสถ์ วิหาร และเสนาสนะสงฆ์ ที่ทรุดโทรมให้กลับคืนดี รัฐบาลได้พยายามตั้งงบประมาณไว้ให้ ถ้าวัดมีเงินแล้วก็ควรทำตามกำลังเงินและความจำเป็น เพื่อบำรุงรักษาถาวรวัตถุอันมีค่า และให้มีเสนาสนะที่สมควรแก่สมณเพศ

3. งานรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของสถาบัน จะต้องรีบทำทันที วัดต้องเป็นที่อยู่ของพระภิกษุ สามเณรผู้ทรงศีล คนธรรมดาอยู่ในวัดได้เฉพาะ

ศิษย์ที่รับใช้พระสงฆ์หรือเข้ามาพักเพื่อศึกษาเล่าเรียน คนประเภทอื่น จะไม่ให้พักอาศัยเพราะจะทำให้ไม่สะดวกแก่พระภิกษุ และอาจทำความ เสื่อมเสียให้แก่ศาสนาได้มาก

โครงการพัฒนาวัดทั่วประเทศพระราชาณาจักร ได้เริ่มดำเนินงานอย่างเป็นทางการเป็น รูปธรรมในปี พ.ศ. 2507 เป็นปีแรกโดยคัดเลือกวัดขึ้นมาทดลองพัฒนา ให้วัดต่าง ๆ ได้เห็นเป็นตัวอย่างของการพัฒนา เพื่อจะได้ดำเนินการ พัฒนาดตนเองโดยความร่วมมือกันระหว่างพระสงฆ์และสัปบุรุษของวัด และกรมการศาสนาจะสนับสนุนในทางวิชาการตามสมควร

เป้าหมายของการพัฒนาวัด มีดังนี้

- 1) บริเวณวัดสะอาดเรียบร้อย และถูกสุขลักษณะ
- 2) พระสงฆ์และผู้อยู่ในวัดได้รับการปกครองดูแลเป็นอย่างดี
- 3) มีกิจกรรมเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ทำนองถ้อยที ถ้อยอาศัยกัน

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือก มีดังนี้

- 1) ที่ตั้งวัดพอจะปรับปรุงให้เป็นไปตามแนวทางการพัฒนา วัดได้ โดยไม่ต้องลงทุนมากนัก และเมื่อปรับปรุงแล้วจะเกิดประโยชน์ ทางด้านจิตใจแก่ประชาชนโดยส่วนรวม
- 2) เจ้าอาวาสมีความคิดริเริ่มดี และปรารถนาที่จะปรับปรุงวัด ตามนโยบายของรัฐบาล
- 3) อุบาสก อุบาสิกาของวัด พร้อมที่จะสนับสนุนการพัฒนาวัด เฉพาะอย่างยิ่งการร่วมแรงร่วมใจ
- 4) วัดนั้นมีใช้วัดที่ใหญ่โตเจริญอยู่แล้ว และมีรายได้มาก

เมื่อคณะกรรมการอำนวยการพัฒนาวัด ได้พิจารณาคัดเลือกวัด พัฒนาขึ้นเป็นตัวอย่างในปี 2507 จากจังหวัดต่างๆ 26 จังหวัด รวม 28 วัด คณะกรรมการฯ โดยความร่วมมือกับกรมการศาสนาและสภาวิจัยแห่งชาติ

ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลต่างๆ ทั้งราชอาณาจักร และประมวลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของวัด โดยคำนึงถึงพระพุทธานุญาต จารีตประเพณีไทยในการสร้างวัด ตลอดจนการขยายตัวทางสังคม นำมาวางแผนพัฒนาวัดทั้งราชอาณาจักรด้วยความเห็นชอบของรัฐบาลและมหาเถรสมาคม

แผนการพัฒนาวัดทั้งราชอาณาจักรได้กำหนดแนวทางการพัฒนาวัดให้มีคุณลักษณะพิเศษของวัดเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ดังนี้

- 1) บริเวณวัดและสิ่งปลูกสร้างเป็นระเบียบเรียบร้อยถูกสุขลักษณะ น่าเจริญตาเจริญใจ และเขตพุทธาวาส และเขตจัดประโยชน์ให้เป็นสัดส่วน
- 2) การบริหารงานภายในวัดทั้งด้านการศึกษา การปฏิบัติ การปกครอง การศาสนาสัมบัติและสวัสดิภาพของพระสงฆ์ ตลอดจนอารามิกชน รัตกุมารี
- 3) มีกิจกรรมในทางที่ชอบด้วยสมณวิสัย เพื่ออำนวยความสะดวกแก่มวลชน

ผลการพัฒนาวัดในช่วงแรกโดยทั่วไปแล้วเกิดประโยชน์ คือ เป็นแรงกระตุ้นทำให้วัดทั่วประเทศมีการตื่นตัวและเคลื่อนไหวในการพัฒนา แต่ผลการดำเนินงานยังไม่ได้บรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้จากผลการวิจัยของกองศาสนศึกษา กรมการศาสนา เมื่อปี 2511 พบว่า ผลงานที่เด่นชัดคือการโอนเงินที่จัดสรรไปให้ที่ที่ได้รับการคัดเลือก แต่การดำเนินงานการพัฒนาวัดยังขาดเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโดยตรงที่นำความรู้ทางวิชาการหรือให้ความช่วยเหลือร่วมมือที่จะให้วัดพัฒนาไปสู่เป้าหมายเข้าไปสู่วัดเกือบทุกวัดเมื่อได้รับเงินแล้ว จะทำการพัฒนาวัดทางด้านวัตถุเพียงด้านเดียว

ในปี พ.ศ. 2513 คณะรัฐมนตรีมีมติรับหลักการโครงการพัฒนาวัดฉบับปรับปรุงใหม่ ตามที่กรมการศาสนาเสนอผ่านคณะกรรมการอำนวยการพัฒนาวัด โดยเพิ่มเติมรายละเอียดการพัฒนาออกเป็น 3 ด้าน คือ

การพัฒนาด้านศาสนวัตถุ ด้านศาสนธรรม และด้านศาสนบุคคล และเพิ่ม
กรรมการอำนวยการพัฒนาวัดให้มีผู้แทนจากมหาเถรสมาคมเข้าร่วมด้วย

ในปี พ.ศ. 2519 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น
มีความเห็นว่า พระศาสนาสามารถดำเนินงานด้านการพัฒนาวัดเองได้
จึงเห็นควรให้ยกเลิกคณะกรรมการพัฒนาวัด การพัฒนาวัดจึงตกเป็น
ภารกิจของกรมการศาสนาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ในช่วงปี 2509 - 2524
นโยบายรัฐบาลไม่ได้มุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาวัดไว้อย่างชัดเจน กิจกรรม
การพัฒนาวัดของกรมศาสนาในช่วงเวลาดังกล่าว พอจะสรุปได้ดังนี้

1) จัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่วัดพัฒนาที่สืบเนื่องมาจากที่ได้รับ
จัดสรรไว้แล้ว

2) จัดสรรเงินถวายวัดพัฒนาที่ได้รับคัดเลือกใหม่แต่ละปี

3) จัดสรรเงินถวายวัดพัฒนาที่มีผลงานดีเด่นเป็นประจำ
แก่ชุมชนในท้องถิ่น และเป็นตัวอย่างแก่วัดทั่วไปในภาคต่างๆ

4) จัดประชุมเจ้าอาวาสวัดพัฒนาที่วราษอาณานิกร

ต่อมากรมการศาสนาได้รับอนุมัติให้บรรจุโครงการพัฒนาวัดให้
เป็นศูนย์กลางชุมชนไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529)

ในปี พ.ศ. 2525 สำนักนายกรัฐมนตรี ร่วมกับผู้แทนจากสำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานประมาณ
สำนักงานข้าราชการพลเรือน และกรมการศาสนา โดยสำนักการติดตาม
ประเมินผลการพัฒนาวัด ผลการประเมินพบว่า

1) ผลการดำเนินงานพัฒนาวัดเป็นไปตามเป้าหมายในระดับ
ปานกลาง คือ เป็นไปตามเป้าหมายในด้านศาสนวัตถุโดยเฉลี่ยไม่เกิน
ร้อยละ 50 ด้านศาสนธรรมโดยเฉลี่ยไม่เกินร้อยละ 64 และด้านศาสน
บุคคลโดยเฉลี่ยไม่เกินร้อยละ 57

2) วัดพัฒนาทุกวัดเคยได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดจากกรมการศาสนาจากแหล่งต่างๆ ได้แก่ การประชุมเจ้าอาวาสวัดพัฒนา ตัวอย่างเอกสารคำแนะนำของกรมการศาสนา เรื่องการพัฒนาวัด หนังสือ “วัดพัฒนา” วารสาร “ใบลาน” รายการวิทยุโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์

3) เจ้าอาวาสวัดมีจำนวนน้อย คือ ประมาณร้อยละ 6 ที่มองเห็นคุณค่าของการพัฒนาวัดตามลำดับขั้นตอนที่กำหนดไว้เป็นแนวทางในเอกสารคำแนะนำเกี่ยวกับการพัฒนาวัด และประมาณร้อยละ 20 ที่ดำเนินการพัฒนาวัดในลักษณะดังกล่าว

4) เหตุผลที่ราษฎรเข้าวัดพัฒนาตัวอย่างใกล้บ้าน เรียงตามลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย คือ ไปเพื่อทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา งานเทศกาล วันที่มีโอกาสอันควร ไปเพื่อบำเพ็ญกุศลตามประเพณีและงานศพ ไปเพื่อฝึกสมาธิและฟังธรรม และไปเพื่อรับการพยากรณ์โชคชะตา ดูฤกษ์ยาม รดน้ำมนต์สะเดาะเคราะห์ และรักษาโรค

5) ราษฎรในละแวกวัดพัฒนาตัวอย่างจำนวนมากเห็นว่าเจ้าอาวาสวัดพัฒนาตัวอย่างให้ความสนใจในกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อชุมชน ให้คำแนะนำในการแก้ปัญหา และดำเนินการพัฒนาแหล่งน้ำ ดำเนินการชักชวนราษฎรพัฒนาชุมชน เช่น การทำถนนเข้าสู่หมู่บ้าน เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2529 กรมการศาสนาได้พัฒนาหลักเกณฑ์การประเมินเพื่อคัดเลือกวัดพัฒนาตัวอย่างและวัดพัฒนาดีเด่น และมีนโยบายเพื่อจะใช้เกณฑ์ดังกล่าวเป็นแนวทางสำหรับวัดต่างๆ ที่จะพัฒนาตนเองอีกด้วย โดยพิจารณาจากการพัฒนา 5 ด้าน คือ

- 1) ด้านบริเวณวัด เสนาสนะ และด้านวัตถุ
- 2) ด้านการบริหารและการปกครอง
- 3) ด้านการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติ

4) ด้านการศึกษา อบรม และเผยแผ่

5) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

เนื่องจากผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินงานพัฒนาวัด คือ เจ้าอาวาส ดังนั้นโครงการในการพัฒนาวัดในด้านใดก็ตามจะต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัด เป็นสำคัญ

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับวัด

ในมาตรา 37 และมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดไว้ ดังนี้

1. เจ้าอาวาสวัดมีหน้าที่ ดังนี้

1) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนาสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

3) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

2. เจ้าอาวาสวัดมีอำนาจ ดังนี้

1) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด

2) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

3) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัดทำงานภายในวัด หรือทำทัณฑบาตร หรือให้ขอขมาโทษ เมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติดิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

สรุปกิจการพระศาสนา ที่พระสงฆ์และวัดได้ดำเนินการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในสังคมแบ่งได้เป็น 6 ประการ คือ ชำเลียง วุฒิจันทร์ (2542)

1) การรักษาความเรียบร้อยดีงาม ได้แก่ การดำเนินงานเพื่อให้พระภิกษุสามเณรทั้งสังฆมณฑลปฏิบัติตามพระวินัยอย่างบริสุทธิ์ถูกต้องเพื่อเป็นตัวอย่าง และจะได้อบรมสั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนา

2) การศาสนศึกษา ได้แก่ การดำเนินงานให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย จนมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติได้ตามสมควรแก่ฐานะานุรูปและศักยภาพของตน

3) การศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การดำเนินงานสงเคราะห์ช่วยเหลือให้เด็กและประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งในและนอกระบบการศึกษาของรัฐ เพื่อสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การดำเนินงานประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้ทราบ เข้าใจ และน้อมนำไปปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์และประสบความสุขตามผลของการปฏิบัติของแต่ละคน

5) การสาธารณูปการ ได้แก่ การดำเนินงานให้วัด เป็นที่พำนักอาศัยเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล ฟังเทศน์ปฏิบัติธรรมและกระทำกิจกรรมของ

ชุมชนแห่งวัดหรือในท้องที่ตั้งแห่งวัดนั้น ตลอดจนการรักษาวัฒนธรรม และอนุรักษ์ศิลปโบราณวัตถุ โบราณสถานในชุมชนนั้นๆ

6) การสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ การดำเนินงานสงเคราะห์ ประชาชนทางด้านจิตใจและทางวัตถุที่ไม่ขัดพระธรรมวินัยและสมณวิสัย

จากนโยบายของรัฐในการพัฒนาวัดแล้ว ด้านคณะสงฆ์โดย มหาเถรสมาคมได้ออกระเบียบการตั้งวัดให้เป็นหน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล (อปต.) พ.ศ. 2518 เพื่อส่งเสริมให้วัดสงเคราะห์ประชาชน ใน 8 ด้าน ดังนี้

- 1) ศีลธรรมและวัฒนธรรม
- 2) สุขภาพ อนามัย
- 3) สัมมาชีพ
- 4) สันติสุข
- 5) ศึกษาสงเคราะห์
- 6) สาธารณสงเคราะห์
- 7) กตัญญูกตเวทิตาธรรม
- 8) สามัคคีธรรม

ซึ่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ฐิตินฺฺโร) กล่าวถึงวัดที่เป็น หน่วยอบรมปฏิบัติธรรมประจำตำบล (อปต.) ว่าเป็นการเพิ่มบทบาทของ พระสงฆ์ในการช่วยประชาชน และสร้างความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนา (กองศาสนศึกษา ; 2525)

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2551) เสนอบทบาทให้วัด เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองอย่าง ยั่งยืนจึงจัดทำโครงการวัดพัฒนาต้นแบบขึ้นอันจะเป็นรากฐานใน การขับเคลื่อนการพัฒนาวัดในทุกด้าน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียนและราชการ) เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) เพื่อสนองนโยบายของภาครัฐ ในการส่งเสริมกิจกรรม พระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ ตลอดจนชุมชนรอบวัดมีจิตสำนึก ร่วมกัน ดูแล ช่วยเหลือคัมภีร์ของวัด/พระสงฆ์ และเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนา และเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากขึ้น

2) เพื่อให้วัดมีความสะอาด ร่มรื่น สงบ สว่าง และสร้างความสุข รวมทั้งเป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน และยังเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ทาง วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชุมชน

ซึ่งการดำเนินงานเป็นการฟื้นฟูบทบาทของวัดพัฒนาต้นแบบให้ เป็นศูนย์กลางชุมชนในทุกด้าน เป็นศูนย์การเรียนรู้ให้มีบรรยากาศแห่ง การศึกษา มีกิจกรรมและโครงการที่สนับสนุน ดังนี้

- 1) การจัดอุทยานการศึกษาในวัด
- 2) วัดพัฒนาตัวอย่าง
- 3) โครงการส่งเสริมวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว
- 4) โครงการวัดส่งเสริมสุขภาพ
- 5) โครงการสุขภาพสะอาด
- 6) โครงการเมอร์ลดมลพิษ
- 7) โครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
- 8) โครงการครอบครัวอบอุ่นด้วยพระธรรม
- 9) การจัดกิจกรรมค่ายพุทธบุตร/ค่ายคุณธรรม

ฯลฯ

นอกจากนี้ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ได้สนับสนุนให้วัด หรือพระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา โดยการ จัดสรรงบประมาณสำหรับครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การบรรพชา อุปสมบทพระภิกษุสามเณร และการอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน รวมทั้ง

การอุดหนุนศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในวัด (ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่วัดจัดเป็นประจำอย่างต่อเนื่องตลอดมา (กรมการศาสนา, 2550)

ตอนที่ 2 สถาบันพระพุทธศาสนากับการมีส่วนร่วม ในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

แนวคิด นโยบาย และกฎหมายที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 12 ระบุว่านอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้บุคคล ครอบครัวยุ ชุมชน... สถาบันศาสนา... มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน “และมาตรา 58 ระบุว่า” ให้มีภาระระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ... ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัวยุ ชุมชน... สถาบันศาสนา... สถาบันสังคมอื่นมาใช้ในการจัดการศึกษา

จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542ฯ ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ในการจัดการศึกษา ซึ่งในแวดวงการศึกษาไทยก่อนที่จะมี พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542ฯ ก็ได้มีโครงการที่เรียกว่า “บวร” หรือ การประสานงานความร่วมมือในการจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนระหว่าง บ้าน-วัด-โรงเรียน ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2551) ได้นำหลักการการมีส่วนร่วม “บวร” คือ บ้าน-วัด-โรงเรียน และราชการ มาขับเคลื่อนการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในทุกด้านในโครงการ “วัดพัฒนาต้นแบบ”

ความหมายของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมตั้งแต่คิดโครงการ กิจกรรม โดยเริ่มต้นปัญหา สาเหตุ วางแผน ตัดสินใจ ดำเนินการ ระดมทรัพยากร การกำหนดเป้าหมาย สรุป ติดตามและประเมินผล (สัมพันธ์ ชะอริก และคณะ ; 2547)

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชน หรือองค์กรของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งทางตรงหรือทางอ้อมใน ขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง หรือทุกขั้นตอนในกิจกรรมของสถานศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ; 2550)

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาส ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน เป็น กระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย นับแต่การแสดงความเห็น การวางแผนการดำเนินงานและการแก้ปัญหา ตลอดจนการควบคุม ติดตามประเมินผลเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปตาม วัตถุประสงค์

ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา มี 2 ลักษณะ ได้แก่

1) การมีส่วนร่วมโดยตรง หมายถึง ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมโดย การกระทำด้วยตนเอง

2) การมีส่วนร่วมโดยอ้อม หมายถึง ผู้มีส่วนร่วมเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมโดยผ่านตัวแทนหรือบุคคลอื่น (ชำนาญ ปาณวงษ์ ; 2544)

ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้ (อ้างจาก สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ; 2550)

1) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็น ลักษณะการมีส่วนร่วมแบบข้อจำกัดทำให้ไม่สามารถร่วมกันอย่างเต็มที่

การมีส่วนร่วมจึงมีลักษณะเป็นการมาร่วมกิจกรรมตามที่โรงเรียนร้องขอ แต่ไม่มีการตัดสินใจ เช่น การสนับสนุนโดยบริจาคทรัพย์สินของ

2) การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการเข้ามาเกี่ยวข้องในระดับเข้มข้นมากกว่าชายขอบ โดยมีลักษณะมีส่วนร่วมแบบริเริ่มงาน ร่วมงานสนับสนุนด้วยการบริจาค หรือร่วมมือกันทำงาน ร่วมแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจได้บ้าง แต่การคิดริเริ่มกิจกรรมยังเริ่มต้นจากโรงเรียน และสามารถมีส่วนร่วมได้ทุกกิจกรรม ยกเว้นกิจกรรมการเรียนการสอน

3) การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นแบบแผนการมีส่วนร่วมที่มีอำนาจในการตัดสินใจได้อย่างเต็มที่ ส่วนใหญ่เป็นการมีส่วนร่วมของผู้นำหลักในชุมชน เช่น เจ้าอาวาส ประธานคณะกรรมการโรงเรียน หรือกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในอันที่จะชี้้นำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision-making) ซึ่งอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ระยะเริ่มตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (implementation)

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefits)

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation)

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมจัดการศึกษา หมายถึง การที่วัด/พระภิกษุสงฆ์ ดำเนินการจัดการ สนับสนุน และอุปถัมภ์การจัดการศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอน

สถาบันพระพุทธศาสนากับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการศึกษา ของไทย

ในอดีตวัดเป็นสถาบันหลักที่ให้การศึกษแก่ประชาชนชาวไทย การศึกษาเริ่มเกิดขึ้นที่วัดโดยมีพระภิกษุเป็นผู้จัดการศึกษา และทำหน้าที่ ถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านต่างๆ เด็กชายเป็นศิษย์วัดหรือสามเณรเพื่อศึกษา เล่าเรียนรวมทั้งอบรมศีลธรรมและหลักกรรมทางศาสนาตั้งแต่สมัยสุโขทัย และสมัยกรุงศรีอยุธยา(กรมศาสนา ; 2525) จนถึง พ.ศ. 2415 รัฐเริ่ม เข้ามาจัดการศึกษาให้ประชาชนเป็นครั้งแรกโดยตั้งโรงเรียนใน พระบรมมหาราชวังและขยายการจัดตั้งโรงเรียนในวัดหลายแห่งในปี 2427 ทั้งในกรุงและหัวเมือง และมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้สอน

พ.ศ. 2435 ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนมูลศึกษาขึ้นในวัด ทั้งในกรุงและ หัวเมือง โดยมีเจ้าอาวาสวัดเป็นผู้จัดการให้พระภิกษุสงฆ์สอนศิษย์ในวัด

พ.ศ. 2441 คณะสงฆ์ก็ยังมีส่วนช่วยเหลือในการขยายการศึกษา ตามหัวเมืองเป็นอย่างมาก โดยรัฐขอความอนุเคราะห์ให้พระภิกษุสงฆ์ ส่งสอนกุลบุตรให้มีความรู้ทั้งทางโลก ทางธรรม รวมถึงช่วยสนับสนุน การสร้างโรงเรียนและช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนครู

พ.ศ. 2464 มีพระราชบัญญัติประถมศึกษาใช้บังคับแก่เด็กอายุ ระหว่าง 7-14 ปี ให้เข้าโรงเรียน โดยมีผลบังคับใช้ทั่วประเทศ จำนวน นักเรียนเพิ่มขึ้นจาก 241,508 คน เป็น 788,846 คน ทำให้วัดจำนวนมาก ต้องดัดแปลงศาลาเป็นโรงเรียนประชาบาล

พ.ศ. 2474 มีโรงเรียนที่วัดดำเนินการถึง 4,688 แห่ง หรือร้อยละ 85.6 และมีโรงเรียนชั้นประถม, มัธยม, ที่อยู่ในบริเวณวัด 4,911 แห่ง หรือร้อยละ 71.3 ในระยะนี้พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการหรือเป็นครูสอน โดยตลอด

พ.ศ. 2476 มีโรงเรียน 1,543 แห่ง ที่คณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ

พ.ศ. 2482 มีโรงเรียนรัฐบาล 429 แห่ง โรงเรียนประชาบาล 10,768 แห่ง โรงเรียนเทศบาล 304 แห่ง และโรงเรียนราษฎร์ 1,308 แห่ง ในต่างจังหวัดส่วนใหญ่โรงเรียนเหล่านี้จะอยู่บริเวณวัด (รายงานกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2472-2474) อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์เริ่มลดบทบาทการทำหน้าที่สอนในโรงเรียนเนื่องจากรัฐสามารถช่วยตนเองได้ หลังปี พ.ศ. 2474 จำนวนโรงเรียนวัดเริ่มลดลง ท้องถิ่นได้สร้างโรงเรียนใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

พ.ศ. 2501 จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้น 4,040,609 คน ในปีนี้มีโรงเรียนที่อยู่ในบริเวณวัดจำนวน 10,582 แห่ง จากโรงเรียนประถม มัธยมทั้งหมด 25,133 แห่ง (สถิติการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2501)

จะเห็นได้ว่าวัดพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อการศึกษาของประชาชนและสังคมไทยก่อนที่วัดจะเข้ามาจัดการศึกษาแก่ประชาชน ซึ่งแสดงให้เห็นอิทธิพลและความสัมพันธ์อันใกล้ชิด ระหว่างพระพุทธศาสนากับประชาชนชาวไทยจากยุคสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเริ่มยุคใหม่ของการศึกษาไทย พระองค์ท่านได้ถวายการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นต้นให้สมเด็จพระสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส โดยทูลว่า “อย่าตัดช่องน้อยแต่พอตัวเลย ได้โปรดเห็นแก่บ้านเมือง ช่วยกันอุ้มชู หล่อหลอม กุลบุตร กุลธิดาด้วย” (กรมการศาสนา พ.ศ. 2525 หน้า 65) ดังนั้นการตั้งโรงเรียนยุคนั้นใช้เจ้าคณะมณฑลเป็นเสมือนศึกษาธิการดูแลเพราะขณะนั้นยังไม่มีศึกษาธิการ โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นครู อาจารย์ และมีวัดเป็นโรงเรียน ในยุคต่อมากระทรวงศึกษาธิการก็ได้รับภาระด้านการศึกษาจากพระสงฆ์ แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันวัดก็ยังเป็นสถาบันหลักของชุมชนเป็นศูนย์กลาง การทำกิจกรรมต่างๆเป็นแหล่งศิลปวิทยาการต่างๆ ในชุมชนและการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ดังที่สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราช สกลสังฆปริณายก ได้

ประธานพระวรวงศ์มคฺติเกี่ยวกับบทบาทของวัดในการสนับสนุนการศึกษาว่า“วัดเป็นสิ่งสำคัญในการให้ความรู้ให้การศึกษา เช่นเดียวกับโรงเรียนและมหาวิทยาลัยทั้งหลาย...” อุทยานการศึกษาในวัดที่จัดตั้งขึ้นก็เท่ากับนำคำว่า “อุทยาน” มาใช้ทำนองเดียวกับ“มหาวิทยาลัย” นั่นเอง (สารสำนักพุทธ, 2549)

จากสรุปผลการสัมมนาการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยใช้หลักธรรมทางศาสนา (กรมการศาสนา, 2543) ได้สรุปบทบาทของวัด/พระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา ดังนี้

- จัดงบประมาณให้พระภิกษุสงฆ์ สามเณร เข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมศึกษา
- กำหนดพื้นที่บริการในแต่ละวัดให้ครอบคลุมโรงเรียน โดยจัดทำแผนการเรียนการสอนร่วมกัน ระหว่างวัดกับโรงเรียน
- พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ จัดกิจกรรมทุกวันพระ
- จัดให้มีการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
- ส่งเสริมให้เยาวชนศึกษาธรรมะโดยเรียนธรรมศึกษาและสามารถโอนหน่วยกิตในวิชาพระพุทธศาสนาได้
- นิมนต์พระมาอบรมหรือบรรยายธรรมที่โรงเรียนทุกสัปดาห์
- จัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมเด็กและเยาวชนช่วงปิดภาคเรียน และบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน พร้อมบวชเนกขัมมะ (เด็กเยาวชนหญิง) ช่วงปิดภาคเรียน
- จัดให้มีการเข้าค่ายคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร เป็นต้น
- นำนักเรียนเข้าวัด ไหว้พระ สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ ฟังเทศน์ทุกวันพระหรือวันหยุดประจำสัปดาห์
- จัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ผนวกรวมให้ศาสนิกชนเข้าร่วมกิจกรรม

- วัดจัดกิจกรรมบริการวิชาชีพแก่ประชาชน เพื่อชักจูงคนเข้าวัด
พร้อมสอดแทรกด้านคุณธรรม จริยธรรม

ฯลฯ

ศุภกุล เกียรติสุนทร (2537) พบว่า กิจกรรมของวัดเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาประกอบด้วย

1) กิจกรรมด้านการประสานงานกับหน่วยงานราชการเพื่อพัฒนาชุมชน

2) กิจกรรมด้านการจัดสวัสดิการ การควบคุมดูแล วิทยาศาสตร์สมบัติและศาสนบุคคล

3) กิจกรรมด้านการอนุรักษ์และเผยแพร่ศาสนาและวัฒนธรรม

4) กิจกรรมด้านการบริหารกิจกรรมพระศาสนาภายในวัด

5) กิจกรรมด้านการจัดศาสนศึกษาเพื่อประชาชน

6) กิจกรรมด้านการสาธารณสงเคราะห์

7) กิจกรรมด้านการเผยแพร่ศาสนธรรม

คะเนิงนิตย์ จันทบุตร (2532) ได้กล่าวถึงสถานะบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ปัจจุบันว่าอาจแบ่งได้ 3 ประการ คือ

1) การพัฒนาคุณภาพของพลเมืองด้านคุณธรรมและจริยธรรม
จำแนกเป็น

- การให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตร
- การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชน
- บทบาทด้านการศึกษา

2) การสงเคราะห์ประชาชน ได้แก่

- การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล
- การช่วยประกอบศาสนพิธี
- การให้ที่อยู่อาศัย

- การดูโศกชะตากรรม
- การให้ส่วนราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่ของวัด
- การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ
- การให้ที่พักพิงแก่ประชาชน ผู้ประสบสาธารณภัยและภัยธรรมชาติ

3) การช่วยเหลือของทางราชการ

- ช่วยเหลือในการอบรมชี้แจงราษฎร
- ช่วยกิจการบริหารตามปกติของเจ้าหน้าที่รัฐบาล
- ส่งเคราะห์ประชาชน
- ช่วยเหลือราชการเกี่ยวกับกิจการความมั่นคง

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระพุทธศาสนา กับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

สมคิด เพ็งอุดม (2535 : 34) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนได้พบว่า มีพระสงฆ์พัฒนาหลายรูปได้ปรับเปลี่ยนความเชื่อและค่านิยมของชาวบ้านในด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การอบรมสั่งสอนแนะนำชาวบ้านว่า การทำความสะอาดบ้านเรือนหรือชุมชนไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงในแม่น้ำลำคลองก็คือการทำบุญอย่างหนึ่ง ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานการวิจัยของ สุโข อุกุลทิพย์ (2532 : 107) ที่ศึกษาบทบาทของสถาบันศาสนาที่มีต่อการพัฒนาแบบผสมผสานของหมู่บ้านอพยพในโครงการเชื่อมเซี่ยวหลาน พบว่า ราษฎรมีความต้องการที่จะให้พระภิกษุเข้ามา มีบทบาทร่วมในการพัฒนาชุมชน เพราะศาสนามีความพร้อมต่อการพัฒนามากไม่ว่าจะเป็นด้านสถานที่ และเครื่องมือเครื่องใช้

เสาวลักษณ์ ขำนิล (2518) ได้ค้นพบเช่นเดียวกันว่า พระสงฆ์ในชุมชนวังไผ่และชุมชนอุตะฉะ ต่างมีบทบาทช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชน

ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1) พระสงฆ์เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง สร้างสาธารณประโยชน์ให้กับชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นผู้นำชาวบ้านในการรวมกลุ่มในการทำงานต่าง ๆ พระสงฆ์จะร่วมมือกับผู้นำของกลุ่มเยาวชน กลุ่มกรรมการวัด กลุ่มผู้ชำนาญทางด้านกรต่างต่าง ๆ ให้แต่ละกลุ่มทำงานร่วมกัน

2) พระสงฆ์ขอความร่วมมือจากชาวบ้าน ในการสร้างสาธารณสมบัติให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดีเพราะชาวบ้านมีความศรัทธาเชื่อถือไว้วางใจ จึงให้ความช่วยเหลือร่วมมือทั้งกำลังกายและทรัพย์สิน รวมทั้งกำลังความคิด วัตถุและช่างฝีมือในด้านต่างๆ จึงทำให้การทำงานต่างๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชนสำเร็จไปได้ด้วยดี

3) พระสงฆ์ยึดหลักประชาธิปไตยในการทำงานในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน โดยพระสงฆ์เป็นผู้แนะนำทางแก้ไขในการแก้ปัญหาและจะให้ชาวบ้านตัดสินใจในการเลือก แก้ปัญหาตามลำดับความสำคัญ พระสงฆ์จะให้ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการทำงาน และทุกคนมีสิทธิ์ออกเสียงแสดงความคิดเห็นในการทำงานได้โดยเท่าเทียมกัน ทำให้ชาวบ้านทุกคนเกิดความรู้สึกร่วมกันเป็นงานที่ต้องรับผิดชอบในการทำงาน เพราะทุกคนมีส่วนร่วมในการวางแผน และดำเนินงาน งานสำเร็จไปด้วยดีก็เพราะความร่วมมือกันนั่นเอง

4) พระสงฆ์ในชุมชนช่วยอบรมประชาชนให้มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน รู้จักทำประโยชน์ให้กับชุมชน ส่งเสริมวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน และพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน

5) เป็นที่พึ่งพาทางใจและให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ ทั้งปัญหาส่วนตัวและส่วนรวม

พินิจ รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (2537 : 107-110) ได้กล่าวถึงบทบาทผู้นำทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้านว่า ชาวบ้านในชนบท ให้ความ

เคารพเลื่อมใสพระสงฆ์เป็นอันมาก ยอมรับคำชี้แนะ หรือคำแนะนำไม่แต่เฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเท่านั้น แต่ยังกินอาณาบริบทในมิติอื่นๆ อีกด้วย เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน เป็นต้น ผู้นำทางศาสนา มักจะเป็นผู้นำแบบไม่เป็นทางการของชาวบ้าน มีอิทธิพลทางความคิดและจิตวิญญาณต่อชาวบ้านในระดับสูง และโดยเฉพาะพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ด้านอภินิหาร ด้านให้โชคลาภ ชาวบ้านจะนับถือเลื่อมใสอย่างยิ่ง

พินิจ ลากธนานนท์ (2538) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในชนบทอีสานในการพัฒนาตามหลักการพึ่งตนเอง โดยจำแนกเป็นลักษณะคือ

1) บทบาทผู้ส่งเสริมพัฒนา คือ พระสงฆ์ดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยพระสงฆ์เป็นผู้จัดหาทรัพยากรและบริหารโครงการด้วยตนเอง ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลย ซึ่งบทบาทนี้ทำให้ชาวบ้านพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ได้น้อยกว่า

2) บทบาทผู้นำการพัฒนา โดยพระสงฆ์เป็นผู้คิดโครงการหรือติดต่อโครงการพัฒนามาดำเนินการ ชาวบ้านมีส่วนร่วมปรึกษาบ้าง แต่ส่วนใหญ่จะคล้อยตามความคิดเห็นของพระสงฆ์พัฒนาที่ชาวบ้านมักศรัทธามากกว่า

3) บทบาทผู้ประสานงาน โดยพระสงฆ์พยายามร่วมมือกับผู้นำชุมชน ชักนำโครงการต่าง ๆ เข้ามาดำเนินการพัฒนาในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะได้รับโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

4) บทบาทเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนการพัฒนาในหมู่บ้าน โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองทั้งในด้านการคิดโครงการ การปฏิบัติงานพัฒนาและร่วมมือรับผิดชอบติดตามผลการพัฒนา พระสงฆ์พัฒนา มีบทบาทเป็นพี่เลี้ยงที่คอยแนะนำ ปรึกษา และประสานการสนับสนุนจากภายนอก

รูปแบบการพัฒนาโครงการของพระสงฆ์ มาโนช ตันชวณิชย์ (2528) ได้ศึกษาไว้ในเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมชนบท ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” พบว่า

1) รูปแบบที่ต้องการ คือ ควรทำเป็นรูปกรรมการ มีประชาชนเข้าร่วมปรึกษาให้ความเห็นได้โดยพระสงฆ์ซึ่งเป็นจุดร่วมและเคารพนับถืออยู่ในฐานะที่ปรึกษา

2) ส่วนใหญ่ผู้นำท้องถิ่นไม่เห็นด้วยกับการที่พระสงฆ์จะเป็นผู้นำการพัฒนาเสียเอง อย่างไรก็ตามเห็นด้วยกับการที่พระสงฆ์เข้าร่วมกิจกรรมแต่อยู่ในฐานะที่ปรึกษาโครงการ ให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ ส่วนการออกแรงการลงมือปฏิบัติเป็นเรื่องของชาวบ้าน

3) หลายโครงการ หรือส่วนมากพระภิกษุจัดตั้งและดำเนินการเองตามความคิดเห็นของท่าน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความรู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของโครงการ จึงขาดความกระตือรือร้นที่จะร่วมมือ ร่วมใจ และร่วมงาน

ประจวบ แสนกลาง (2531) ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาธุระที่มีต่อสังคมอีสานเหนือ : ศึกษากรณีสายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต (2531) พบว่า พระสงฆ์ช่วยให้เด็กมีที่ศึกษาเล่าเรียนในชุมชนของตน โดยจัดหางบประมาณการสร้างโรงเรียน และจัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้แก่โรงเรียน

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2516 : 24) กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทว่า สถาบันศาสนาสำหรับชนบทไทย นอกจากวัดจะทำหน้าที่ทางศาสนาแล้วยังทำหน้าที่เป็นโรงเรียนของชุมชน พระเป็นครูสอนอย่างดี เอาใจใส่พิเศษยิ่งกว่าครูอาชีพในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะท่านเป็นครูในหมู่บ้าน เกิดและเติบโตมาในสิ่งแวดล้อมเดียวกับนักเรียน เข้าใจปัญหาชุมชน มีความผูกพันกับชุมชนอย่างลึกซึ้งจึงจนแยกไม่ออก

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ (2525 : 149) กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์และวัดว่า สถาบันวัดเป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน โรงเรียนประชาบาลหลายแห่งตั้งอยู่ในวัด สมภารเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ และแม่กระทั่งศาลาก็เป็นที่เรียนหนังสือ นอกจากนี้ วัดยังเป็นที่อยู่อาศัยศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร และเด็กทั่วไป รวมทั้งเป็นพิพิธภัณฑ์สถานซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวัฒนธรรมต่างๆ ของชาติ

พิสิฐภูมิ บุญชัย และ ทรงคุณ จันทจร ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสาน (2540 : 145) พบว่า พระสงฆ์ในภาคอีสาน มีบทบาทด้านการศึกษาดังนี้

1) การตั้งโรงเรียนสอนปริยัติธรรมแก่พระสงฆ์ เพื่อเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้มีความรู้เพิ่มเติมทางสงฆ์ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ไม่มีโอกาสได้เรียนในระบบของฆราวาส

2) ให้การศึกษาแก่พระลูกวัด ทั้งการอบรมสั่งสอนพระสงฆ์บวชใหม่ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม และจัดอบรมพระสงฆ์ที่กำลังจะได้รับตำแหน่งเจ้าอาวาส

3) จัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่ออบรมเยาวชนในวันอาทิตย์ เพื่อพัฒนาจิตใจให้กับเยาวชน

4) ส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยความร่วมมือกับหน่วยราชการ เช่น สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม

5) การร่วมมือกับกรรมการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนผ่านดาวเทียม การจัดอุทยานการศึกษา การให้การศึกษาด้านอาชีพและจัดห้องสมุดภายในบริเวณวัด

มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ (2541) ศึกษาพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาในภาคเหนือ ภาคใต้ พบว่า บทบาทพระสงฆ์ด้านการจัด

การศึกษา คือ สร้างโรงเรียน จัดตั้งโรงเรียนและห้องสมุด จัดการศึกษา ทั้งสายบาลีและสามัญ มีการจัดบวชพระภิกษุสามเณร เพื่อให้มีโอกาสได้ ศึกษาในวัด ให้นักเรียนศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณรและเยาวชนในภาคเหนือ เน้นการศึกษาแก่ชาวเขาโดยให้การบวชเณร และมีพระธรรมจาริกไปให้ ความรู้แก่ชาวเขา ในภาคใต้เน้นการใช้ธรรมะและเผยแผ่ธรรมแก่ชาว ต่างประเทศ ในสิงคโปร์ และมาเลเซีย นอกจากนี้ยังมีการจัดสอนวิชาชีพ ในชุมชนด้วย

สุเมธ จันทร์หอม (2542) ศึกษาบทบาทของวัดในการสนับสนุน ด้านการศึกษาแก่โรงเรียนในจังหวัดสระแก้ว ผลการวิจัยพบว่า

1) วัดในจังหวัดสระแก้วได้ดำเนินการจัดการศึกษาให้พระภิกษุ สามเณร และเยาวชนในชนบท ดังนี้คือ

- (1) โรงเรียนพระปริยัติธรรม จำนวน 6 แห่ง
- (2) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จำนวน 9 แห่ง
- (3) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวินยาทยัตถ์ จำนวน 2 แห่ง

2) ผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นต่อการสนับสนุนการศึกษา ที่วัดให้แก่โรงเรียน ดังนี้คือ

2.1) บทบาทของวัดในการสนับสนุนบุคลากรในโรงเรียนใน จังหวัดสระแก้ว อยู่ในระดับปานกลาง

(1) บุคลากรด้านงานวิชาการและการเรียนการสอน อยู่ในระดับน้อย

(2) บุคลากรด้านการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับน้อย

2.2) บทบาทของวัดในการสนับสนุนวัสดุให้แก่โรงเรียนใน จังหวัดสระแก้ว อยู่ในระดับน้อย

(1) ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง การสนับสนุนอยู่ในระดับน้อย

(2) วัสดุครุภัณฑ์ การสนับสนุนอยู่ในระดับน้อย

2.3) บทบาทของวัดในการสนับสนุนด้านการเงินให้แก่โรงเรียน
จังหวัดสระแก้ว อยู่ในระดับน้อย

พรประภา กิจโกศล (2534) ได้ทำการศึกษาบทบาทและผล
ได้ต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนเมือง
อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า พระสงฆ์ดำเนินการ
พัฒนาประชาชนในชนบท โดยพัฒนาจิตใจเป็นหลักโดยจัดตั้งโครงการ
รณรงค์ ลด ละ เลิก อบายมุข และโครงการเสริมเพื่อพัฒนาสภาพความ
เป็นอยู่ของประชาชน ได้แก่ โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โครงการสหกรณ์
ร้านค้า และโครงการออมทรัพย์ ประชาชนให้ความร่วมมือในทุกโครงการ
เนื่องจากจะเห็นว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อตนเองและต่อหมู่บ้าน
โดยพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วม
โครงการ การปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาของประชาชน
การวิจัยดังกล่าวได้มีการเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังจากที่พระสงฆ์
มีบทบาทในการพัฒนาพบว่า ประชาชนมีการปฏิบัติตนดีขึ้นด้านการ
ปฏิบัติกิจทางศาสนา การลดอบายมุข และการพัฒนาจิตใจโดยยอมรับว่า
พระสงฆ์มีบทบาทต่อการปฏิบัติในทางที่ดีขึ้น

อำนาจ บัวศิริ (2528 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาคุณสมบัติและบทบาท
เจ้าอาวาสวัดในพระพุทธศาสนาที่เอื้อต่อการพัฒนาชนบทในภาคเหนือ
พบว่า คุณสมบัติเจ้าอาวาสที่เหมาะสมต่อการพัฒนาชนบทยากจนใน
ภาคเหนือมีดังนี้คือ สนับสนุนการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและ
วัฒนธรรมไทย ความประพฤติเรียบร้อยมีระเบียบเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัย
มีเมตตาธรรมสูง ปฏิบัติงานด้วยความสุขุมรอบคอบ มีเหตุผล และมีการ
ตัดสินใจสั่งการและแก้ปัญหาได้มีความยุติธรรม

งานวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

ชูชาติ พวงสมจิตร์ (2540) ได้ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มคนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมเป็นการบริจาคทรัพย์และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งชุมชนบริจาคให้เมื่อโรงเรียนร้องขอในเวลาโรงเรียนมีกิจกรรมต่างๆ กลุ่มปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน มี 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการเมืองการปกครอง ปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม 2) กลุ่มปัจจัยที่เกี่ยวกับชุมชน 3) กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียนประกอบด้วยปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านการปฏิบัติงานของโรงเรียน และปัจจัยด้านผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน ส่วน พรทิพา จุลสุคนธ์ (2542) พบว่า ปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ได้แก่ ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และความสัมพันธ์ในทางเครือญาติระหว่างผู้นำชุมชนกับบุคลากรในโรงเรียนและชุมชน และปัจจัยที่เกิดจากโครงการของรัฐ

เมตต์ เมตต์การุณจิตร์ (2541) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา” พบว่าปัจจัยที่ส่งเสริมให้เข้าร่วมในการบริหารโรงเรียนมี 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ถิ่นกำเนิด การเป็นศิษย์เก่า การมีบุตรหลานเรียนอยู่ในโรงเรียน ความคาดหวังต่อโรงเรียน การมีสัมพันธ์กับโรงเรียน และความห่วงใยต่อสวัสดิภาพเด็ก ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ประกอบด้วย คุณลักษณะผู้บริหารโรงเรียน คุณลักษณะของครูและผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน

พัทธยา สายหนู (2529) กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ในชุมชนซึ่งความสำเร็จของกิจกรรมขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) ปัจจัยที่เป็นลักษณะของโครงการ เช่น เป็นโครงการที่ประชาชนต้องการ

2) ปัจจัยที่เป็นลักษณะของชาวบ้านเอง เช่น ความขยันขันแข็ง ความสามัคคี การมีผู้นำที่ดี

3) ปัจจัยที่มาจากทางราชการ เช่น เป็นโครงการสำคัญ มีงบประมาณเพียงพอ มีเจ้าหน้าที่วิชาการสนับสนุน

4) ปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบ เช่น การคมนาคมที่สะดวก วัสดุอุปกรณ์พร้อม เศรษฐกิจของหมู่บ้านไม่ฝืดเคือง

ชูชาติ พ่วงจิตร์ (2540) กล่าวว่า ปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญดังนี้

1) กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ประกอบด้วยปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีอุตสาหกรรมเป็นหลัก และสภาวะในช่วงเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่น กระตุ้นให้นักการเมืองท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม ได้แก่ ลักษณะนิสัยพื้นฐานของคนไทย

2) กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ความศรัทธา ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความเป็นห่วงสวัสดิภาพของบุตรหลาน ความเกี่ยวข้องผูกพันกับโรงเรียน สถานภาพของคนในชุมชน ความคาดหวัง ที่มีต่อโรงเรียน ลักษณะนิสัยพื้นฐานของคนในชุมชน เครือข่ายชุมชน ความพร้อมของคนในชุมชน การเห็นความสำคัญของตนเองและการเห็นแก่ความเจริญของส่วนรวม

3) กลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียนประกอบด้วย ปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรของโรงเรียนผู้บริหารและครูมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ปัจจัยเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของโรงเรียน โรงเรียนมีระบบที่เอื้อให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม ปัจจัยเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนมีแผนงานและการพัฒนาที่ดี ปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน ความเป็นโรงเรียนของชุมชน และเป็นแหล่งสร้างประโยชน์แก่ผู้มีส่วนร่วม

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน” พบว่า เงื่อนไขสำคัญที่เป็นตัวกำหนดกระบวนการและแบบแผนของการมีส่วนร่วมของชุมชน มี 2 เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขทางด้านบริบทของชุมชนซึ่งประกอบด้วยแนวคิดพื้นฐานในการมีส่วนร่วม สภาพแวดล้อมของชุมชน และเงื่อนไขทางด้านโรงเรียน ระดับของการมีส่วนร่วมจำแนกเป็น 3 ระดับ คือ 1) การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ 2) การมีส่วนร่วมเป็นบางส่วน 3) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 8 ขั้นตอนคือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนร่วมดำเนินการ 2) การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชน 3) การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม 4) การสร้างกิจกรรม 5) การต่อรองเพื่อดำเนินการ 6) การร่วมกันดำเนินการ 7) การร่วมกันประเมินผลการดำเนินการ 8) การร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ

พรทิพา จุลสุคนธ์ (2542) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดศิรินาครัตนาราม ตำบลชอนसारเดช อำเภอนหนองม่วง จังหวัดลพบุรี” โดยได้กำหนดกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอนคือ 1) ร่วมคิด 2) ร่วมวางแผน 3) ร่วมปฏิบัติ 4) ร่วมประเมินผล และ 5) ร่วมรับผลประโยชน์ พบว่า โรงเรียนเปิดโอกาส

ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน และรูปแบบของการมีส่วนร่วม มี 2 รูปแบบคือ โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการมีส่วนร่วม และรูปแบบการมีส่วนร่วมที่เป็นลักษณะการเชื่อมประสานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

สมยศ เผือดจันทิก (2542) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม : กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดหนองโพและโรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการมีส่วนร่วม คือ การเป็นแหล่งการเรียนรู้ทั้งที่เป็นวิทยากรและแหล่งสาธิตการบริจาคนเงินและวัสดุอุปกรณ์ในการจัดทำเอกสารและอุปกรณ์การเรียนการสอน ชุมชนไม่มีปัญหาในการเข้าร่วมเพราะมีการนัดหมายกันล่วงหน้า และชุมชนภาคภูมิใจ ดีใจ และเต็มใจที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการจัดการเรียนการสอน และต่อมา สุนันทา พุทธวรรณ (2544) ได้ติดตามผลการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง ผลการศึกษาสอดคล้องกันกับที่ สมยศ เผือดจันทิก ได้ศึกษามาแล้ว

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2550) ได้ประเมินผลการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียน คือ

- 1) คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่ ความสัมพันธ์ การอุทิศตนเอง และการเป็นคนในพื้นที่
- 2) ความเอาใจใส่ของครูในโรงเรียน
- 3) การประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน
- 4) องค์กร/สมาคมศิษย์เก่า
- 5) ความรู้สึกของคนในชุมชนว่าตนเป็นเจ้าของหรือเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน

กองแผนงาน กรมการศาสนา (2540) ได้ประเมินผลโครงการด้านการพัฒนาวัด และศาสนสถานปีงบประมาณ 2540 พบว่า กิจกรรมที่วัดจัดให้ประชุมชน คือ การเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรม การบรรยายธรรม การเทศน์ทุกวันพระ การปฏิบัติธรรมตามโอกาสต่างๆ จัดครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จัดหอกระจายข่าว จัดการศึกษาธรรมศึกษา ติดป้ายสุภาสิตภายในวัด บวชและอบรมเยาวชน สามเณรภาคฤดูร้อน จัดห้องสมุด ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดค่ายคุณธรรม จัดกองทุนการศึกษา ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ สถานฝึกอาชีพและสนามกีฬา เป็นต้น

กองแผนงาน กรมการศาสนา (2540) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน พบว่า ปัจจัยที่มีส่วนช่วยให้เจ้าอาวาสประสบผลสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ได้แก่

1) ปัจจัยหลักหรือปัจจัยโดยตรง ได้แก่

ความสามารถพิเศษของเจ้าอาวาส ได้แก่ บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ การบริหารจัดการ และการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

2) ปัจจัยเสริมหรือปัจจัยสนับสนุน ได้แก่

(1) สภาพแวดล้อม ท่าเลที่ตั้ง (สภาพเศรษฐกิจสังคม)

(2) บรรยากาศในวัด

(3) ลักษณะพิเศษของวัด เช่น เป็นโบราณสถาน การส่งเสริมการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์และประชาชนทั่วไป

ชำนาญ ภาณุวงษ์ (2544) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ สภาพชุมชนเป็นแบบชนบทมีการพึ่งพาอาศัยกัน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

เป็นหลัก มีการรวมกลุ่มอาชีพ ชุมชนกับครูมีความสนิทสนมกัน ผู้บริหาร
ใส่ใจกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ครูอยู่อาศัยในชุมชน
และมีกิจกรรมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอยู่เป็นประจำ

ศิริพร แยมณีล (2544) ได้ศึกษารูปแบบการศึกษาและเผยแผ่
ศาสนธรรมของวัด ในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดปัญญาภิธานนทาราม
อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมให้วัดประสบ
ความสำเร็จของการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ ได้แก่

1) ภาวะผู้นำ ประสบการณ์การทำงาน การประพฤติปฏิบัติเป็น
ตัวอย่างที่ดีของเจ้าอาวาส

2) จุดมุ่งหมายของวัดชัดเจน

3) สถานที่ตั้งวัด มีความสงบร่มรื่น

4) การทำงานเป็นที่มาของบุคลากรในวัด คณะทำงานของวัดเข้มแข็ง

5) การให้ความสำคัญกับผู้เข้ามารับบริการ

ณรงค์ อ้วนอง (2546) ได้ศึกษาความสำเร็จของวัดตะโหนดใน
การจัดการศึกษาและการเผยแผ่ พบว่า

- ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส การบริหารจัดการ ความสามารถพิเศษ
ของเจ้าอาวาส ได้แก่ เป็นพระนักเทศน์ นักพัฒนา การปฏิบัติตาม
พระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด มีจริยวัตรงดงาม

- บุคลากรในวัดเป็นทีมงานที่เข้มแข็ง

- บรรยายกาศของวัดร่มรื่น สะอาด

- สภาพแวดล้อมของชุมชน สภาพเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์แบบ
เครือญาติในชุมชน และโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนดี

- มีความร่วมมือของชุมชน

- การมีกลุ่มองค์กรเครือข่าย เป็นภาคีการพัฒนาวัดตะโหนดให้
เป็นสถานที่ในการทำกิจกรรม

คำฟอง งามภักดิ์ (2546) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมให้วัดเฉลิมพระเกียรติ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ประสบความสำเร็จในการศึกษาและการเผยแผ่ พบว่า ความสำเร็จของวัดในการจัดการศึกษาและเผยแผ่ได้แก่ปัจจัยดังต่อไปนี้

- 1) ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสเป็นนักปกครอง
- 2) การพัฒนาทีมงานหรือบุคลากรในวัดอย่างต่อเนื่อง ทำให้เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน
- 3) การประชาสัมพันธ์ของวัดมีหลากหลายรูปแบบ
- 4) การเป็นวัดที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นแหล่งเรียนรู้ วัดสวยงามร่มรื่น

5) สภาพแวดล้อมในชุมชน มีเศรษฐกิจดี ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์
ฉันทนา กล่อมจิต (2546) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี พบว่าปัจจัยที่สนับสนุนกิจกรรมการศึกษาของวัดให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่

- ชื่อเสียง เกียรติคุณและความเมตตาธรรมของเจ้าอาวาส
- ศรัทธาของประชาชนให้การสนับสนุนในทุกด้าน
- สถานที่วัดมีบรรยากาศสงบร่มรื่น
- มีศาสนสถาน คือ เจดีย์ ดิ่งดูตักท่งเทียวหรือผู้ศรัทธาเข้าไปเยี่ยมชมวัด

- ทีมงานเข้มแข็ง เป็นตัวอย่างที่ดี สร้างศรัทธาแก่ประชาชน
ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม (2546) ได้ศึกษาการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดชลประทานรังสฤษฏี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า ปัจจัยที่ทำให้วัดประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา ได้แก่

- ความเป็นผู้นำทางธรรมทั้งปริยัติและปฏิบัติของเจ้าอาวาส
- วัดเป็นตัวอย่างในการจัดพิธีกรรมที่เรียบง่าย และประหยัด
- จัดบริเวณวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้
- มีคณะบุคคลเข้ามาร่วมมือให้คำปรึกษาแนะนำ การบริหารจัดการวัด
- ความโปร่งใสในการระดมและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

จากผลการศึกษา สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของสถาบันพระพุทธศาสนา ในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ประกอบด้วย ปัจจัยด้านบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี สภาพแวดล้อมของชุมชน ปัจจัยด้านกฎหมายของรัฐและคณะสงฆ์ ปัจจัยด้านวัด ได้แก่ ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส พระภิกษุสงฆ์ ผู้นำชุมชน การบริหารจัดการ ทรัพยากรของวัด กิจกรรมต่างๆ ของวัด ปัจจัยความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และราชการ (บวร) และปัจจัยสนับสนุนอื่นๆ เช่น บรยากาศในวัด การเป็นแหล่งท่องเที่ยว การเป็นโบราณสถาน เป็นต้น

บทที่ 3

วิธำเนนการ

การประเมินสถานภาพการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนา ในการส่งเสริมการจัดการศึกษา โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีการดำเนินการดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูล

1.1 ประชากร ได้แก่ วัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งหมดในประเทศไทย

1.2 กลุ่มตัวอย่าง วัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมี 2 กลุ่ม คือ

1.2.1 กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ วัดพัฒนาต้นแบบ และวัดทั่วไปอย่างละเท่า ๆ กัน กำหนดไว้จำนวน 840 วัด (เก็บข้อมูลได้จริง จำนวน 253 วัด)

1.2.2 กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ได้แก่ วัดในจังหวัดในภาคต่าง ๆ จำนวน 10 จังหวัด จำนวนวัด 20 แห่ง (เก็บข้อมูลจริง 22 วัด)

1.3 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง/กรณีศึกษา

1.3.1 การเลือกกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ใช้วิธีการสุ่มแบบจำแนกประเภท โดยจำแนกวัดออกเป็น 2 กลุ่ม คือ วัดพัฒนาต้นแบบ และวัดทั่วไป จำนวนกลุ่มละเท่า ๆ กัน

1.3.2 การเลือกกรณีศึกษา (วัด) ใช้วิธีการเลือกแบบหลายขั้นตอนดังนี้

(1) แบ่งพื้นที่เก็บข้อมูลเป็น 5 ภาค คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล

(2) การเลือกจังหวัดในแต่ละภาคตามข้อ 1 สุ่มเลือกภาคละ 2 จังหวัด รวม 10 จังหวัด คือ ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี และระยอง ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดลำปาง และพิษณุโลก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น และอุบลราชธานี ภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดสงขลา และสุราษฎร์ธานี กรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล ได้แก่ จังหวัดปทุมธานี และสมุทรปราการ

(3) การเลือกวัด ในแต่ละจังหวัดเลือกวัดพัฒนาต้นแบบ 1 วัด และวัดทั่วไป 1 วัด (ยกเว้นจังหวัดขอนแก่นและสงขลา เก็บข้อมูลจังหวัดละ 3 วัด) คือจังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่ วัดดอนขมมัน และวัดวังขนายทายทากราม จังหวัดขอนแก่น ได้แก่ วัดไชยศรี วัดไทรทอง และวัดโพธิ์ จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ วัดสุวรรณบำรุงราชวราราม และวัดอัยยิการาม จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ วัดคลองมอญ และวัดใหญ่ จังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ วัดกำแพงมณี และวัดเนรมัย จังหวัดลำปาง ได้แก่ วัดบุญวาทยวิหาร และวัดศรีบุญเรือง จังหวัดระยอง ได้แก่ วัดศรีภวานาราม และวัดบ้านค่าย จังหวัดสงขลา ได้แก่ วัดเอก วัดรัตนาราม และวัดแจ้ง จังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ วัดมงคลโกวิทาราม และวัดปากน้ำ และจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ วัดวังไทร และวัดเขาแก้ว รวมทั้งหมด 22 วัด

1.4 ผู้ให้ข้อมูล

1.4.1 ผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ แบ่งเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มบุคลากรในวัด ได้แก่ เจ้าอาวาส พระภิกษุสงฆ์และกรรมการวัด และกลุ่มบุคลากรในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และกรรมการสถานศึกษา

2. กรอบการประเมิน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย	ประเด็นการประเมิน/ตัวแปร	ตัวชี้วัด	แหล่งข้อมูล/ผู้ให้ข้อมูล	การวิเคราะห์	เกณฑ์การประเมิน
1. เพื่อประเมินสถานภาพการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา	1. สถานภาพการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา	1. ระดับของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถาบันพระพุทธศาสนา	1. บุคลากรภายในวัด (เจ้าอาวาส พระสงฆ์ ฆราวาส กรรมการวัด) 2. บุคลากรในสถานศึกษา/ที่เกี่ยวข้อง (ผู้บริหาร ครู กรรมการสถานศึกษา)	1. หาค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ได้จากการวัดตามตัวชี้วัด 2. เปรียบเทียบตัวชี้วัดตามลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	แบ่งสถานภาพการมีส่วนร่วมร่วมและผลการดำเนินงานเป็น 5 ระดับตามค่าเฉลี่ย ดังนี้ น้อยที่สุด (1.00-1.80) น้อย (1.81-2.60) ปานกลาง (2.1-3.40) มาก (3.41-4.20) มากที่สุด (4.21-5.00)
2. เพื่อประเมินความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา	ความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา	ระดับความพึงพอใจในการดำเนินงานส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถาบันพระพุทธศาสนา	1. บุคลากรภายในวัด (เจ้าอาวาส พระสงฆ์ ฆราวาส กรรมการวัด) 2. บุคลากรในสถานศึกษา/ที่เกี่ยวข้อง (ผู้บริหาร ครู กรรมการสถานศึกษา)	1. หาค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ได้จากการวัดตามตัวชี้วัด	แบ่งความพึงพอใจเป็น 5 ระดับตามค่าเฉลี่ย ดังนี้ น้อยที่สุด (1.00-1.80) น้อย (1.81-2.60) ปานกลาง (2.1-3.40) มาก (3.41-4.20) มากที่สุด (4.21-5.00)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย	ประเด็นการประเมิน/ตัวแปร	ตัวชี้วัด	แหล่งข้อมูล/ผู้ให้ข้อมูล	การวิเคราะห์	เกณฑ์การประเมิน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยส่งเสริมปัญหา อุปสรรคการดำเนินงานของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา	1. ปัจจัยส่งเสริมการดำเนินงาน 2. ปัญหา อุปสรรคในการส่งเสริมการจัดการศึกษา	1. วัตถุประสงค์ของปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถาบันพระพุทธศาสนา 2. ปัญหา อุปสรรคในการจัดการศึกษา	1. บุคลากรภายในวัด (เจ้าอาวาส พระสงฆ์ที่ได้ออกการวัดตามตัวชี้วัด (ข้อ 1.) 2. บุคลากรในสถานศึกษา/ที่เกี่ยวข้อง (ผู้บริหาร ครู กรรมการสถานศึกษา)	1. หาค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ได้จากการวัดตามตัวชี้วัด (ข้อ 1.) 2. วิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก	1. ระดับของปัญหาอุปสรรคแบ่งเป็น 5 ระดับเหมือนการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของข้อสรุปเชิงคุณภาพ
4. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา					

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

3.1 ประเภทของเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมี 2 ประเภท คือ

3.1.1 แบบสอบถาม แบบสอบถามเป็นเครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ มี 3 แบบ คือ

1) แบบสอบถามเจ้าอาวาส แบ่งเนื้อหา/ข้อคำถามออกเป็น 5 หัวข้อ ประกอบด้วย

ก. สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับวัดและการส่งเสริมการจัดการศึกษา

ข. สอบถามเรื่องการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

ค. สอบถามความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

ง. สอบถามปัญหา/อุปสรรคในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

จ. สอบถามข้อมูลส่วนตัวของเจ้าอาวาส
ลักษณะข้อคำถามในหัวข้อ ก ข ส่วนแรก และ จ

เป็นแบบเลือกคำตอบและเติมข้อความหรือตัวเลขแล้วแต่กรณี ข้อ ข (ส่วนหลัง) เป็นแบบให้เลือกตอบว่า “ทำ” หรือ “ไม่ได้ทำ” ส่วนในหัวข้อ ค และ ง เป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ น้อยที่สุด ถึงมากที่สุด

2) แบบสอบถามพระสงฆ์และกรรมการวัด แบ่งเนื้อหา/ข้อคำถามออกเป็น 6 หัวข้อ ประกอบด้วย

1) การเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานการศึกษา
2) การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ ของโรงเรียน/สถาบันการศึกษา

3) การสนับสนุนด้านที่ดิน อาคาร วัสดุ ครุภัณฑ์ และเงิน

4) ความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

5) ปัญหา/อุปสรรคในการมีส่วนร่วมในส่งเสริมการจัดการศึกษา

6) ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะข้อคำถามในหัวข้อที่ 1)-3) เป็นแบบมาตราประมาณค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ไม่ได้ทำ ถึง มากที่สุด หัวข้อที่ 4) และ 5) เป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ น้อยมาก ถึงมากที่สุด ส่วนหัวข้อที่ 6) เป็นแบบเลือกคำตอบและเติมข้อความหรือตัวเลขแล้วแต่กรณี

3) แบบสอบถามผู้บริหารสถานศึกษา ครู และกรรมการสถานศึกษา แบ่งเนื้อหา/ข้อคำถามออก เป็น 5 หัวข้อประกอบด้วย

1) การเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานการศึกษา
2) การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ ของโรงเรียน/สถาบันการศึกษา

3) การสนับสนุนด้านที่ดิน อาคาร วัสดุ ครุภัณฑ์ และเงิน

4) ความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

5) ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะข้อคำถามในหัวข้อที่ 1)-3) เป็นแบบมาตราประมาณค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ ไม่ได้ทำ ถึง มากที่สุด หัวข้อที่ 4) เป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ น้อยมาก ถึงมากที่สุด ส่วนหัวข้อที่ 5) เป็นแบบเลือกคำตอบและเติมข้อความหรือตัวเลขแล้วแต่กรณี

3.1.2 แบบสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ มี 3 แบบ คือ

1) แบบสัมภาษณ์เจ้าอาวาสหรือผู้แทน พระภิกษุสงฆ์ และกรรมการวัด

2) แบบสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสถานศึกษาหรือผู้แทน ครู และกรรมการสถานศึกษา

3) แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป

3.2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือทั้ง 2 ประเภท ผู้ทำวิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง นำข้อมูลมาประกอบการจัดทำ(ร่าง)เครื่องมือโดยมีเนื้อหาสาระครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการประเมิน โดยดำเนินการ ดังนี้

1) นำ(ร่าง)เครื่องมือไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายในวัด ในสถานศึกษา และในชุมชน นำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะมาปรับปรุงการจัดทำ(ร่าง)เครื่องมือ

2) นำร่างเครื่องมือที่ได้จากข้อ 1) เสนอคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เพื่อตรวจสอบ และให้ข้อเสนอแนะ

3) นำร่างเครื่องมือจากข้อ 2) มาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จัดทำเป็นเครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

4) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วย แบบสอบถามจำนวน 3 ฉบับ ปรากฏดังตารางที่ 3 (ข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์ให้ข้อมูลที่รวบรวมได้จริง)

ตารางที่ 3.1 ผลการตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

แบบสอบถาม	หัวข้อ	จำนวนข้อ	ค่าอำนาจจำแนก ¹		ค่าความเชื่อถือได้ ²
			ต่ำสุด-สูงสุด	มัธยฐาน	
เจ้าอาวาส	ข (10)	10	.19-.60	.39	.77
	ข (11)	12	.50-.72	.63	.89
	ข (12)	25	.42-.71	.64	.94
	ค	5	.61-.75	.68	.87
	ง	12	.36-.60	.37	.85
พระสงฆ์-กรรมการวัด	1	12	.51-.73	.66	.91
	2	11	.73-.82	.78	.95
	3	25	.57-.82	.75	.97
	4	5	.62-.78	.71	.88
	5	12	.41-.62	.56	.86
ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและกรรมการสถานศึกษา	1	12	.57-.82	.72	.93
	2	11	.65-.83	.79	.95
	3	25	.57-.84	.79	.97
	4	5	.73-.78	.74	.90

¹ ค่าอำนาจจำแนก คือค่า Corrected Item-Total Correlation

² ค่าความเชื่อถือได้ คือค่า Alpha ที่ได้จากวิธีของ Cronbach

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้จัดส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มเป้าหมายทางไปรษณีย์ กำหนดวันส่งกลับ พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกโดยใช้บริการธุรกิจตอบรับ (ผู้ส่งกลับไม่ต้องเขียนจำหน่ายและไม่ต้องฉีกตราไปรษณียากร)

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ สำนักประเมินผลการจัดการศึกษาได้มีหนังสือขอความร่วมมือจากผู้บริหารของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดที่เป็นเป้าหมายการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยคัดเลือกวัดที่เป็นแหล่งข้อมูลและประสานงานกับวัด สถานศึกษาและชุมชน รวมทั้งขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดจำนวน 2 คน เป็นผู้ช่วยนักวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลและเป็นผู้ประสานงาน นักวิจัย และผู้ช่วยนักวิจัยได้ทำการตกลงนัดหมายวัน เวลา ล่วงหน้าในการเก็บและรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายตามวัน และเวลาที่กำหนด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1) โดยการหาค่าร้อยละ หรือหาค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐานแล้วแต่กรณี

2) โดยการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่ม โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) หรือวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance) และการทดสอบรายคู่โดยวิธีของ Scheffe' หรือวิธีของ Games-Howell แล้วแต่กรณี

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกต โดยวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ จะแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนที่ 1 เป็นการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนของกรวิจัยเชิงปริมาณ ที่ได้จากการสำรวจสถานการณ์ภาพของการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ส่วนที่ 2 เป็นการนำเสนอผลการศึกษาเฉพาะกรณี ที่ได้จากการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกจากพุทธกรณศึกษา ดังจะได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ในแต่ละส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ จะแบ่งเป็นสามตอน ตอนที่หนึ่ง เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ลักษณะหรือข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ตอนที่สอง เป็นการเสนอผลที่ได้จากการวัดตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ตอนที่สามเป็นการหาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา กับตัวแปรสภาพแวดล้อมและลักษณะบางประการของวัดและเจ้าอาวาส

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละตอน ปรากฏดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

1.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดไว้สองกลุ่ม คือ วัดในพระพุทธศาสนา และสถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยในแต่ละกลุ่มยังมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแยกเป็นหลายกลุ่ม ในการนำเสนอข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างจึงแยกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 กลุ่มตัวอย่างและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างสถาบัน	กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
วัดในพระพุทธศาสนา (253 แห่ง)	เจ้าอาวาส	225	7.6
	พระสงฆ์ลูกวัด	455	15.4
	กรรมการวัด	413	13.9
	รวม	1,193	40.2
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (392 แห่ง)	ผู้บริหาร	366	12.3
	ผู้สอน	778	26.2
	กรรมการสถานศึกษา	627	21.2
	รวม	1,771	59.8
รวมทั้งหมด		2,964	100.0

กลุ่มตัวอย่างระดับสถาบันในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยบุคลากรในวัด และสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน บุคลากรในวัดแบ่งเป็นสามกลุ่ม คือ เจ้าอาวาส พระสงฆ์ลูกวัด และกรรมการวัด สามกลุ่มนี้มีจำนวนคิดเป็นอัตราส่วนประมาณ 1:2:2 มีจำนวนประมาณร้อยละ 40 ของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งมีสามกลุ่มเช่นเดียวกัน และมีจำนวนเป็นอัตราส่วนใกล้เคียงกับบุคลากรในวัด โดยมีจำนวนรวมประมาณร้อยละ 60 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด

วัดในพระพุทธศาสนา

วัดในพระพุทธศาสนาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในระดับสถาบัน มีทั้งหมด 253 แห่ง มีรายละเอียดที่เกี่ยวกับวัดในแต่ละกลุ่มดังนี้

ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างวัดในพระพุทธศาสนาจำแนกตามลักษณะ ประเภท และสภาพแวดล้อมของวัด

ลักษณะ/ประเภท/สภาพแวดล้อมของวัด	จำนวน	ร้อยละ
ประเภท	วัดทั่วไป	127
	วัดพัฒนาต้นแบบ	126
ฐานะของวัด	พระอารามหลวง	3
	วัดราษฎร์	250
อายุของวัด	ไม่เกิน 10 ปี	9
	11-20 ปี	8
	21-30 ปี	19
	31-50 ปี	31
	51-100 ปี	83
	101-200 ปี	54
	201-300 ปี	18
	301-500 ปี	6
	มากกว่า 500 ปี	4
	ไม่ระบุ	22
พื้นที่ของวัด	ไม่เกิน 5 ไร่	37
	6-10 ไร่	66
	11-20 ไร่	63
	21-30 ไร่	23

ลักษณะ/ประเภท/สภาพแวดล้อมของวัด	จำนวน	ร้อยละ	
	31-50 ไร่	22	8.6
	51-100 ไร่	10	4.0
	มากกว่า 100 ไร่	12	4.5
	ไม่ระบุ	20	8.1
จำนวนพระสงฆ์	ไม่เกิน 5 รูป	129	51.0
	6-10 รูป	61	24.2
	11-15 รูป	19	7.6
	16-20 รูป	18	7.1
	21-30 รูป	13	5.1
	31-50 รูป	3	1.0
	มากกว่า 50 รูป	6	2.5
	ไม่ระบุ	4	1.5
ภาคภูมิศาสตร์	กลาง	32	12.6
	ตะวันออก	14	5.5
	เหนือ	52	20.6
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	132	52.2
	ใต้	23	9.1
ภาคการปกครอง	ภาค 1	3	1.2
	ภาค 2	5	2.0
	ภาค 3	8	3.2
	ภาค 4	14	5.5
	ภาค 5	10	4.0
	ภาค 6	21	8.3
	ภาค 7	8	3.2
	ภาค 8	35	13.8
	ภาค 9	34	13.4

ลักษณะ/ประเภท/สภาพแวดล้อมของวัด	จำนวน	ร้อยละ
ภาค 10	34	13.4
ภาค 11	28	11.1
ภาค 12	8	3.2
ภาค 13	6	2.4
ภาค 14	8	3.2
ภาค 15	8	3.2
ภาค 16	6	2.4
ภาค 17	6	2.4
ภาค 18	11	4.3
รวม	253	100.0

วัดในพระพุทธศาสนาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นสองประเภทคือ วัดทั่วไปกับวัดพัฒนาต้นแบบซึ่งสองกลุ่มนี้มีจำนวนใกล้เคียงกัน โดยวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดเป็นวัดราษฎร์ ที่เป็นพระอารามหลวงมีเพียงสามแห่ง

เมื่อจำแนกตามอายุของวัดพบว่า กลุ่มใหญ่ที่สุดประมาณหนึ่งในสามเป็นวัดที่มีอายุ 51-100 ปี ประมาณหนึ่งในสี่เป็นวัดที่มีอายุน้อยกว่า 50 ปี และวัดส่วนที่เหลือประมาณหนึ่งในสาม มีอายุมากกว่า 100 ปี ส่วนพื้นที่ของวัดพบว่า วัดที่มีพื้นที่บริเวณวัด 6-10 ไร่ และ 11-20 ไร่ มีจำนวนใกล้เคียงกันประมาณกลุ่มละหนึ่งในสี่ของวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ส่วนที่เหลือประมาณหนึ่งในสี่มีพื้นที่มากกว่า 20 ไร่ และที่มีพื้นที่ไม่เกินห้าไร่มีประมาณร้อยละ 15

วัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประมาณครึ่งหนึ่งมีพระสงฆ์อยู่ประจำอยู่ในวัดไม่เกิน 5 รูป ที่มีพระสงฆ์จำนวน 6-10 รูป มีประมาณหนึ่งในสี่ของวัดทั้งหมด ส่วนวัดที่มีพระสงฆ์อยู่ในวัดมากกว่า 10 รูป มีประมาณเกือบหนึ่งในสี่

ถ้าจำแนกตามภาคภูมิศาสตร์ พบว่า วัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งหนึ่งเล็กน้อยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาเป็นวัดในภาคเหนือ และภาคกลางตามลำดับ ส่วนวัดในภาคตะวันออกมีจำนวนน้อยที่สุด วัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดกระจายอยู่ในภาคการปกครองคณะสงฆ์ทุกภาคทั่วประเทศซึ่งแบ่งเป็น 18 ภาค โดยเป็นวัดในภาค 8-10 มากกว่าภาคอื่น ๆ

กลุ่มพระสงฆ์ภิกษุวัดและกรรมการวัด

การประเมินการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษาในการวิจัยนี้กำหนดให้พระสงฆ์ภิกษุวัดและกรรมการวัดเป็นผู้ประเมินในส่วนของบุคลากรในวัด กลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มนี้ มีดังนี้

ตารางที่ 4.3 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรของวัด จำแนกตามลักษณะในแต่ละกลุ่ม

ลักษณะของกลุ่ม	กลุ่มย่อย	พระสงฆ์ภิกษุวัด		กรรมการวัด		รวม	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
กลุ่มอายุ	ไม่เกิน 25 ปี	18	4.0	32	7.7	50	5.8
	26-35 ปี	48	10.5	91	22.0	139	16.0
	36-45 ปี	77	16.9	101	24.5	178	20.5
	46-55 ปี	111	24.4	64	15.5	175	20.2
	56-65 ปี	94	20.7	46	11.1	140	16.1
	66-75 ปี	69	15.2	32	7.7	101	11.6
	มากกว่า 75 ปี	14	3.1	14	3.4	28	3.2
	ไม่ระบุ	24	5.3	33	8.0	57	6.6
ระดับการศึกษาสูงสุด	ประถมศึกษา	189	41.5	120	29.1	309	35.6
	มัธยมศึกษาตอนต้น	70	15.4	58	14.0	128	14.7
	มัธยมศึกษาตอนปลาย	71	15.6	83	20.1	154	17.7

ลักษณะของกลุ่ม	กลุ่มย่อย	พระสงฆ์ภิกษุวัด		กรรมกรวัด		รวม	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	อนุปริญา	26	5.7	33	8.0	59	6.8
	ปริญาตรี	72	15.8	67	16.2	139	16.0
	สูงกว่าปริญาตรี	14	3.1	16	3.9	30	3.5
	ไม่ระบุ	13	2.9	36	8.7	49	5.6
รวม		455	100.0	413	100.0	868	100.0

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรในวัดมีสองเรื่อง คือ อายุ และระดับการศึกษา ในด้านกลุ่มอายุพบว่า ในกลุ่มพระสงฆ์ภิกษุวัดกลุ่มใหญ่ที่สุดมีอายุ 46-55 ปี รองลงมาคือกลุ่มอายุ 56-65 ปี สองกลุ่มนี้รวมกันมีเกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนพระสงฆ์ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด ส่วนในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกรรมกรวัดพบว่า ส่วนใหญ่จะมีอายุอยู่ระหว่าง 26-45 ปี ซึ่งมีประมาณเกือบครึ่งหนึ่งของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มกรรมกรวัด

เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ให้ข้อมูล พบว่า ในกลุ่มพระสงฆ์ภิกษุวัดร้อยละ 41.5 จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา รองลงมาคือกลุ่มที่จบระดับปริญญาตรี มัธยมศึกษาตอนปลาย และมัธยมศึกษาตอนต้นตามลำดับ ซึ่งสามกลุ่มดังกล่าวมีจำนวนใกล้เคียงกัน ประมาณกลุ่มละร้อยละ 15-16 กลุ่มที่จบการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี มีประมาณร้อยละ 3.1 ในส่วนของกรรมกรวัดกลุ่มใหญ่ที่สุดก็เป็นกลุ่มที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาเช่นเดียวกับกลุ่มพระสงฆ์แต่มีจำนวนน้อยกว่า และกลุ่มที่มีจำนวนมากรองลงมาสามกลุ่มก็เป็นเช่นเดียวกับกลุ่มพระสงฆ์ คือกลุ่มที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปริญญาตรีและมัธยมศึกษาตอนต้นตามลำดับ

กลุ่มบุคลากรในสถานศึกษา

บุคลากรในสถานศึกษาในการวิจัยนี้กำหนดให้มีผู้ประเมินการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษาไว้สามกลุ่ม คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างดังนี้

ตารางที่ 4.4 จำนวนและร้อยละของสถานศึกษา จำแนกตามสังกัด/ประเภท

สังกัด/ประเภทโรงเรียน	จำนวน	ร้อยละ
โรงเรียนสังกัดสพฐ.	295	75.3
โรงเรียนเอกชน	26	6.6
โรงเรียนเทศบาล	37	9.4
โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร	34	8.7
รวม	392	100.0

สถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นสถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจาก 4 สังกัด/ประเภท โดยประมาณสามในสี่เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนที่เหลืออีกประมาณหนึ่งในสี่กระจายอยู่ในกลุ่มโรงเรียนเทศบาล โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 4.5 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากร
ในสถานศึกษา จำแนกตามอายุและระดับการศึกษา

ตัวแปร	กลุ่มย่อย	ผู้บริหาร		ครูผู้สอน		ก.ก.สถานศึกษา		รวม	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สังกัด/ ประเภท	สพฐ.	278	76.0	586	75.3	462	73.7	1,326	74.9
	เอกชน	25	6.8	56	7.2	41	6.5	122	6.9
	กทม.	31	8.5	78	10.0	50	8.0	159	9.0
	เทศบาล	32	8.7	58	7.5	74	11.8	164	9.3
เพศ	ชาย	136	37.2	375	48.2	347	55.3	858	48.4
	หญิง	230	62.8	403	51.8	280	44.7	913	51.6
อายุ	ไม่เกิน30 ปี	26	7.1	52	6.7	28	4.5	106	6.0
	31-40 ปี	59	16.1	109	14.0	114	18.2	282	15.9
	41-50 ปี	142	38.8	317	40.7	221	35.2	680	38.4
	มากกว่า 50 ปี	117	32.0	274	35.2	234	37.3	625	35.3
ระดับ การศึกษา	ต่ำกว่าปริญญาตรี	25	6.8	24	3.1	294	46.9	343	19.4
	ปริญญาตรี	274	74.9	505	64.9	279	44.5	1,058	59.7
	ปริญญาโท และสูงกว่า	44	12.0	229	29.4	34	5.4	307	17.3
	ไม่ระบุ	23	6.3	20	2.6	20	3.2	63	3.6
ภาค ภูมิศาสตร์	ภาคกลาง	85	23.2	201	25.8	145	23.1	431	24.3
	ภาคตะวันออก	24	6.6	54	6.9	41	6.5	119	6.7
	ภาคเหนือ	97	26.5	193	24.8	165	26.3	455	25.7
	ภาคต่อ.เฉียงเหนือ	121	33.1	244	31.4	203	32.4	568	32.1
	ภาคใต้	39	10.7	86	11.1	73	11.6	198	11.2
รวม		366	100.0	778	100.0	627	100.0	1,771	100.0

บุคลากรในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มผู้บริหารและครูส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ยกเว้นในกลุ่มกรรมการสถานศึกษาเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง เมื่อรวมทุกกลุ่มแล้วก็พบว่าเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายเล็กน้อย

ในด้านอายุพบว่า ทั้งสามกลุ่มมีอายุอยู่ในช่วง 41 ปีขึ้นไปมากกว่าสองในสามของทั้งหมด ส่วนในด้านระดับการศึกษาพบว่า ในกลุ่มผู้บริหารและครูส่วนใหญ่จบปริญญาตรี แต่ในกลุ่มกรรมการสถานศึกษามีผู้จบปริญญาตรีมีน้อยกว่าระดับต่ำกว่าปริญญาตรีเล็กน้อย โดยรวมมีผู้จบระดับปริญญาตรีประมาณร้อยละ 60

เมื่อจำแนกตามภาคภูมิศาสตร์พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรในสถานศึกษาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากกว่าภาคอื่น รองลงมาเป็นบุคลากรในภาคเหนือและภาคกลางตามลำดับ

1.2 กิจกรรม/การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

กิจกรรม/การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ เป็นกิจกรรมที่วัดดำเนินการ โดยการให้ข้อมูลของเจ้าอาวาสหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4.6 จำนวนและร้อยละของวัดในพระพุทธศาสนาที่เป็น
กลุ่มตัวอย่าง (253 วัด) จำแนกตามกิจกรรมที่วัด
ดำเนินการเกี่ยวกับการเป็นศูนย์กลางในการจัด
การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษา
ตามอัธยาศัย

รายการ/กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
1. จัดการศึกษาหลักสูตรปริยัติธรรมแผนกบาลี	42	16.6
2. จัดการศึกษาหลักสูตรปริยัติธรรมแผนกธรรม	115	45.5
3. จัดการศึกษาหลักสูตรปริยัติธรรมแผนกสามัญ	37	14.6
4. จัดอบรมเด็กก่อนเกณฑ์	43	17.0
5. จัดสอนพุทธศาสนาวันอาทิตย์	73	28.9
6. ส่งพระไปสอนในสถานศึกษา	73	28.9
7. มีโรงเรียนในความอุปถัมภ์	120	47.4
8. การบรรพชาพระภิกษุ/สามเณรภาคฤดูร้อน	133	52.6
9. การจัดค่ายคุณธรรมสำหรับเยาวชน/ประชาชน	87	34.4
10. การส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชน	45	17.8
11. การส่งเสริมสุขภาพอนามัย	58	22.9
12. การจัดสวนป่า เช่น วนาสมุนไพร พืชพันธุ์ไม้ดอก-ไม้ประดับ	162	64.0
13. การจัดห้องสมุดบริการประชาชนทั่วไป	112	44.3
14. การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับศาสนา การศึกษา	125	49.4
15. การจัดพิพิธภัณฑ์รวบรวมวัตถุโบราณ ของที่ระลึก ของหายาก ของที่มีคุณค่าทางศาสนา ประวัติศาสตร์ และอื่น ๆ	70	27.7
16. การจัดให้มีลานธรรม ลานสมาธิ ลานสงบและอื่น ๆ	135	53.4
17. สนามเด็กเล่น สนามกีฬาภายในวัด	105	41.5
18. กิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมประเพณีชาวพุทธ	203	80.2
19. มุลินีเพื่อจัดการศึกษาหรือเผยแพร่ศาสนาธรรม	81	32.0

รายการ/กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
20. การเทศนาในวันพระ	252	99.6
21. การเทศน์มหาชาติ	252	99.6
22. การเผยแพร่ศาสนธรรมโดยจัดพิมพ์เป็นเอกสารเผยแพร่	91	36.0
23. การเผยแพร่ศาสนธรรมโดยออกรายการวิทยุ	64	25.3
24. การเผยแพร่ศาสนธรรมโดยออกรายการโทรทัศน์	9	3.6
25. การเผยแพร่ศาสนธรรมทางหอกระจายข่าว	141	55.7

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ในจำนวนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 25 รายการนั้น รายการ/กิจกรรมที่วัดมีการดำเนินการมากที่สุดคือ การเทศนาในวันพระ และการเทศน์มหาชาติ ซึ่งเกือบทุกวัดมีการดำเนินการ รองลงมาคือกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชาวพุทธ ซึ่งมีวัดประมาณร้อยละ 80 มีการดำเนินการสำหรับกิจกรรมที่เหลืออีก 4 รายการ/กิจกรรมที่มีวัดดำเนินการมากกว่าครึ่งหนึ่ง ส่วนที่เหลืออีก 19 รายการ/กิจกรรมมีวัดดำเนินการน้อยกว่าครึ่งหนึ่ง รายการ/กิจกรรมที่มีวัดดำเนินการน้อยที่สุดคือ การเผยแพร่ศาสนธรรมโดยออกรายการโทรทัศน์

ตารางที่ 4.7 จำนวนและร้อยละของวัดในพระพุทธศาสนาที่เป็น
กลุ่มตัวอย่าง (253 วัด) ที่มีการดำเนินกิจกรรมที่
เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน
และกิจกรรมอื่น ๆ

รายการ/กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
1. ช่วยสอนรายวิชาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จริยธรรม ตามหลักสูตรที่มีชั่วโมงสอนชัดเจน	139	55.1
2. ช่วยสอนรายวิชาอื่นในหลักสูตรที่มีชั่วโมงสอนชัดเจน	84	33.3
3. เป็นวิทยากรรับเชิญไปช่วยสอนเสริม สอนพิเศษในรายวิชาที่ โรงเรียนขาดแคลนครู	101	39.9
5. เข้าร่วมประชุมเชิงวิชาการกับคณะครู/ผู้นำชุมชน	158	62.6
6. การมีส่วนร่วมในการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา	96	37.9
7. ชักชวนชุมชนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน	175	69.2
8. ร่วมประชุมจัดกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมของโรงเรียน	173	68.2
9. จัดอบรมส่งเสริมคุณธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน	179	70.7
10. เทศนาอบรม แนะนำนักเรียนในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ	220	86.9
11. ช่วยเหลือและร่วมมือกับโรงเรียนแก้ไขปัญหาความประพฤติ ของนักเรียน	183	72.2
12. ชักชวนบุคคลหรือองค์กรให้มาสนับสนุนการจัดกิจกรรมของ โรงเรียน	179	70.7

สำหรับรายการ/กิจกรรมที่เกี่ยวกับการสนับสนุนการจัดการเรียน
การสอนและกิจกรรมอื่น ๆ ดังตารางที่ 4.7 พบว่า รายการ/กิจกรรมที่มี
วัดดำเนินการมากที่สุดคือ การเทศนา อบรม แนะนำนักเรียนในโอกาส
วันสำคัญต่าง ๆ ซึ่งวัดประมาณร้อยละ 87 มีการดำเนินการ รายการ/
กิจกรรมที่มีวัดดำเนินการมากรองลงมาคือ การช่วยเหลือและร่วมมือกับ
โรงเรียนแก้ปัญหาความประพฤติของนักเรียน การจัดอบรมส่งเสริม

คุณธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน การชักชวนบุคคลหรือองค์กร ให้มาสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียน การชักชวนชุมชนให้เข้าร่วม กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน และกิจกรรมการร่วมประชุมจัดกิจกรรม ประเพณี วัฒนธรรมของโรงเรียนตามลำดับ

ตารางที่ 4.8 จำนวนและร้อยละของวัดในพระพุทธศาสนาที่เป็น กลุ่มตัวอย่าง (253 วัด) ที่มีการดำเนินการสนับสนุน ด้านที่ดิน-อาคาร วัสดุครุภัณฑ์และเงิน

รายการ/กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
1. มอบที่ดินให้โรงเรียนสร้างอาคารเรียนอาคารประกอบต่าง ๆ	78	30.8
2. อนุญาตให้โรงเรียนใช้ที่ดินในการสร้างอาคารเรียนและอื่น ๆ	88	34.8
3. จัดหาที่ดินและยกที่ดินให้โรงเรียนใช้ประโยชน์	70	27.8
4. อนุญาตให้โรงเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในบริเวณวัด	201	79.3
5. ช่วยเหลือในการก่อสร้างอาคารเรียนและมอบให้โรงเรียน	148	58.6
6. ช่วยเหลือในการสร้างอาคารประกอบต่าง ๆ ของโรงเรียน	141	55.6
7. ให้โรงเรียนใช้อาคารสถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรม	189	74.7
8. ช่วยเหลือและแนะนำในการปรับปรุง ซ่อมแซมอาคารสถานที่ของโรงเรียน	141	55.6
9. ร่วมวางแผนกับโรงเรียนในการจัดสื่ออุปกรณ์การเรียน	143	56.6
10. จัดหาสื่อเทคโนโลยีมอบให้โรงเรียน	121	48.0
11. ช่วยจัดหาวัสดุอุปกรณ์งานครุภัณฑ์มอบให้โรงเรียน	106	41.9
12. จัดหาอุปกรณ์การเล่นกีฬา มอบให้โรงเรียน	111	43.9
13. จัดหาอุปกรณ์เครื่องเล่นในสนามเด็กเล่นมอบให้โรงเรียน	97	38.4
14. จัดหาข้าวสารอาหารแห้งและวัสดุสำหรับประกอบอาหาร มอบให้โรงเรียน	155	61.1
15. จัดหาหนังสือมอบให้ห้องสมุดโรงเรียน	127	50.0

รายการ/กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
16. จัดหาเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายนักเรียนมอบให้โรงเรียน	81	31.8
17. ให้โรงเรียนยืมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ของวัดไปใช้ในการเรียนการสอน หรือกิจกรรมอื่น	190	75.3
18. วัดมอบเงินให้โรงเรียนหรือมอบส่วนสมทบทุนเพื่อจัดตั้งกองทุนให้โรงเรียน	130	51.5
19. วัดมอบทุนการศึกษาให้นักเรียนที่ยากจน	158	62.6
20. ร่วมประชุมปรึกษาหารือกับโรงเรียนในการจัดงานหาเงินให้โรงเรียน	161	63.6
21. วัดร่วมกับโรงเรียนจัดหารายได้เข้าโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ	151	59.6
22. เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาทอดผ้าป่าแล้วมอบเงินที่ได้ให้โรงเรียน	184	72.7
23. เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินให้โรงเรียน	181	71.7
24. มอบเงินบางส่วนที่ได้รับเงินอุดหนุนจากทางราชการให้โรงเรียน	104	40.9
25. สนับสนุนการเงินในการพัฒนาอาจารย์ด้านการศึกษาค้นคว้างานวิชาการ หนังสือ ตำรา	70	27.8

การดำเนินกิจกรรมของวัดเกี่ยวกับการสนับสนุนด้านที่ดิน-อาคาร วัสดุครุภัณฑ์และเงิน ดังตารางที่ 4.8 พบว่า รายการ/กิจกรรมที่มีวัดดำเนินการมากที่สุดคือ การอนุญาตให้โรงเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในบริเวณวัด รองลงมาคือ การให้โรงเรียนยืมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ของวัดไปใช้ในการเรียนการสอนหรือกิจกรรมอื่น การให้โรงเรียนใช้อาคารสถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรม การเชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาทอดผ้าป่าแล้วมอบเงินที่ได้ให้โรงเรียน และการเชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินให้โรงเรียน ตามลำดับ กิจกรรมดังกล่าว มีวัดดำเนินการมากกว่าร้อยละ 70 ของวัดทั้งหมด

ตอนที่ 2 ผลที่ได้จากการวัดตัวแปรที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

2.1 การมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

การมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ได้จากการประเมินของบุคลากรสองกลุ่ม คือ บุคลากรในวัด (พระสงฆ์ลูกวัด และกรรมการวัด) และบุคลากรในสถานศึกษา (ผู้บริหาร ครูผู้สอนและกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน) ในการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนนี้ได้รวมผลการประเมินของกลุ่มย่อยทุกกลุ่มเข้าด้วยกัน

ตารางที่ 4.9 ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนการมีส่วนร่วมในการเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานการศึกษาที่ได้จากการประเมินของบุคลากรในวัด บุคลากรในสถานศึกษา และรวมทั้งสองกลุ่ม

รายการกิจกรรม	บุคลากร ในวัด (868 คน)		บุคลากรใน สถานศึกษา (1,171 คน)		รวม (2,639 คน)		ระดับ การมี ส่วนร่วม
	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.	
1. การเผยแพร่ศาสนธรรมแก่ ประชาชนทั่วไป โดยการเทศนา หรือบรรยาย	3.27	1.07	3.26	1.08	3.26	1.08	ปานกลาง
2. การเผยแพร่ศาสนธรรมโดยสื่อ สิ่งพิมพ์ รายการวิทยุ/โทรทัศน์/ หอกระจายข่าว	2.28	1.43	2.09	1.49	2.19	1.46	น้อย
3. การจัดค่ายคุณธรรมสำหรับ เยาวชนและประชาชนทั่วไป	2.18	1.51	2.26	1.49	2.22	1.50	น้อย

รายการ/กิจกรรม	บุคลากร ในวัด (868 คน)		บุคลากรใน สถานศึกษา (1,171 คน)		รวม (2,639 คน)		ระดับ การมี ส่วนร่วม
	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.	
4. การส่งเสริมอาชีพประชาชน เช่น การจัดแปลงสาธิตการเกษตร ให้ ความรู้เรื่องปุ๋ยชีวภาพ ยาฆ่าแมลง เป็นต้น	1.76	1.48	1.53	1.50	1.65	1.49	น้อย ที่สุด
5. การส่งเสริมสุขภาพอนามัย เช่น แนะนำ สุขอนามัยเบื้องต้น การป้องกัน รักษาโรคเบื้องต้น วัดเป็นศูนย์กลาง ตรวจสุขภาพอนามัย	2.12	1.51	2.05	1.48	2.09	1.49	น้อย
6. การจัดสวนป่า เช่น ว่างนสมุนไพรรักษาพันธุ์ไม้ดอก-ไม้ประดับ	2.55	1.49	2.46	1.54	2.50	1.51	น้อย
7. การจัดห้องสมุดบริการประชาชนทั่วไป	1.95	1.55	1.99	1.57	1.97	1.56	น้อย
8. การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับศาสนา การศึกษา	2.38	1.44	2.29	1.52	2.34	1.48	น้อย
9. การจัดพิพิธภัณฑ์รวบรวม วัตถุโบราณ ของที่ระลึก ของหายาก ของที่มีคุณค่าทางศาสนา ประวัติศาสตร์ และอื่น ๆ	1.78	1.54	1.76	1.52	1.77	1.53	น้อย ที่สุด
10. การจัดให้มีลานธรรม ลานสมาธิ ลานสงบและอื่น ๆ	2.51	1.47	2.54	1.48	2.53	1.47	น้อย
11. จัดสนามเด็กเล่น สนามกีฬา ภายในวัด	1.83	1.57	1.94	1.60	1.88	1.58	น้อย
12. ร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรม สืบสาน วัฒนธรรมประเพณีชาวพุทธ	3.55	1.25	3.45	1.21	3.50	1.23	มาก
รวมทุกรายการ/กิจกรรม	2.35	1.04	2.30	1.02	2.32	1.03	น้อย

การมีส่วนร่วมของวัดในการเป็นศูนย์กลางการดำเนินงาน การศึกษาตามอัธยาศัย จากการประเมินของบุคคลากรในวัดและบุคคลากร ในสถานศึกษา พบว่า รายการ/กิจกรรมที่วัดมีส่วนร่วมในระดับมาก เพียงรายการเดียว คือ การร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีชาวพุทธ และรายการที่วัดมีส่วนร่วมในระดับปานกลางก็มีเพียง รายการเดียว คือ การเผยแพร่ศาสนาธรรมแก่ประชาชนทั่วไป โดยการ เทศนาหรือบรรยาย ส่วนรายการ/กิจกรรมที่เหลือ พบว่า วัดมีส่วนร่วม ในระดับน้อยแปดรายการและน้อยที่สุดสองรายการ ได้แก่ การส่งเสริม อาชีพประชาชน เช่น การจัดแปลงสาธิตการเกษตร ให้ความรู้เรื่อง ปุ๋ยชีวภาพ ยาฆ่าแมลงฯ และการจัดพิพิธภัณฑวัตถุโบราณ ของที่ระลึก ของหายาก ของที่มีคุณค่าทางศาสนา ประวัติศาสตร์ และอื่น ๆ

เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมของวัดด้านการเป็นศูนย์กลางการ ดำเนินงานการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า วัดมีส่วนร่วมในระดับน้อย

ตารางที่ 4.10 ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ ของสถานศึกษา ที่ได้จากการประเมินของบุคลากรในวัด บุคลากรในสถานศึกษา และรวมทั้งสองกลุ่ม

รายการ/กิจกรรม	บุคลากร ในวัด (868 คน)		บุคลากรใน สถานศึกษา (1,171 คน)		รวม (2,639)		ระดับ การมี ส่วนร่วม
	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.	
1. ไปช่วยสอนรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา จริยธรรม ตามหลักสูตรที่มีชั่วโมงสอนชัดเจน	2.46	1.64	2.53	1.66	2.49	1.65	น้อย
2. ไปช่วยสอนรายวิชาอื่นในหลักสูตรที่มีชั่วโมงสอนชัดเจน	1.93	1.62	1.97	1.64	1.95	1.63	น้อย
3. ไปเป็นวิทยากรรับเชิญไปช่วยสอนเสริม สอนพิเศษในรายวิชาที่โรงเรียนขาดแคลนครู	1.98	1.63	1.87	1.60	1.93	1.62	น้อย
4. เข้าร่วมประชุมเชิงวิชาการกับคณะครู/ผู้นำชุมชน	2.55	1.47	2.43	1.44	2.50	1.46	น้อย
5. เข้าไปมีส่วนร่วมในการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา	2.03	1.46	1.90	1.49	1.97	1.47	น้อย
6. ชักชวนชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน	2.71	1.36	2.51	1.35	2.61	1.36	ปานกลาง
7. ไปร่วมประชุมจัดกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมของโรงเรียน	2.86	1.29	2.61	1.44	2.74	1.37	ปานกลาง
8. ไปจัดอบรมส่งเสริมคุณธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน	2.68	1.41	2.68	1.40	2.68	1.40	ปานกลาง
9. ไปเทศนาอบรม แนะนำนักเรียนในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ	3.04	1.29	2.92	1.35	2.98	1.32	ปานกลาง

รายการ/กิจกรรม	บุคลากร ในวัด (868 คน)		บุคลากรใน สถานศึกษา (1,171 คน)		รวม (2,639)		ระดับ การมี ส่วนร่วม
	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.	
10. ไปช่วยเหลือและร่วมมือกับ โรงเรียนในการแก้ไขปัญหา ความประพฤติของนักเรียน	2.59	1.39	2.54	1.41	2.57	1.40	น้อย
11. ชักชวนบุคคลหรือองค์กรให้มา สนับสนุนการจัดกิจกรรมของ โรงเรียน	2.67	1.33	2.57	1.40	2.62	1.36	ปานกลาง
รวมทุกรายการ/กิจกรรม	2.50	1.17	2.41	1.20	2.46	1.18	น้อย

การมีส่วนร่วมของวัดในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนและกิจกรรมอื่นๆ ซึ่งมีรายการ/กิจกรรมย่อย 11 รายการ พบว่า วัดมีส่วนร่วมในระดับปานกลางห้ารายการและระดับน้อยหกรายการ ดังปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 4.9 และเมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วม โดยรวมในด้านนี้ พบว่า วัดมีส่วนร่วมในระดับน้อย

ตารางที่ 4.11 ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านที่ดิน อาคาร วัสดุ ครุภัณฑ์ และเงิน ที่ได้จากการประเมินของบุคลากรในวัด บุคลากรในสถานศึกษา และรวมทั้งสองกลุ่ม

รายการกิจกรรม	บุคลากรในวัด (868 คน)		บุคลากรในสถานศึกษา (1,171 คน)		รวม (2,639 คน)		ระดับการมีส่วนร่วม
	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.	
1. มอบที่ดินให้โรงเรียนสร้างอาคารเรียนอาคารประกอบต่าง ๆ	1.54	1.70	1.52	1.67	1.53	1.68	น้อยมาก
2. อนุญาตให้โรงเรียนใช้ที่ดินในการสร้างอาคารเรียนและอื่น ๆ	1.61	1.78	1.55	1.71	1.58	1.75	น้อยมาก
3. จัดหาที่ดินและยกที่ดินให้โรงเรียนใช้ประโยชน์	1.52	1.71	1.52	1.67	1.52	1.69	น้อยมาก
4. อนุญาตให้โรงเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในบริเวณวัด	2.98	1.53	3.02	1.44	3.00	1.49	ปานกลาง
5. ช่วยเหลือในการก่อสร้างอาคารเรียนและมอบให้โรงเรียน	2.09	1.69	2.28	1.58	2.18	1.64	น้อย
6. ช่วยเหลือในการสร้างอาคารประกอบต่าง ๆ ของโรงเรียน	2.15	1.62	2.33	1.55	2.24	1.59	น้อย
7. ให้โรงเรียนใช้อาคารสถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ	2.92	1.48	2.99	1.44	2.95	1.46	ปานกลาง
8. ช่วยเหลือแนะนำในการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารสถานที่	2.30	1.53	2.33	1.53	2.31	1.53	น้อย
9. ร่วมวางแผนกับโรงเรียนในการจัดหาสื่ออุปกรณ์การเรียน	2.22	1.51	2.15	1.52	2.19	1.52	น้อย
10. จัดหาสื่อเทคโนโลยีมอบให้โรงเรียน	2.00	1.60	2.06	1.57	2.03	1.58	น้อย

รายการ/กิจกรรม	บุคลากร ในวัด (868 คน)		บุคลากรใน สถานศึกษา (1,171 คน)		รวม (2,639 คน)		ระดับ การมี ส่วนร่วม
	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.	
11. ช่วยจัดหาวัสดุอุปกรณ์งานครัว มอบให้โรงเรียน	1.91	1.58	1.88	1.58	1.89	1.58	น้อย
12. จัดหาอุปกรณ์การเล่นกีฬา มอบให้โรงเรียน	1.87	1.54	1.87	1.56	1.87	1.55	น้อย
13. จัดหาอุปกรณ์เครื่องเล่นใน สนามเด็กเล่นมอบให้โรงเรียน	1.67	1.49	1.66	1.49	1.67	1.49	น้อย
14. จัดหาข้าวสารอาหารแห้งและ วัสดุสำหรับประกอบอาหาร มอบให้โรงเรียน	2.31	1.43	2.23	1.46	2.27	1.45	น้อย
15. จัดหาหนังสือมอบให้ห้องสมุด โรงเรียน	2.05	1.53	2.07	1.52	2.06	1.53	น้อย
16. จัดหาเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายนักเรียน มอบให้โรงเรียน	1.77	1.51	1.79	1.48	1.78	1.50	น้อย
17. ให้โรงเรียนยืมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ของวัดไปใช้ในการเรียนการสอน หรือกิจกรรมอื่น	2.87	1.35	2.71	1.37	2.80	1.36	ปานกลาง
18. วัตถุประสงค์ให้โรงเรียนหรือมอบ ส่วนสมทบทุนเพื่อจัดตั้งกองทุน ให้โรงเรียนนำดอกผลมาใช้ใน การจัดการศึกษา	2.27	1.64	2.34	1.58	2.30	1.61	น้อย
19. วัตถุประสงค์การศึกษาให้นักเรียน ที่ยากจน	2.40	1.65	2.44	1.60	2.42	1.62	น้อย
20. ร่วมประชุมปรึกษาหารือกับ โรงเรียนในการจัดงานหาเงิน ให้โรงเรียน	2.47	1.49	2.40	1.51	2.44	1.50	น้อย
21. วัตถุประสงค์ให้โรงเรียนจัดหารายได้ เข้าโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ	2.38	1.46	2.21	1.54	2.30	1.50	น้อย

รายการ/กิจกรรม	บุคลากร ในวัด (868 คน)		บุคลากรใน สถานศึกษา (1,171 คน)		รวม (2,639 คน)		ระดับ การมี ส่วนร่วม
	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.	
22. เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาทอดผ้าป่า มอบเงินที่ได้ให้โรงเรียน	2.66	1.40	2.62	1.44	2.64	1.42	ปานกลาง
23. เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงิน ให้โรงเรียน	2.61	1.35	2.59	1.41	2.60	1.38	น้อย
24. มอบเงินบางส่วนที่ได้รับเงินอุดหนุน จากทางราชการให้โรงเรียน	2.14	1.54	2.22	1.55	2.18	1.54	น้อย
25. สนับสนุนการเงินในการพัฒนา อาจารย์ด้านการศึกษาค้นคว้า งานวิชาการ หนังสือ ตำราและ การวิจัย	1.73	1.52	1.86	1.58	1.79	1.55	น้อย
รวมทุกรายการ/กิจกรรม	2.18	1.14	2.19	1.15	2.18	1.14	น้อย

การมีส่วนร่วมของวัดในการสนับสนุนด้านที่ดิน อาคาร วัสดุ ครุภัณฑ์ และเงิน จากรายการ/กิจกรรมทั้งหมด 25 ข้อ พบว่าวัดมีส่วนร่วมในระดับปานกลางจำนวนสี่รายการ คือ การอนุญาตให้โรงเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในบริเวณวัด การให้โรงเรียนใช้อาคารสถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ การให้โรงเรียนยืมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ของวัดไปใช้ในการเรียนการสอนหรือกิจกรรมอื่น และการเชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาทอดผ้าป่ามอบเงินที่ได้ให้โรงเรียน ส่วนที่เหลือ พบว่า วัดมีส่วนร่วมในระดับน้อยมากสามรายการ และในระดับน้อย 18 รายการ

เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า วัดมีส่วนร่วมในด้านการสนับสนุนด้านที่ดิน อาคาร วัสดุครุภัณฑ์และเงินอยู่ในระดับน้อย

ตารางที่ 4.12 ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษาสามด้านและโดยรวมทุกด้าน จากการประเมินของบุคลากรในวัด บุคลากรในสถานศึกษาและรวมทั้งสองกลุ่ม

รายการ/กิจกรรม	บุคลากร ในวัด		บุคลากรใน สถานศึกษา		รวม		ระดับ การมี ส่วนร่วม
	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.	
1. การมีส่วนร่วมในการเป็นศูนย์กลาง การดำเนินงานการศึกษา	2.35	1.04	2.30	1.02	2.32	1.03	น้อย
2. การมีส่วนร่วมในการสนับสนุน กิจกรรมการเรียนการสอนและ กิจกรรมอื่น ๆ ของโรงเรียน	2.50	1.17	2.41	1.20	2.46	1.18	น้อย
3. การมีส่วนร่วมในการสนับสนุน ด้านที่ดิน อาคาร วัสดุ ครุภัณฑ์ และเงิน	2.18	1.14	2.19	1.15	2.18	1.14	น้อย
การมีส่วนร่วมโดยรวม	2.34	1.12	2.30	1.12	2.32	1.12	น้อย

การมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยรวมแต่ละด้าน ซึ่งจากการประเมินของกลุ่มบุคลากรในวัดและบุคลากรในโรงเรียนพบว่า วัดมีส่วนร่วมในระดับน้อยทั้งสามด้าน เมื่อนำมารวมกันเป็นการมีส่วนร่วมโดยรวม ผลจึงออกมาอยู่ในระดับน้อยเช่นเดียวกัน

1.2 ความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

นอกจากการประเมินการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยตรงแล้ว ยังมีการประเมินความพึงพอใจของบุคลากรสองกลุ่ม คือ

บุคลากรในวัดและบุคลากรในสถานศึกษาด้วย ซึ่งผลการประเมินปรากฏดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.13 ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของวัดที่ได้จากการประเมินของบุคลากรในวัด บุคลากรในสถานศึกษา และรวมทั้งสองกลุ่ม

รายการ/กิจกรรม	บุคลากรในวัด (868 คน)		บุคลากรในสถานศึกษา (1,171 คน)		รวม (2,639 คน)		ระดับความพึงพอใจ
	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.	
1. การจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ศาสนาธรรมแก่ประชาชน	3.34	1.11	3.27	1.14	3.31	1.12	ปานกลาง
2. การเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การสนับสนุน การฝึกอาชีพ การจัดสวนป่า ฯลฯ	2.91	1.12	2.80	1.18	2.86	1.15	ปานกลาง
3. การสนับสนุนด้านบุคลากรเพื่อช่วยเหลือด้านวิชาการการเรียนการสอนในโรงเรียน/สถาบันการศึกษา	2.75	1.14	2.79	1.13	2.77	1.13	ปานกลาง
4. การสนับสนุนด้านที่ดิน-อาคาร วัสดุครุภัณฑ์ และการเงินและอื่น ๆ แก่โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา	2.69	1.14	2.69	1.10	2.69	1.12	ปานกลาง
5. การสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียน สถาบันการศึกษา หรือชุมชน	3.16	1.07	3.01	1.12	3.09	1.09	ปานกลาง
ความพึงพอใจโดยรวม	2.97	0.90	2.91	0.95	2.94	0.92	ปานกลาง

จากการประเมินความพึงพอใจของบุคลากรในวัดและบุคลากรในสถานศึกษา เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา พบว่า บุคลากรทั้งสองกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันในทุกรายการ/กิจกรรม กล่าวคือ ผลการประเมินอยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด ดังนั้น ความความพึงพอใจโดยรวมจึงอยู่ในระดับปานกลางด้วย

ถ้าพิจารณาในแต่ละรายการ พบว่า รายการ/กิจกรรมที่บุคลากรทั้งสองกลุ่มมีความพึงพอใจมากกว่ารายการอื่นคือ การจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ศาสนธรรมแก่ประชาชน รองลงมาคือ การสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียน สถาบันการศึกษา หรือชุมชน

1.3 ปัญหา/อุปสรรคในการส่งเสริมการจัดการจัดการศึกษา

ในการประเมินปัญหา/อุปสรรคในการส่งเสริมการจัดการศึกษา เป็นการประเมินของกลุ่มบุคลากรในวัดเท่านั้น เพราะเป็นกลุ่มที่อยู่ในวัดหรือเกี่ยวข้องกับวัดซึ่งทราบการดำเนินกิจกรรมของวัดโดยตรง ผลการประเมินปัญหา/อุปสรรค ปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4.14 ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของปัญหา/อุปสรรคในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ที่ได้จากการประเมินของพระสงฆ์ภิกษุวัด กรรมกรวัด และรวมทั้งสองกลุ่ม

รายการ/กิจกรรม	พระสงฆ์ (455 คน)		กรรมกรวัด (413 คน)		รวม (868 คน)		ระดับ ปัญหา
	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.	
1. แนวนโยบายการสนับสนุนจากภาครัฐไม่ชัดเจนไม่จริงจัง	2.99	1.28	3.00	1.20	2.99	1.24	ปานกลาง
2. บุคลากรไม่เพียงพอต่อการทำงาน	3.08	1.09	2.98	1.11	3.03	1.10	ปานกลาง

รายการ/กิจกรรม	พระสงฆ์ฯ (455 คน)		กรรมการวัด (413 คน)		รวม (868 คน)		ระดับ ปัญหา
	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.	
3. บุคลากรที่มีอยู่หาความรู้ความเข้าใจ ในบทบาทของวัดที่มีต่อประชาชน น้อย	2.89	1.01	2.90	1.00	2.90	1.00	ปานกลาง
4. ขาดบุคลากรที่จะเป็นวิทยากร ครู ที่จะให้บริการแก่สาธาณชน	2.99	1.10	2.98	1.08	2.99	1.09	ปานกลาง
5. อาคารสถานที่ในวัดไม่เพียงพอ	2.74	1.16	2.56	1.10	2.65	1.13	ปานกลาง
6. อาคารที่มีอยู่ไม่เหมาะสมต่อการให้ บริการประชาชน	2.60	1.09	2.54	1.12	2.57	1.10	น้อย
7. สถานที่บริเวณวัดไม่เหมาะสม ต่อการจัดกิจกรรมภายในวัด	2.49	1.12	2.49	1.12	2.49	1.12	น้อย
8. วัดขาดวัสดุ อุปกรณ์ ในการให้ บริการประชาชน	2.87	1.21	2.90	1.27	2.88	1.24	ปานกลาง
9. ขาดงบประมาณในการบริหารจัดการ การปัญหาความสัมพันธ์ระหว่าง วัดกับชุมชน	3.19	1.28	3.32	1.26	3.25	1.27	ปานกลาง
10. ขาดความสัมพันธ์/ร่วมมือ ระหว่างวัดกับองค์กร/หน่วยงาน ในท้องถิ่น	2.75	1.15	2.78	1.14	2.77	1.14	ปานกลาง
11. ขาดการประสานสัมพันธ์ระหว่าง วัดกับโรงเรียน	2.54	1.03	2.61	1.06	2.57	1.04	น้อย
12. ประชาชนขาดความสนใจ กิจกรรมของวัด	2.62	1.13	2.84	1.10	2.73	1.12	ปานกลาง
ปัญหาโดยรวม	2.81	0.73	2.83	0.68	2.82	0.71	ปานกลาง

ปัญหา/อุปสรรคในการส่งเสริมการจัดการศึกษา จากการประเมิน
ของพระสงฆ์ลูกวัดและกรรมการวัด พบว่า ผลการประเมินแต่ละรายการ
มีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ รายการส่วนใหญ่แต่ละกลุ่มประเมินว่า

มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ที่ผลการประเมินอยู่ในระดับน้อยมีเพียงสามรายการ คือ ปัญหาความไม่เหมาะสมของอาคาร สถานที่ในการให้บริการประชาชน และปัญหาการประสานสัมพันธ์ระหว่างวัดกับโรงเรียน รายการที่มีปัญหามากที่สุดเมื่อเทียบกับข้ออื่นๆ คือ ปัญหาการขาดงบประมาณในการบริหารจัดการปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน รองลงมาคือ ปัญหาการขาดบุคลากรในการทำงาน และปัญหาขาดบุคลากรที่จะเป็นวิทยากรในการให้บริการแก่สาธารณชน และแนวนโยบายการสนับสนุนจากภาครัฐไม่ชัดเจน/ไม่จริงจัง

ตอนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษากับสภาพแวดล้อมและลักษณะบางประการของวัดและเจ้าอาวาส

การหาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา กับสภาพแวดล้อมและลักษณะบางประการของวัดและเจ้าอาวาส จะใช้วิธีการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมฯ ระหว่างกลุ่มที่จำแนกตามประเภทของวัด นิกาย ขนาดของวัด (จำนวนพระสงฆ์ในวัด และพื้นที่ของวัด) ที่ตั้งของวัด (ในเมือง-นอกเมือง และภาคภูมิศาสตร์) อายุของวัด อายุ สมณศักดิ์ ตำแหน่งทางปกครอง และวุฒิการศึกษาของเจ้าอาวาส โดยใช้วัดเป็นหน่วยของการวิเคราะห์ ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.15 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย
การมีส่วนในการส่งเสริมการจัดการศึกษาระหว่าง
กลุ่มวัดที่จำแนกตามสภาพแวดล้อมของวัดและ
ลักษณะของเจ้าอาวาส

ลักษณะ/ สภาพแวดล้อม	ที่ตั้ง	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F	sig.	คู่ที่ต่างกัน
ประเภทวัด	(1) วัดพัฒนาฯ	126	2.45	0.84	7.328	0.007	(1)>(2)
	(2) วัดทั่วไป	127	2.13	0.88			
นิกาย	(1) มหานิกาย	228	2.30	0.89	0.194	0.661	
	(2) ธรรมยุต	24	2.21	0.68			
ที่ตั้ง	(1) ในเมือง	75	2.42	0.82	1.390	0.193	
	(2) นอกเมือง	278	2.24	0.88			
ภาคภูมิศาสตร์	(1) กลาง	32	2.28	1.04	2.027	0.092	
	(2) ตะวันออก	14	2.65	0.59			
	(3) เหนือ	52	2.50	0.79			
	(4) ตอ.เฉียงเหนือ	132	2.24	0.88			
	(5) ใต้	23	2.05	0.83			
อายุของวัด	(1) ไม่เกิน 10 ปี	9	2.05	0.48	0.827	0.550	
	(2) 11-50 ปี	58	2.23	0.87			
	(3) 51-100 ปี	83	2.37	0.96			
	(4) 101-200 ปี	54	2.24	0.85			
	(5) 201-300 ปี	18	2.24	0.76			
	(6) 301-400 ปี	10	2.24	0.76			
	(7) มากกว่า 300 ปี	10	2.90	0.56			
พื้นที่ของวัด	(1) ไม่เกิน 5 ไร่	37	2.41	0.97	0.692	0.558	
	(2) 6-10 ไร่	66	2.30	0.90			
	(3) 11-50 ไร่	63	2.22	0.83			
	(4) มากกว่า 50 ไร่	23	2.47	0.83			
จำนวนพระสงฆ์	(1) 1-5 รูป	129	2.25	0.90	1.633	0.167	
	(2) 6-10 รูป	61	2.21	0.89			

ลักษณะ/ สภาพแวดล้อม	ที่ตั้ง	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	F	sig.	คู่ที่ต่างกัน
	(3) 11-20 รูป	37	2.40	0.70			
	(4) 21-50 รูป	16	2.42	0.69			
	(5) มากกว่า 50 รูป	6	2.45	0.76			
อายุของเจ้าอาวาส	(1) ไม่เกิน 40 ปี	25	2.23	0.70	6.100	0.000	(2)>(5)
	(2) 41-50 ปี	53	2.52	0.88			
	(3) 51-60 ปี	60	2.36	0.94			
	(4) 61-70 ปี	48	2.28	0.98			
	(5) มากกว่า 70 ปี	67	2.08	0.73			
สมณศักดิ์ ของเจ้าอาวาส	(1) มีสมณศักดิ์	176	2.00	1.00	30.802	0.000	(2)>(1)
	(2) ไม่มีสมณศักดิ์	77	2.43	0.95			
ตำแหน่งทางปกครอง ของเจ้าอาวาส	(1) มีตำแหน่ง	222	1.92	0.94	5.392	0.021	(2)>(1)
	(2) ไม่มีตำแหน่ง	31	2.34	0.85			
ระดับการศึกษา ของเจ้าอาวาส	(1) ประถมศึกษา	95	2.00	0.80	7.093	0.000	(6)>(1),(2)
	(2) มัธยมตอนต้น	17	2.03	0.73			
	(3) มัธยมปลาย	29	2.46	0.75			
	(4) อนุปริญญา	19	2.25	0.95			
	(5) ปริญญาตรี	23	2.53	0.87			
	(6) สูงกว่าปริญญาตรี	23	3.16	0.78			

ผลจากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ระหว่างวัดพัฒนาต้นแบบกับวัดทั่วไป พบว่า

- 1) วัดพัฒนาต้นแบบมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา มากกว่าวัดทั่วไป
- 2) วัดที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองกับวัดที่อยู่ในอำเภออื่น มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษาไม่แตกต่างกัน
- 3) วัดที่ตั้งอยู่ในภาคภูมิศาสตร์ต่างก็มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษาไม่แตกต่างกัน

4) วัดที่มีอายุต่างกันมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษาไม่แตกต่างกัน

5) วัดที่มีพื้นที่บริเวณวัดต่างกันมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษาไม่แตกต่างกัน

6) วัดที่มีจำนวนพระสงฆ์ต่างกันมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษาไม่แตกต่างกัน

7) วัดที่เจ้าอาวาสมีอายุต่างกันมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษาแตกต่างกัน โดยวัดที่เจ้าอาวาสมีอายุ 41-50 ปี มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษามากกว่าวัดที่เจ้าอาวาสมีอายุมากกว่า 70 ปี

9) วัดที่เจ้าอาวาสไม่มีสมณศักดิ์ มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษามากกว่าวัดที่เจ้าอาวาสมีสมณศักดิ์

10) วัดที่เจ้าอาวาสไม่มีตำแหน่งทางการปกครองมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษามากกว่าวัดที่เจ้าอาวาสมีตำแหน่ง

11) วัดที่เจ้าอาวาสมีวุฒิการศึกษาต่างกันมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษาแตกต่างกัน โดยวัดที่เจ้าอาวาสจบการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรีมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษามากกว่าวัดที่เจ้าอาวาสจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและต่ำกว่า

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การนำเสนอผลการวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จะนำเสนอตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพการมีส่วนร่วมของสถาบัน พระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษาคือจะแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ส่วนที่ 2 ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมของวัด ส่วนที่ 3 การจัดกิจกรรมของวัดที่ประสบผลสำเร็จเป็นแบบอย่างที่ดี (Good practice) ดังนี้

1. กิจกรรมที่วัดมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

กิจกรรมที่วัดส่งเสริมการจัดการศึกษา จำแนกออกเป็น กิจกรรมที่วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินการเอง วัดร่วมมือกับหน่วยงานอื่น และ วัดส่งเสริมสนับสนุนอุปถัมภ์ส่งเสริมการจัดการศึกษา

ก. วัดเป็นศูนย์กลางจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษา ได้แก่

1) การจัดการศึกษาหลักสูตรปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และแผนกสามัญ เป็นการศึกษาคณะสงฆ์ มีพระราชบัญญัติวิชาการพระพุทธศาสนาและกฎกระทรวง รองรับว่าเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2) การจัดการศึกษาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับเด็ก และเยาวชนในระดับ อนุบาล - มัธยมปลาย ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาที่วัดช่วยสงเคราะห์ให้โอกาสแก่ เด็ก เยาวชน ได้มีทางเลือกในการศึกษา

3) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นการศึกษาสงเคราะห์ที่วัดดำเนินการช่วยเหลือให้เด็ก เยาวชน และประชาชน ได้ศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นวิชาบังคับได้แก่ ประวัติพระพุทธศาสนา ธรรมะ และพุทธศาสนพิธี รวมถึงวิชาเลือก ได้แก่ วิชาตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ความพร้อมของโรงเรียนหรือความต้องการของชุมชน/สังคมในพื้นที่ มีการจัดชั้นเรียนระดับ ประถม-มัธยม

4) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นการศึกษาสงเคราะห์ที่วัดจัดขึ้นเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กที่จะเข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ และเชื่อมโยงเด็กหรือประชาชนเข้าใกล้ชิดวัดมากขึ้น

5) การเผยแพร่ศาสนาแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป โดยการเทศนาและบรรยายเป็นประจำทุกวันพระ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และเทศกาลสำคัญ โดยสื่อ สิ่งพิมพ์ จัดรายการวิทยุ หอกระจายข่าว และการเทศนาในวัด

6) การบรรพชา อุปสมบทพระภิกษุ สามเณร ในโอกาสต่างๆ หรือภาคฤดูร้อนเป็นกิจกรรมที่วัดในกลุ่มตัวอย่างดำเนินการ เพื่อให้เยาวชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และเป็นการสร้างความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนา

7) การจัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นสถานที่ท่องเที่ยว และพักผ่อน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ การจัดพิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด จัดป้ายนิเทศ ป้ายประกาศ คติธรรม จัดลานธรรม จัดสวนสมุนไพร สวนพฤกษา สวนป่า การจัดภูมิทัศน์ในวัดให้มีความสะอาดสงบ สว่าง ร่มรื่น การจัดลานกีฬา ลานสุขภาพ

ข. วัดร่วมกับหน่วยงานอื่นจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษา ได้แก่

1) การจัดค่ายคุณธรรม สำหรับนักเรียน เยาวชน และประชาชนทั่วไป โดยวัดจัดร่วมกับสถานศึกษาและหน่วยงานอื่น ทั้งภาครัฐและเอกชน

2) การสนับสนุนสถานศึกษาด้านบุคลากร วิชาการ และการเรียนการสอน อาทิ การจัดพระภิกษุไปสอนในสถานศึกษา การเปิดสอนหลักสูตรธรรมศึกษาในโรงเรียน รับเป็นกรรมการสถานศึกษา รับนิมนต์เป็นวิทยากร ร่วมประชุมกับสถานศึกษาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรือร่วมพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและอื่น ๆ

3) วัดร่วมกับโรงเรียนและชุมชนจัดกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีชาวพุทธ และพิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ

4) การอบรมให้ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษา ประชาชน ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการเกษตร และอาชีพต่าง ๆ โดยวัดร่วมกับหน่วยงานของรัฐดำเนินการ

ค. การสนับสนุน อุปถัมภ์ การส่งเสริมการจัดการศึกษา

1) การสนับสนุนการจัดการจัดกิจกรรมการศึกษาของโรงเรียน อาทิ การชักชวนชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน การอบรมส่งเสริมคุณธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ให้นักเรียน และวัดเป็นสื่อกลางสร้างความเข้าใจระหว่างโรงเรียนและชุมชน

2) การสนับสนุนที่ดิน อาคาร วัสดุครุภัณฑ์ วัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างหลายแห่งอนุญาตให้โรงเรียนใช้ที่ดินสร้างอาคารเรียน อาคารประกอบ สนามกีฬา สนามเด็กเล่น วัดบางแห่งใช้งบประมาณของวัดสร้างอาคารเรียนและอาคารประกอบต่าง ๆ มอบให้โรงเรียน และให้ใช้อาคารสถานที่ของวัดจัดกิจกรรมการศึกษา นอกจากนี้วัดยังมอบวัสดุ ครุภัณฑ์ หนังสือ เสื้อผ้า เครื่องแบบนักเรียน สื่อเทคโนโลยี อุปกรณ์การศึกษาต่าง ๆ และอื่น ๆ

3) การสนับสนุนด้านการเงิน ได้แก่ การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียน มอบเงินสมทบการจัดการจัดกิจกรรมของโรงเรียน จัดตั้งกองทุนมูลนิธิช่วยการศึกษา ร่วมกับสถานศึกษาจัดหารายได้ให้โรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ

2. ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

2.1 ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน เยาวชน และสถานศึกษา

จากการศึกษาพบว่า นักเรียน เยาวชน ในสถานศึกษา ตลอดจนชุมชนแวดล้อมวัด ได้รับโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมด้านศาสนา

และกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาที่วัดจัดขึ้นทำให้สามารถแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็ก และเยาวชน ในเรื่องการลดละเลิกอบายมุข เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม เรื่องความกตัญญูกตเวที ความประหยัด ความสามัคคี และเสริมสร้างสมาธิในการศึกษาเล่าเรียนเป็นที่ประทับใจ ฟังพอใจของผู้ปกครองนักเรียน นอกจากนี้เด็กและเยาวชนในสถานศึกษา ยังได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาจากวัด ในส่วนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเป็นโรงเรียนต้นแบบของโรงเรียนวิถีสัทธรรมโดยแท้ การจัดการศึกษาจะเน้นเรื่องการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งคุณภาพการศึกษาด้านวิชาการ ก็เป็นที่ยอมรับและผลการประเมินมาตรฐานการศึกษาด้านผู้เรียน จาก สมศ. อยู่ในระดับดีมากทุกมาตรฐาน

2.2 ผลที่เกิดขึ้นกับวัด พบว่า วัดในกลุ่มตัวอย่างประสบความสำเร็จในการจัดกิจกรรมของวัด กล่าวคือ ประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรมกับวัดเพิ่มขึ้น ความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ราชการ มีความสัมพันธ์ที่ชัดเจน ประชาชนในชุมชน เกิดความภาคภูมิใจร่วมแรงร่วมใจช่วยดูแลวัดอย่างต่อเนื่องทำให้การจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษามีความอย่างยั่งยืน ส่งผลให้มีผู้คนมาเยี่ยมชมวัดเป็นประจำ

2.3 ผลที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน พบว่า การจัดกิจกรรมของวัดที่ประสบผลสำเร็จ ทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความภูมิใจเกิดความรักและผูกพัน เกิดความร่วมมือสนับสนุนกิจกรรมของวัดและสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นในชุมชน สร้างอาชีพเพิ่มผลผลิตส่งเสริมการค้าขาย สำหรับในด้านสุขภาพอนามัย วัดก็ช่วยดูแลสุขภาพประชาชนร่วมกับสาธารณสุข โดยให้ใช้สถานที่วัดเป็นสถานที่ตรวจสุขภาพอนามัย ให้ความรู้เรื่องสุขภาพอนามัยเบื้องต้น จัดสถานที่พักผ่อนคนชรา ผู้ป่วยสูงอายุ เป็นต้น วัดบางแห่งให้สถานที่สร้างสถานีอนามัย

2.4 ผลที่เกิดขึ้นกับสังคมทั่วไป พบว่า วัดจัดกิจกรรมส่งเสริมให้มีลานกีฬา ลานธรรม สนามเด็กเล่น ทำให้เด็ก เยาวชน ประชาชน ได้ออกกำลังกาย ต่อต้านยาเสพติดและลดละเลิกอบายมุข กิจกรรมเหล่านี้ช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวในด้านต่าง ๆ ได้ ทำให้ปัญหาดังกล่าวลดลง และสร้างความรักความสามัคคีของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี

3. วิธีการดำเนินงานกิจกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดี (Good practice)

จากการศึกษา พบว่า วัดแต่ละแห่งมีวิธีการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จมีทั้งวิธีการที่เหมือนกันและต่างกัน วิธีการดำเนินงานที่นำเสนอต่อไปนี้ เป็นตัวอย่างของการดำเนินงานกิจกรรมที่ดี (Good practice) ได้แก่

3.1 วัดเป็นศูนย์กลางส่งเสริมพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง การพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็งโดยใช้หลักธรรมเป็นตัวนำของการพัฒนา กรณีศึกษา วัดไชยศรี จังหวัดขอนแก่น ในชื่อโครงการ “สวระถิ ชุมชนแห่งการพัฒนา และเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น” ความมุ่งหมายของโครงการวัดต้องการจะสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยการฟื้นฟูส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีวิธีการดำเนินงานดังนี้

3.1.1 หลักการ “การทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาศึกษาเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากเป้าหมายที่จะทำให้เกิดความผาสุกแก่ชุมชนเป็นหลัก และการเรียนรู้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ ถ้าสิ่งใดดีงามและนำความร่มเย็นเป็นสุขมาสู่ตน สิ่งนั้นจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้คนแสวงหาวิธีการจะใช้ประโยชน์จากสิ่งนั้น” กล่าวโดยสรุป ความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นผลจากการพัฒนาของชุมชนบนวิถีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จนเกิดผลดีต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน

3.1.2 รากฐานของความคิดหรือแรงผลักดันให้เกิดความคิด

คือ ชุมชนสาวะถีเป็นชุมชนเก่าแก่ มีวิถีชีวิตที่พึ่งพาพระพุทธศาสนา และประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นมาโดยตลอด มีปราชญ์ชาวบ้าน แหล่งโบราณสถาน สะท้อนถึงชีวิตของผู้คนและชุมชนในอดีตว่า ประเพณี วัฒนธรรมและพระพุทธศาสนามีพลังและมีบทบาทในการขับเคลื่อนชุมชน

3.1.3 แนวคิดเพื่อการพัฒนา การปลูกฝังจิตสำนึกในคนเห็นคุณค่าของสิ่งดีที่มีอยู่ในชุมชนหรือการปลูกฝังความคิดรักบ้านเกิด

3.1.4 การหาแนวร่วมเพื่อการพัฒนา เริ่มต้นจากการขยายแนวคิดไปสู่กลุ่มคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ และผู้นำชุมชน เป็นกลุ่มแรก กลุ่มคนเหล่านี้จะมีทุนความรู้อยู่แล้ว จึงง่ายต่อการขยายผล ไปสู่กลุ่มเด็กและเยาวชน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดของวัด เมื่อเกิดการยอมรับจนตกผลึกจะเป็นรากฐานสำคัญนำไปสู่การปฏิบัติ

3.1.5 การปฏิบัติ เมื่อชุมชนมีแนวร่วมการพัฒนาชุมชนเชิงวัฒนธรรมจนตกผลึกแล้วจึงเริ่มปฏิบัติ มี 3 รูปแบบ คือ

(1) ประเพณีวัฒนธรรมที่มีการปฏิบัติสืบทอดไว้ดีแล้ว ให้มีการสนับสนุนให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ต่อชุมชนยิ่งขึ้น

(2) ประเพณีวัฒนธรรมที่มีการปฏิบัติอยู่แล้วแต่ไม่สมบูรณ์ให้นำมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อปรับปรุงให้เกิดผลดีต่อชุมชน

(3) ประเพณีวัฒนธรรมที่ถูกกลืนหายไปไม่มีการปฏิบัติ ถ้าเห็นว่าเป็นสิ่งดีงาม จะมีการฟื้นฟูให้เกิดประโยชน์ โดยร่วมกันศึกษา สาระแก่นสาร แล้วนำสู่การปฏิบัติ

3.1.6 การรักษาประเพณีวัฒนธรรมให้ยั่งยืน โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้ให้เด็ก เยาวชน และคนหนุ่มสาวให้สืบทอดต่อไป โดยวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ สถานศึกษาพานักเรียนมาเรียนรู้ที่วัด วิทยากร ได้แก่ ผู้รู้ในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีโครงสร้างทางสังคมเข้มแข็ง โครงสร้างทางสังคมคือประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน

ผลที่เกิดจากการส่งเสริมพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง โรงเรียนใกล้วัด จะพานักเรียนมาเรียนรู้ในรายวิชาสาระท้องถิ่น คนในชุมชนร่วมมือกัน พัฒนาการศึกษาของชุมชน ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดความภาคภูมิใจในคุณค่าของความเป็นไทย เด็กและเยาวชนได้รับการถ่ายทอดมรดกทางสังคม ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน

3.2 การจัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นสถานที่พักผ่อน
กรณีศึกษาวัดสุวรรณบำรุงราชวราราม จังหวัดปทุมธานี วัดกำแพงมณี จังหวัดพิษณุโลก และวัดเอก จังหวัดสงขลา มีการดำเนินงานดังนี้

3.2.1 แนวคิด / นโยบาย

(1) มุ่งเน้นพัฒนาคนและสังคมโดยใช้วัดเป็นฐาน เริ่มต้นด้วยการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน วัดพัฒนาสถานที่สร้างที่มั่งงาน ต่อจากนั้นจึงเริ่มกิจกรรมพัฒนาคนและสังคม

(2) ชีวิตเกิดมาพึ่งพาศาสนาช่วยให้เรามีชีวิตอยู่ได้ พระพุทธศาสนาเป็นแม่คนที่สอง จึงควรทดแทนถวายชีวิตทำงานเพื่อศาสนาและสังคม

(3) รวมจิตใจของประชาชนให้เป็นหนึ่งเดียว โดยจัดกิจกรรมเทิดทูนพระมหากษัตริย์และราชวงศ์ เพื่อปลูกฝังความรักความศรัทธา และความเสียสละเพื่อเป็นการกุศลต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

(4) การประชาสัมพันธ์

3.2.2 กำหนดแผนพัฒนาระยะยาว ในการดำเนินงานของวัด มีแผนพัฒนา ปี 2551 – 2555 จัดทำไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ในแผนกำหนดเป้าหมายของการพัฒนา และงบประมาณ

3.2.3 แผนพัฒนาระยะสั้นหรือแผนพัฒนาประจำปี ในแผนพัฒนาประจำปีได้กำหนด โครงการ/งาน เป็นลายลักษณ์อักษร ระบุวัตถุประสงค์ กิจกรรม ขั้นตอนการดำเนินงาน ตามแนวทางการเขียนโครงการ

3.2.4 การประเมินผลโครงการ ในการดำเนินงานโครงการ มีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติ จัดทำรายงานเสนอต่อสาธารณชน

นอกจากนี้วัดยังใช้จิตวิทยาสังคม เน้นการเข้าถึงเข้าใจชุมชน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน สนใจปัญหาของชุมชน โดยการเข้าไปให้ความช่วยเหลือคนที่มีปัญหา ช่วยเหลือในเรื่องเจ็บไข้และช่วยอำนวยความสะดวกให้ได้รับการรักษาในสถานพยาบาล เอาใจใส่และสนใจเรื่องราวต่างๆของชุมชน เมื่อเจ้าอาวาสหรือพระไปศึกษาดูงานที่ไหนก็จะนำมาบอกเล่า โดยใช้เสียงตามสายให้คนในชุมชนรับรู้รับทราบ รวมทั้งฝากข้อคิด การพัฒนาวัดของตนเอง การปฏิบัติดังกล่าวจะส่งผลดีในการประชาสัมพันธ์และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ชุมชนมีความรู้สึกที่ดีต่อวัด เกิดความรู้สึกว่าวัดเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของชุมชน เกิดความศรัทธา สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจ ระหว่างวัด ชุมชนและโรงเรียน ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงาน

ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดแหล่งเรียนรู้ในวัด จะส่งผลให้เด็กและเยาวชนได้รับโอกาสการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เรียนรู้สาระท้องถิ่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิตของชุมชน เรียนรู้ด้านศาสนาธรรมและพิธีกรรมทางศาสนา เกิดความซึ่มซับในด้านคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งการเรียนรู้เหล่านี้เป็นจุดมุ่งหมายสำคัญส่วนหนึ่งของการพัฒนาผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของ สพฐ.

3.3 การส่งเสริมการจัดการศึกษาในสถานศึกษา กรณีศึกษา วัดใหญ่ จังหวัดสมุทรปราการ วัดได้จัดกิจกรรมการจัดการศึกษาใน

โรงเรียนวัดใหญ่ ซึ่งโรงเรียนตั้งอยู่ในบริเวณวัด มีการแบ่งเขตพื้นที่โรงเรียนไว้เป็นการเฉพาะ จากการศึกษา พบว่า วัดมีความมุ่งมั่นสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนมาก ดำเนินการสนับสนุนต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 11 ปี กิจกรรมที่วัดสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน ได้แก่

- (1) วัดให้ใช้ที่ดินก่อตั้งโรงเรียน
- (2) วัดใช้งบประมาณ ก่อสร้างอาคารเรียนมูลค่า 3 ล้านบาทเศษ มอบให้โรงเรียนใช้ประโยชน์
- (3) จัดให้พระ 6 รูป ช่วยสอนรายวิชาธรรมศึกษาทุกระดับชั้น และทุกวัน
- (4) มอบหนังสือ วัสดุสิ่งของ อุปกรณ์กีฬาให้โรงเรียนเป็นประจำ
- (5) จัดหาและมอบรางวัลต่างๆ ให้นักเรียนในวันเด็กแห่งชาติทุกปี
- (6) วัดมีกองทุนมูลนิธิหลวงพ่อโต เพื่อการศึกษา และมอบทุนการศึกษาให้นักเรียนทุกปี
- (7) วัดร่วมกับโรงเรียนและชุมชนจัดทอดผ้าป่าการศึกษา มอบเงินให้โรงเรียนเป็นประจำ
- (8) วัดช่วยประชาสัมพันธ์ข่าวสารของโรงเรียน
- (9) อื่นๆ

นอกจากการสนับสนุนด้านวัสดุสิ่งของแล้ว เจ้าอาวาสมีความผูกพันเอาใจใส่เข้าไปสอบถามปัญหาต่างๆ ของโรงเรียนเป็นประจำ

หลักคิดและวิธีดำเนินงานของวัด แรงผลักดันที่อยู่เบื้องหลังของการดำเนินงานเกิดจากเจ้าอาวาสเมื่อครั้งเป็นพระลูกวัดมีความรู้สึกที่ว่า “คนทั่วไปคิดว่า วัด-พระ เป็นขอทาน” และมีความคิดว่า “วัด-พระ ให้อะไรแก่สังคมได้บ้าง” เป็นความคิดความรู้สึกที่ติดตัวมาตลอดเวลา เมื่อได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสจึงเป็นโอกาสที่จะตอบแทนสังคมด้วยการส่งเสริมการศึกษา พัฒนาคนและสังคม

วิธีการดำเนินงาน พบว่า วัดมีวิธีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง สำคัญของการดำเนินงาน มีดังนี้

(1) จัดทำปฏิทินกิจกรรมทำบุญตลอดปี จัดทำเป็นป้ายประกาศ และสิ่งพิมพ์ เผยแพร่ให้ประชาชนทราบล่วงหน้าตลอดปีทุกปี

(2) คณะทำงานรับผิดชอบด้านการเงิน หลังจากทำกิจกรรมเสร็จทุกครั้งจะจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ปิดประกาศให้ประชาชนทราบ

(3) โครงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในทุกกิจกรรมที่วัดจัดขึ้น วัดจะจัดทำโครงการของแต่ละกิจกรรม รายละเอียดของโครงการจะประกอบด้วยชื่อโครงการ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ลักษณะของโครงการ (ส่งเสริมการศึกษา หรือ ส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมและอื่น ๆ) สถานที่ ระยะเวลาดำเนินงาน วิธีดำเนินการ งบประมาณ แหล่งที่มาของงบประมาณ ผู้รับผิดชอบโครงการ สถานที่ประสานงาน ตัวชี้วัดความสำเร็จ และผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาในสถานศึกษา นักเรียนจะได้รับโอกาสเรียนรู้ด้านศาสนธรรม และพิธีกรรมทางศาสนา จากพระที่มึความรู้อีกในเรื่องดังกล่าว ผู้เรียนจะรู้สึกคุ้นเคยกับพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมทางศาสนา ผู้เรียนจะเกิดความซึ่มซั้บในด้านคุณธรรมจริยธรรม ประเพณีวัฒนธรรม ตามวิถีชาวพุทธ พระช่วยสอนทำให้ปัญหาการขาดแคลนครูหมดไป นักเรียนจะได้รับทุนสนับสนุนการศึกษา โรงเรียนได้รับการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ สื่อ สื่อเทคโนโลยี อุปกรณ์การกีฬา ในบางโอกาสได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากวัดในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และอื่น โรงเรียนรู้สึกว่ ความเอาใจใส่และการช่วยเหลือของวัดตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษามาก ทำให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนพัฒนาคุณภาพ

การศึกษาได้เต็มกำลังความสามารถ และส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียน ให้บรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ

3.4 การจัดโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

การจัดโรงเรียนการกุศลเป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่นักเรียน ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมปลายที่วัดแจ้ง จังหวัดสงขลาและ วัดศรีบุญเรือง จังหวัดลำปาง ซึ่งวัดทั้ง 2 แห่ง ดังกล่าว ประสบความสำเร็จ ในการจัดการศึกษาโรงเรียนการกุศลของวัด กล่าวคือ โรงเรียนผดุงวิทย์ (วัดศรีบุญเรือง) และ โรงเรียนแจ้งวิทยา (วัดแจ้ง) เป็นที่ยอมรับของ ชุมชนสังคมในจังหวัดที่ตั้งอยู่ เป็นสถานศึกษาที่มีชื่อเสียง มีคุณภาพ และเป็นทางเลือกสำหรับประชาชนในพื้นที่ การดำเนินงานของทั้งสองโรงเรียน (วัด) ใช้แนวทางหรือหลักการพอสรุปได้ดังนี้

3.4.1 หลักการหรือแนวคิดที่ว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือการ พัฒนามนุษย์ การศึกษาเป็นทางเลือกที่สร้างโอกาสทางเดินของชีวิต การจัดการศึกษาจึงเป็นการให้การช่วยเหลือ เพื่อแผ่สิ่งที่ดีซึ่งทำได้ ให้แก่ เพื่อนร่วมโลก เมื่อเราได้ให้ได้ช่วยเหลือผู้รับแล้วเราก็จะได้ความสะอาด สว่าง สงบ แก่ตัวเราเอง ซึ่งเป็นการร่วมกันสร้างและปูทางแห่งความสงบ และสันติแก่ชีวิตให้แก่ลูกหลานของเรา

3.4.2 คติในการดำเนินงาน ได้แก่ การมีส่วนร่วม “บวร” ใช้การปกครองแบบ “สามัคคีธรรม” ทุกคนรู้หน้าที่ มีน้ำใจ และรู้จัก **ครองตน ครองคน และครองงาน**

3.4.3 การดำเนินงานอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ

- การจัดทำแผนงานโครงการ โดยประชุมสร้างความเข้าใจ แก่บุคลากร ที่ปฏิบัติงาน รวมถึงนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาช่วยในการพัฒนาการจัดการศึกษา การแบ่งหน้าที่ตามรับผิดชอบ นำระบบ PDCA มาใช้ในการบริหารงาน คือ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do)

การคิดตามตรรกะสอบ (Check) และการแก้ไขพัฒนา (Action) ซึ่งเน้นมากในเรื่องความโปร่งใสในการทำงาน และความสามารถของบุคลากรตรงกับงานที่ปฏิบัติ

- การพัฒนาบุคลากร อย่างต่อเนื่องเป็นประจำโรงเรียนทั้ง 2 แห่ง มีทีมงานที่มีคุณภาพ ได้รับการส่งเสริมจากเจ้าอาวาสได้ศึกษาเพิ่มเติม อบรมความรู้ และศึกษาดูงานอย่างสม่ำเสมอ จะเห็นได้จากการที่ครู ผู้บริหารของสถานศึกษาทั้ง 2 แห่ง ได้รับรางวัลเป็นโรงเรียนดีเด่นได้รับรางวัลพระราชทาน จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ และรับรางวัลด้านวิชาการ ด้านศิลปะ และอื่นๆ เป็นจำนวนมาก

- การประชาสัมพันธ์ โรงเรียนทั้ง 2 แห่ง มีความสัมพันธ์อันดีต่อชุมชน การเข้าร่วมงานช่วยเหลือสังคมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เป็นที่ยอมรับของสังคม จากจำนวนนักเรียนของโรงเรียนที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี ทั้งๆที่มีสถานศึกษาของรัฐและเอกชนที่มีชื่อเสียงมากมายในจังหวัดสงขลาและจังหวัดลำปาง แต่โรงเรียนผดุงวิทย (วัดศรีบุญเรือง) และโรงเรียนแจ้งวิทยา (วัดแจ้ง) สามารถยืนหยัดได้อย่างมั่นคง ในแต่ละปีจะมีผู้ปกครองนักเรียนมาฝากเด็กมากมายจนเกินจำนวนที่โรงเรียนจะรับได้แสดงให้เห็นถึงคุณภาพของโรงเรียนซึ่งเป็นโรงเรียนวิถึพุทธโดยแท้ ผู้ปกครองเชื่อมั่นว่าบุตรหลานของตนจะปลอดภัย โดยเฉพาะการลดละเลิกอบายมุข และเน้นด้านคุณธรรมของนักเรียนเป็นหลัก ซึ่งในปีการศึกษา 2551 นี้ โรงเรียนผดุงวิทย (วัดศรีบุญเรือง) มีนักเรียน 2,509 คน ครู 122 คน โรงเรียนแจ้งวิทยา (วัดแจ้ง) มีนักเรียน 3,262 คน ครู 120 คน เจ้าหน้าที่ 12 คน (รายละเอียดในภาคผนวก)

3.5 ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กเยาวชน และประชาชน ซึ่งวัดบุญวาทย์วรวิหาร จังหวัดลำปาง ดำเนินงาน

เป็นการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็ก เยาวชนให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรม และด้านวิชาการ ศิลปะ อาชีพ อันเป็น ประโยชน์แก่ผู้เรียน เป็นที่ยอมรับของสังคม จนได้รับการยกย่องเป็น ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ดีเด่นของกรมการศาสนา ในปี 2542 ในปี พ.ศ. 2551 มีนักเรียนในศูนย์ 201 คน ผู้บริหารและเลขานุการ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้รับรางวัลเสมาธรรมจักร ผู้ทำ คุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา การดำเนินงานในศูนย์ฯ มีวิธีการดังนี้

3.5.1 จัดทำแผนงาน/โครงการ โดยประชุมคณะกรรมการ ที่ได้รับการแต่งตั้งมาจัดทำแผนปฏิบัติการ และการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน โดยประชุมเตรียมการก่อนดำเนินงาน คณะกรรมการแต่งตั้ง จากบุคลากรผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ครู อาจารย์ จากสถานศึกษาต่างๆ

3.5.2 จัดประชาสัมพันธ์ทางบประมาณสนับสนุน เปิดรับสมัคร เยาวชนที่สนใจ โดยสำรวจความต้องการหรือความสนใจของเยาวชน จากสถานศึกษาต่าง ๆ ในหลักสูตรเนื้อหาวิชาเสริมพิเศษ เช่น ภาษา ต่างประเทศ คอมพิวเตอร์ กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น ส่วนวิชาหลัก คือ ธรรมะ พุทธประวัติและศาสนพิธี

3.5.3 แบ่งหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ ตามความรู้ ความสามารถของบุคลากร วัตถุประสงค์การยกย่องสร้างขวัญกำลังใจใน กิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ แก่บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในโครงการ

3.5.4 ติดตามประเมินผล และรายงานการดำเนินงานของ ศูนย์เป็นประจำและมีกิจกรรมแข่งขันและให้รางวัลมอบแก่ผู้เรียน เพื่อ กระตุ้นให้เข้าร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ

3.5.5 นำเสนอผลงานหรือนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่เป็นประจำ

นอกจากนี้ การส่งเสริม ยกย่อง การสร้างขวัญกำลังใจแก่บุคลากร รวมถึงความโปร่งใสเป็นธรรมในการทำงาน เป็นหลักการทำงานของผู้บริหาร คือ เจ้าอาวาสวัดบุญวาทย์วรวิหาร

3.6 กิจกรรมการจัดค่ายคุณธรรมสำหรับประชาชนและเยาวชน และการจัดวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ทั้งด้านสุขภาพอนามัย การส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ การบริการทางสังคม เป็นกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาของวัดมงคลโกวิทาราม จังหวัดอุบลราชธานี และวัดบ้านค่าย จังหวัดระยอง ดำเนินงานประสบความสำเร็จอย่างดียิ่ง เป็นที่ยอมรับของชุมชนในพื้นที่ ตลอดจนถึงระดับประเทศ จนได้รับการยกย่องเป็นวัดพัฒนาดีเด่นของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และได้รับรางวัลต่างๆมากมายจากกระทรวงต่าง ๆ อาทิ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการท่องเที่ยว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ เป็นต้น วิธีการดำเนินงาน สรุปได้ดังนี้

1) การจัดทำแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ซึ่งวัดทั้ง 2 แห่ง มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยผู้บริหาร หรือเจ้าอาวาส จะให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก มีการจัดประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจในการจัดทำโดยเชิญผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารสถานศึกษา องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ มาร่วมดำเนินการ ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี เพราะคุณลักษณะของเจ้าอาวาสเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของประชาชนในพื้นที่

2) การจัดตั้งคณะทำงานแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในขั้นตอนนี้ วัดทั้ง 2 แห่ง ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ได้รับความร่วมมือจากชุมชนดีมาก และบุคลากรในวัดมีความพร้อมทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ผู้บริหารโครงการมีภาวะผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์ โดยเฉพาะด้านความมีเมตตากรุณา ท่านเป็นผู้ให้ตลอดมา จะเห็นได้จากภายในบริเวณวัด ไม่มีผู้รับบริจาค

การจัดภูมิทัศน์ของวัด สะอาด ร่มรื่น สงบ สว่าง สวยงามมาก มีแผนผังวัด แบ่งเขตชัดเจน มีบริการในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพ ส่งเสริมอาชีพ ลานธรรม ที่พักผ่อนหย่อนใจ แหล่งท่องเที่ยว ห้องน้ำ-สุขา สะอาด ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ที่มีการจัดตั้งกองทุนมูลนิธิของวัด ส่งเสริมพัฒนาบุคลากรของวัด รวมถึง นักเรียน นักศึกษา อย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี

3) การประชาสัมพันธ์ เป็นการแจ้งข่าวสารกิจกรรมต่าง ๆ และ เชิญชวนไม่ว่าจะเป็นการจัดนิทรรศการ การเทศนา การเผยแผ่ การ บรรยายธรรม มีเป็นประจำหรือทุกวันอาทิตย์และวันพระ รวมไปถึง เจ้าอาวาสและพระในวัดเผยแผ่ศาสนธรรมทางวิทยุชุมชน โทรทัศน์ และสื่ออื่นๆอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะทางวิทยุชุมชน ในท้องถิ่นจะมีการ เทศนาธรรมทุกวันเป็นประจำจึงทำให้ประชาชนได้รับฟังธรรมและข่าวสาร อย่างแพร่หลายเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้วัดได้รับความร่วมมือและศรัทธา จากประชาชนในหลายพื้นที่ซึ่งมาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดที่จัดขึ้น เป็นจำนวนมาก

4) การปฏิบัติงานตามแผน วัดที่จัดกิจกรรมทั้ง 2 แห่ง เป็นที่ น่าสังเกตว่า ประตูดังเปิดตลอดเวลา เชิญชวนให้ประชาชนเยี่ยมชมวัด ตลอด ภายในวัดจะเน้นมากในเรื่องลดละเลิก อบายมุขทั้งปวงไม่เว้น แม้แต่บุหรี่ รวมถึงมหรสพต่าง ๆ ก็ขอให้จัดนอกบริเวณวัด ทำให้วัดสงบ ร่มรื่นจากการจัดบริเวณหรือภูมิทัศน์ที่สะอาดร่มรื่นสวยงาม จึงได้รับการ คัดเลือกให้เป็นวัดท่องเที่ยวทางธรรมและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ โดยวัดมงคลโกวิทารามเป็นศูนย์กลางการจัดงาน ลอยกระทงของจังหวัดอุบลราชธานีส่วนวัดบ้านค้ายเป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์และเป็นศูนย์กลางหรือผู้นำในเรื่องการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ ของจังหวัด

5) การติดตามประเมินผล สรุปรายงาน การดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม จะมีการติดตามตรวจสอบอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะเจ้าอาวาส ทั้ง 2 วัด จะตั้งคณะทำงานรับผิดชอบในแต่ละกลุ่มงาน โดยเฉพาะกิจกรรมพาลูกหลานเข้าวัด มีการจัดกลุ่มเข้าค่ายคุณธรรม มีฐานต่าง ๆ ในการเข้าร่วมกิจกรรม จากวิทยากรที่มีคุณภาพทำให้เด็ก เยาวชน ที่มาร่วมกิจกรรมประทับใจ และมาร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดมา การจัดกิจกรรมในแต่ละวันผู้บริหารโครงการ/กิจกรรม จะมีการสรุปผลการปฏิบัติงานก่อนทุกครั้งที่จะปิดกิจกรรมและมีการประเมินวัดความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำ

3.7 การเปิดสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน การเปิดสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่วัดดอนขมิ้น จังหวัดกาญจนบุรี ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพิ่มขึ้นทุกปี จำนวนผู้เข้าสอบในนามสำนักเรียนวัดดอนขมิ้นประมาณ 1,000 คน ทุกปี ได้รับการยกย่องจากคณะสงฆ์ของจังหวัดกาญจนบุรี วัดจัดกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่องทุกปี สำหรับการดำเนินงานมีขั้นตอนดังนี้

1) จัดประชุมวางแผนจัดทำโครงการ โดยเจ้าอาวาสเป็นประธาน การประชุมพร้อมเชิญผู้เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู อาจารย์ พระภิกษุสามเณร และกรรมการศึกษา เพื่อสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการ ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีเพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์และเป็นที่ศรัทธาแก่ประชาชนทั่วไปและท่านให้การสนับสนุนอุปถัมภ์ กิจกรรมนี้ตลอดมา

2) การแต่งตั้งคณะทำงาน แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ

3) การพัฒนาบุคลากรในโครงการ มีการอบรมครูพระจัดทำหลักสูตร คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พร้อมสื่อการเรียนการสอน

4) การดำเนินโครงการ วัดจัดกิจกรรม พิธีเปิดโครงการใหญ่โต เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้สถานศึกษาให้ความสำคัญการสอนธรรมศึกษา

ในโรงเรียนอย่างเต็มที่และมีการตรวจเยี่ยมติดตามเป็นประจำ พร้อม
การวัดผลเป็นระยะและประชุมพิจารณาแก้ไขปัญหาขณะพบในการ
ติดตามนิเทศทุกครั้ง

5) การจัดกิจกรรมอบรมก่อนสอบ สอนซ่อมเสริมทดสอบก่อน
ลงสนามสอบจริง เป็นต้น และมีการยกย่องผู้ที่มีผลการสอบผ่านเกณฑ์
ที่กำหนด

6) จัดพิธีปิดโครงการ พร้อมมอบประกาศนียบัตรและมอบ
รางวัลให้สถานศึกษา นักเรียน ที่มีผลการสอบเป็นที่น่าพอใจ

3.8 การพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจของชุมชน เป็นกิจกรรม
ของวัดวังขนายทายการาม จังหวัดกาญจนบุรี ประสบความสำเร็จที่ควร
เป็นแบบอย่างที่ดี (Good Practice) เพราะวัดสามารถบูรณาการจาก
ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ บ่อน้ำร้อน บริเวณวัดเป็นแหล่งบริการประชาชน
ด้านสุขภาพ “อาบน้ำแร่ แช่น้ำร้อน” สอดคล้องกับการรักษาทางการแพทย์
ที่เรียกว่า “ธาราบำบัด” ช่วยการไหลเวียนของโลหิต ทำให้วัดวังขนาย
ทายการามกลางเป็นแหล่งสร้างงาน สร้างรายได้แก่ ชุมชน วัดจัดกิจกรรม
ต่อเนื่องบริการผู้ป่วยโดยสร้างอาคารกาญจนบารมี 50 พรรษา เป็น
อาคารดูแลผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต ในการส่งเสริมอาชีพ นอกจากวัด
วังขนายทายการามแล้วยังมีวัดกำแพงมณี จังหวัดพิษณุโลก วัดใหญ่
จังหวัดสมุทรปราการ กิจกรรมที่สำคัญ คือการเพิ่มผลิตผลทางเกษตร
การจัดทำพวงหรีดและดอกไม้จันทน์ การนวดแผนไทย จัดสร้างตลาด
OTOP หรือ ศูนย์จำหน่ายสินค้าชุมชน ตลาดนัดชุมชน ศูนย์ซ่อมบำรุง
เครื่องจักรกล เครื่องใช้ในบ้าน กรณีวัดใหญ่ ประชาชนใช้สถานที่วัดตั้ง
ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิต กลุ่มอาชีพประดิษฐ์บ้านดอกไม้ กลุ่มอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มอาชีพ
เพาะเห็ดนางฟ้า กลุ่มอาชีพทำพวงหรีด กลุ่มอาชีพน้ายาซักล้าง กลุ่มอาชีพ

ทำปุ๋ยชีวภาพ ในด้านการบริหารจัดการเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ
ชุมชนของแต่ละวัดมีความแตกต่างกันในรายละเอียด ดังนั้นการนำเสนอ
เกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานจะเป็นกรณีศึกษาของวัดวังขนายทายการาม
เป็นการเฉพาะ ซึ่งมีการดำเนินงานดังนี้

1) หลักการ/แนวคิด “รู้จริง ทำได้ และเป็นคนดี” เป็นหลัก
ในการทำงาน และมีความเชื่อว่า การศึกษาเป็นการพัฒนาคน และรัก
จะพัฒนาต้องอาศัยศาสนาเป็นแกนนำ

2) การทำงานอย่างมีระบบ โดยเฉพาะในเรื่องการบริหารจัดการ
จะเน้นในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน ราชการ
การจะจัดทำโครงการ/กิจกรรมใด จะมีการวางแผนล่วงหน้า จะมีการเชิญ
ประชุมผู้นำในชุมชน ประชาชน/เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานทั้งภาคราชการ
และเอกชน เข้าร่วมในกิจกรรมของวัดทุกครั้ง มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ
ในการทำงาน โดยเฉพาะด้านการเงินต้องชัดเจนโปร่งใส มีการติดตาม
ตรวจสอบและนำปัญหาที่พบมาแก้ไข อย่างต่อเนื่องจริงจัง มีระบบ
ตรวจสอบติดตามอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะในห้องทำงานของเจ้าอาวาส
มีทีวีวงจรปิด สามารถดูได้ทุกจุดภายในบริเวณวัด

3) การนำจุดเด่นของวัด มาเป็นจุดขายในการทำกิจกรรมต่อเนื่อง
เช่น จัดบริการอาบน้ำแร่ แช่น้ำร้อน และมีบริการนวดแผนโบราณ
จัดสร้างอาคารที่พักผู้ป่วย และนำหลักธรรมทางศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยว
ให้ความอนุเคราะห์แก่สังคมโดยเฉพาะด้านการศึกษา การสร้าง หอสมุด
พิพิธภัณฑ์ การจัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน จัดสร้างศูนย์จำหน่าย
สินค้าชุมชนหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จังหวัดกาญจนบุรี ในบริเวณ
วัดวังขนายทายการาม ชาวบ้านจะนำผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ
มาจำหน่ายในศูนย์ มีการว่าจ้างงาน การนวดแผนไทย การเฝ้าดูแล
ผู้ป่วย การขายสินค้า การบริการอาบน้ำแร่ แช่น้ำร้อน ส่งผลให้ชุมชน
มีงานทำ มีอาชีพและมีรายได้

4) การประชาสัมพันธ์ วัดจะให้ความสำคัญในด้านนี้ จัดกิจกรรมใหม่ๆ ต่อเนื่องมาตลอด โดยยึดหลักการที่ว่า “วัดช่วยชุมชน ชุมชนช่วยวัด” สามารถผลักดันให้วัดวังนายทากิการาม เข้าโครงการไหว้พระ 9 วัด ในจังหวัดกาญจนบุรี ในรายการจัดทัวร์ไม่ว่าจะเป็นของหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐและเอกชนก็ตาม ก็จะมีวัดวังนายทากิการามเป็นหนึ่งใน 9 วัด เสมอ และมีการประชาสัมพันธ์ “อาบน้ําแร่ แช่น้ําร้อน” ในหนังสือสารคดีท่องเที่ยวของประเทศญี่ปุ่นเป็นประจำ นอกจากนี้ ในการบรรยายธรรมของเจ้าอาวาสในรายการ “ร่วมธรรม” ทางสถานีวิทยุ จทบ. กาญจนบุรีประจำวันอาทิตย์ และบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุชุมชนวิทยาลัยการอาชีพจังหวัดกาญจนบุรีทุกวัน เจ้าอาวาสได้สอดแทรกการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดให้ประชาชนได้รับทราบอยู่เสมอ ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดจัดขึ้นไม่ว่าจะเป็นตลาดนัดชุมชน กิจกรรมส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวันสำคัญต่าง ๆ ตลอดจนโครงการต่างๆ ที่วัดจัดขึ้น เช่น นำของเก่าเข้าวัด หรือสัมผัสกายใกล้ชิดจิตใจ ซึ่งเป็นกิจกรรมเสริมความรู้เรื่องนวดแผนไทยให้กับนักเรียน เยาวชน จัดเป็นหลักสูตรพิเศษของวัด เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างลูกหลานกับปู่ ย่า ตา ยาย ประสบความสำเร็จดีมาก

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจการมีส่วนร่วมของสถาบัน

พระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

1. การส่งเสริมการจัดการศึกษาพัฒนาเด็กและเยาวชน ผลการศึกษา พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรม ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดค่ายคุณธรรม บรรพชา อุปสมบท พระภิกษุสามเณรและอบรมเยาวชน ภาคฤดูร้อน การปลูกฝังขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ รวมถึงกิจกรรม ลด ละ เลิกอบายมุข และปลูกจิตสำนึก

ความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม ซึ่งประสบผลสำเร็จ เป็นที่ชื่นชมของผู้ปกครองและประชาชน ครูอาจารย์ของสถานศึกษา ในชุมชน

2. การส่งเสริมการจัดการศึกษาในโรงเรียน ประชาชนมีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาในโรงเรียนในเรื่อง การเปิดสอนหลักสูตรธรรมศึกษาในโรงเรียน การจัดค่ายคุณธรรมสำหรับนักเรียน การจัดโรงเรียนการกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษา การบริจาควัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์และเงินให้โรงเรียน การให้โรงเรียนใช้ที่ดิน-อาคาร สถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรมการศึกษา และอื่น ๆ

3. การส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า วัดในกลุ่มตัวอย่างจัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และเป็นสถานที่พักผ่อน โดยการจัดภูมิทัศน์ของวัด สะอาด สวยงาม ร่มรื่น ประกอบด้วย ลานธรรม ลานกีฬา ที่พักผ่อน จัดสวนสมุนไพร สวนป่า พิพิธภัณฑสถาน ห้างสมุด จัดเขตอภัยทาน สระน้ำธรรมชาติ และอื่นๆ ซึ่งจากการจัดกิจกรรมของวัดดังกล่าว เป็นที่ยอมรับของประชาชน นักเรียน รวมถึงผู้ที่มาเยี่ยมชมต่างพึงพอใจ ส่งผลให้นักเรียน เยาวชน ประชาชนมีทางเลือกที่จะมาค้นคว้าความรู้ การพักผ่อน การเล่นกีฬา หรือการแสวงหาความสงบทางจิตใจ แทนที่จะเข้าไปมั่วสุมตามแหล่งสถานเริงรมย์หรือแหล่งอบายมุข

4. กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ วัดประสบความสำเร็จและมีส่วนช่วยให้ประชาชนสร้างรายได้เพิ่มเติม ซึ่งทำให้ประชาชนมีงานทำ เกิดความพึงพอใจในกิจกรรมของวัดและเข้าร่วมโครงการที่วัดร่วมกับหน่วยงานรัฐ จัดอบรมความรู้ด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร พืช ผัก ผลไม้ นวดแผนไทย สวนสมุนไพร ไม้ดอกไม้ประดับ ดอกไม้จันทร์ ยาสมุนไพร เครื่องสำอางสมุนไพร ฯลฯ รวมไปถึงวัดเป็นศูนย์กลางจำหน่ายสินค้าในชุมชน การจัดตลาดนัดชุมชน ศูนย์สาธิตการเกษตร และศูนย์ฝึกอาชีพในวัด เป็นต้น

5. การส่งเสริมการจัดการศึกษาด้านศาสนาและพิธีกรรมทางศาสนา จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า ประชาชนผู้ให้ข้อมูลทุกคนมีความพึงพอใจมาก อยากให้กิจกรรมเหล่านี้คงอยู่อย่างมั่นคงกับสังคมไทยตลอดไป โดยเฉพาะกิจกรรมค่ายคุณธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน การสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนสอบธรรมศึกษา การจัดพิธีกรรมทางศาสนา กิจกรรมบวชพระและสามเณรในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ กิจกรรมที่วัด โรงเรียนและชุมชนร่วมกันสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีชาวพุทธ การจัดวัดให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม การเผยแพร่ศาสนธรรมด้วยสื่อต่างๆ เป็นประจำและต่อเนื่อง

6. การพัฒนาคนและสังคม การจัดกิจกรรมพัฒนาคนและสังคม ประชาชนมีความพึงพอใจมากและมีความเห็นว่าการที่วัดจัดกิจกรรมพัฒนาคนและสังคมจะจัดมากจัดน้อยก็เป็นประโยชน์ต่อชุมชน กิจกรรมพัฒนาคนและสังคมมีหลายรูปแบบ เช่น การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง กิจกรรมปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนเกิดความรับผิดชอบต่อตนเองและชุมชนร่วมมือกันพัฒนาการศึกษาของชุมชน การพัฒนาสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในชุมชน การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาอาชีพของคนในชุมชน กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอนามัยจัดให้มีลานกีฬา สำหรับการออกกำลังกายและเล่นกีฬาสำหรับเด็ก เยาวชนและประชาชนทั่วไป เป็นต้น

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

1. ปัจจัยส่งเสริมการดำเนินงานของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

1.1 **เจ้าอาวาส** มีบทบาทต่อการส่งเสริมการจัดการศึกษามากที่สุด ถ้าเจ้าอาวาสมีความตั้งใจและมุ่งมั่นในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาโอกาสความสำเร็จมีมาก ผลการวิเคราะห์กรณีศึกษาเกี่ยวกับคุณสมบัติพื้นฐานที่สำคัญของเจ้าอาวาสที่เป็นปัจจัยส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาคือ

1.1.1 **การศึกษา** เจ้าอาวาสที่ได้รับการศึกษาดีทั้งทางโลกและทางธรรม จะมีความสามารถคิดกว้างไกลมีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความเข้าใจ การเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอก มีความสามารถประยุกต์หลักธรรมมาใช้ในการพัฒนาคนและพัฒนาสังคม และมีความรู้เรื่องการบริหารจัดการ อย่างไรก็ตามการศึกษาดี ในที่นี้รวมถึงการใฝ่หาความรู้ มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ศึกษาด้านต่าง ๆ เพิ่มเติมจากการศึกษาด้วยตนเอง การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน ประสบการณ์ ข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่ามีเจ้าอาวาสที่มีคุณนักรวมเอกมีผลงานส่งเสริมการจัดการศึกษา อยู่ในเกณฑ์ดีมาก จากการเก็บข้อมูลเจ้าอาวาส 22 รูป ปรากฏว่า พระสงฆ์มากกว่าครึ่งหนึ่ง (12 รูป) สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก สำเร็จนักรวมเอก 7 รูป นักรวมโท 1 รูป นักรวมตรี 1 รูป และ ม. 3 จำนวน 1 รูป

สรุป เจ้าอาวาสที่มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีวิสัยทัศน์ มีความคิดกว้างไกล มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการพัฒนาคนและสังคม มีความสามารถประยุกต์หลักธรรมมาใช้ พัฒนาคนให้สอดคล้องกับยุคโลกาภิวัตน์และมีความรู้เรื่องการบริหารจัดการ จะเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของวัด

1.1.2 **ภาวะผู้นำ** เป็นคุณลักษณะที่สำคัญสามารถสร้างศรัทธาแก่บุคคลากรในวัด และประสานสัมพันธ์ จูงใจให้ประชาชน สถานศึกษา หน่วยงานราชการต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษาที่วัดจัดขึ้น

จากตำแหน่งทางการปกครองเป็นเจ้าของวาสซึ่งมีสมณศักดิ์รองรับจาก การมีตำแหน่งทางการปกครองอื่น ๆ เช่น เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เลขานุการเจ้าคณะผู้ปกครองระดับต่าง ๆ และเป็น พระอุปัชฌาย์ เป็นต้น ตำแหน่งทางการปกครองเหล่านี้เป็นปัจจัยส่วนหนึ่ง ในการทำให้บริหารจัดการส่งเสริมการศึกษา ได้รับความร่วมมือจาก คณะสงฆ์ผู้ได้บังคับบัญชา รวมถึงประชาชนและชุมชนในพื้นที่

1.1.3 สุขภาพร่างกาย จากข้อมูล พบว่า เจ้าอาวาส ที่ประสบความสำเร็จในการมีส่วนร่วมการจัดการศึกษา จะมีอายุในช่วง 40-60 ปี สุขภาพดี สามารถทำงานทุ่มเทให้กับการพัฒนาได้มาก เพราะต้องติดตาม ตรวจสอบดูแลอย่างต่อเนื่อง

1.1.4 ผู้นำทางศาสนา เจ้าอาวาสที่มีความรู้ความสามารถ เกี่ยวกับหลักธรรม พิธีกรรม มีจริยวัตรที่เหมาะสม สงบ เยือกเย็น มีเมตตา กรุณา เค่งครัด ในพระธรรมวินัย เป็นคุณสมบัติที่สำคัญทำให้ ประชาชนเกิดศรัทธาและทำให้กิจกรรมของวัดประสบความสำเร็จ จะ ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไป

1.1.5 การประชาสัมพันธ์ การประชุมสร้างความเข้าใจกับ ชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดขึ้น เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาโครงการ/ กิจกรรม โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์ที่วัดหรือเจ้าอาวาส ได้มีโอกาส แสดงธรรมทางสถานีวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อต่างๆ ทำให้การจัดกิจกรรม ได้รับความร่วมมือจากประชาชนหลากหลายพื้นที่ ส่งผลให้งานสำเร็จ ตามเป้าหมาย

1.2 วัด สภาพบริเวณวัด เป็นปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาที่สำคัญ วัดเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทุกด้าน วัดในกลุ่มตัวอย่างที่ ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ภายในวัดจะได้รับการพัฒนาสภาพแวดล้อม สถานที่สะอาด ร่มรื่น สวยงาม เป็นระเบียบ

จัดวัดเป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยว พักผ่อน เป็นสำนักปฏิบัติธรรม เป็นศูนย์รวมของการจัดกิจกรรมส่งเสริมด้าน ศาสนพิธี ส่งเสริมวิถีชีวิตแบบชาวพุทธ ส่งเสริมอาชีพ สุขภาพอนามัย และอื่นๆ ผลการพัฒนาของวัดจะเป็นการศึกษาเพิ่มพูนความรู้บุคลากร ของวัด เป็นการเตรียมตัวของวัดให้มีความพร้อม เป็นแบบอย่างที่ดี ให้แก่ชุมชน สร้างศรัทธาให้เกิดกับประชาชนทั่วไป สิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัย สำคัญในการส่งเสริมการจัดการศึกษาทั้งภายในวัดและนอกวัด

1.3 คณะทำงานหรือทีมงานของวัด นับเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้ งานประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็พระลูกวัด ศิษย์วัด คณะกรรมการวัด จากการศึกษาพบว่า วัดที่ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมกิจกรรมการ จัด การศึกษาได้หลากหลาย ต่อเนื่อง จะมีพระลูกวัดจำนวนพอสมควร ตั้งแต่ 10 รูปขึ้นไปซึ่งจำนวนพระและเณรในวัดจะเป็นดัชนีชี้วัดที่สำคัญ ในการสร้างศรัทธาแก่ประชาชนด้วย นอกจากนี้ด้านปริมาณแล้วคุณภาพ ของพระและเณรในวัดก็มีความจำเป็นมากด้วย

1.4 ความร่วมมือของประชาชน ความสำเร็จในการจัดกิจกรรม จะเกิดขึ้นยากมากหรือไม่เกิดขึ้นถ้าขาดความร่วมมือจากประชาชน ประชาชนที่ให้ความร่วมมือแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

1.4.1 กลุ่มประชาชนอาสา ประชาชนกลุ่มนี้เป็นคณะทำงาน ที่สำคัญที่อยู่นอกวัด คนเหล่านี้จะอาสาอุทิศตนช่วยทำงานวัดเป็นประจำ ส่วนมากจะเป็นผู้ใหญ่สูงอายุ ไม่มีภาระเรื่องทำมาหากิน คณะทำงาน กลุ่มนี้จะมีเวลาทำงานให้วัดมาก ถือว่าการทำงานให้วัดเป็นการทำบุญ อย่างหนึ่ง เช่น กลุ่มรักษัธรรม กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น

1.4.2 ประชาชนทั่วไป กลุ่มบุคคลเหล่านี้มีความยินดีที่จะ ช่วยงานของวัดเป็นครั้งคราวเมื่อมีโอกาสหรือว่างเว้นจากการทำมาหากิน เมื่อมีเวลาว่างก็จะอาสามาช่วยงานวัด

1.5 ความศรัทธา ความศรัทธาเป็นปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาที่สำคัญ ความสำเร็จในการจัดกิจกรรมของวัดเกิดจากศรัทธาของประชาชน เมื่อประชาชนเกิดศรัทธาจะมีพลังมหาศาลในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมาย ศรัทธาของประชาชนจะมีทั้งประชาชนในชุมชนและประชาชนนอกชุมชน ศรัทธาเกิดจากปัจจัยสำคัญ 2 อย่าง คือ

1.5.1 ศรัทธาเจ้าอาวาส ได้แก่ เจ้าอาวาสที่อยู่ในสถานะที่ควรแก่การเคารพนับถือ มีผลงานและทำประโยชน์แก่สังคม ประชาชนพร้อมจะร่วมมือทำกิจกรรมหรือเสียสละเพื่อวัด ด้วยศรัทธาต่อเจ้าอาวาส

1.5.2 ศรัทธาในหลักธรรมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางพระพุทธศาสนา มีวัดหลายแห่งที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนทั่วไปรู้จักเคารพนับถือ คนเหล่านี้จะไปร่วมกิจกรรมของวัดด้วยแรงจูงใจของหลักธรรมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เสียสละทรัพย์หรือแรงกายเพื่อทำบุญและสนับสนุนกิจกรรมของวัด ด้วยแรงศรัทธา

1.6 สภาพชุมชนและเศรษฐกิจ สภาพชุมชนที่อยู่รอบวัดเป็นปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่งที่จะทำให้การจัดกิจกรรมของวัดประสบความสำเร็จ สภาพชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ประชาชนไม่มีปัญหาความเดือดร้อนจากการทำมาหากินไม่มีปัญหาสังคมที่รุนแรง และประชาชนมีการศึกษา ชุมชนจะมีโอกาสและมีความพร้อมจะร่วมมือกับวัดในการจัดกิจกรรมต่างๆ

นอกจากนี้ สภาพของชุมชนที่มีลักษณะชุมชนชนบทหรือชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท ประชาชนจะมีเวลาให้ความร่วมมือกับวัดมากกว่าชุมชนเมืองที่มีการแข่งขันทางธุรกิจสูงและมีวิถีชีวิตประจำวันแข่งขันกับเวลา

2. ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานของสถาบันพระพุทธศาสนา ในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

2.1 ปัจจัยส่งเสริมการดำเนินงานทุกข้อเป็นปัจจัยบวก ถ้าปัจจัยเหล่านั้นขาดแคลน ขาดความเหมาะสมหรือไม่เพียงพอ ก็จะเป็นปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานส่งเสริมการจัดการศึกษา

2.2 ทักษะและแนวคิดของเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสมีฐานะเป็นผู้นำทางสังคมที่สำคัญ ถ้ามีทักษะและแนวคิดที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนและสังคมโดยใช้หลักธรรมทางศาสนาการปฏิบัติธรรมเพื่อแสวงหาความสงบทางใจขั้นสูงไม่พิจารณาแนวทางการพัฒนาคนและสังคมในมิติอื่น ๆ จะเป็นอุปสรรคสำคัญในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาคนและสังคมไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มอายุ ทักษะและแนวคิดดังกล่าวข้างต้นกลุ่มคนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเกือบทั้งหมดจะเป็นผู้สูงอายุ ความมุ่งหวังของสังคมที่อยากให้เห็นเด็กและเยาวชนใกล้ชิดศาสนาหรือสนใจเข้าวัด เพื่อพัฒนาจิตใจจะไม่เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นน้อยมาก ดังนั้นเจ้าอาวาสที่มีทักษะและแนวคิดดังกล่าวข้างต้นควรเปลี่ยนแปลงหรือปรับทักษะและความคิดในการพัฒนาคนและสังคมให้มีความหลากหลายด้านความรู้และวิธีการ ด้วยการพัฒนาคนและสังคมให้มีความรู้ทั่วไปในการดำรงชีวิตพัฒนาตนเอง ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กเยาวชนและคนทั่วไป โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอริยาศัยในวัด จัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และสถานที่พักผ่อน เพื่อจูงใจให้กลุ่มเยาวชน และคนทั่วไปเข้าวัดเพื่อแสวงหาความรู้หรือเพื่อการพักผ่อนแสวงหาความสงบ สว่าง และร่มเย็น นอกจากนี้ ถ้ามีความเป็นไปได้วัดอาจจะนำทรัพยากรส่วนเกินของวัดไปพัฒนาเด็กและเยาวชนนอกวัด โดยการส่งเสริมการจัดการศึกษาในสถานศึกษา แทนที่จะมุ่งเน้นสร้างถาวรวัตถุที่เกินความจำเป็นและใช้ประโยชน์ไม่คุ้มค่า

2.3 พระสงฆ์ขาดเทคนิคและวิธีการสอน วัดมีความปรารถนาดีที่จะส่งเสริมการจัดการศึกษาในสถานศึกษา โดยส่งพระไปเป็นครูสอนในรายวิชาศาสนาศึกษาหรือรายวิชาอื่นๆ แม้ว่าพระจะมีความรู้ดีและมีความตั้งใจในการสอน แต่ขาดเทคนิคและวิธีการถ่ายทอด ก็จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่บรรลุเป้าหมาย ดังนั้นควรมีวิธีการพัฒนาพระที่ไปเป็นครูช่วยสอนในสถานศึกษาให้มีความรู้เรื่องเทคนิคและวิธีการสอน

2.4 การบริหารจัดการองค์กร มีวัดหลายแห่งการดำเนินงานของวัดยังขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบ ไม่มีรูปแบบการจัดโครงสร้างองค์กรที่ดีขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการวางแผนโครงการและการประเมินโครงการ

2.5 งบประมาณ การสนับสนุนจากรัฐมีจำกัด ทำให้การทำงานไม่ต่อเนื่อง

2.6 การพัฒนาบุคลากรขาดความต่อเนื่องโดยเฉพาะการขาดแคลนศาสนทายาทผู้ที่จะขึ้นมาเป็นผู้บริหาร (พระสังฆาธิการ) ในอนาคต

บทที่ 5

สรุป อภิปราย

ข้อเสนอแนะ

ผลการประเมินสถานภาพการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนา ในการส่งเสริมการจัดการศึกษานี้เป็นการสรุปผลการประเมินจากการ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ข้อมูลเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลจากวัดทั้งหมด 253 วัด แบ่งเป็น วัดพัฒนาต้นแบบ 127 วัด วัดทั่วไป 126 วัด เก็บข้อมูลจากโรงเรียน 392 โรงเรียน แบ่งเป็นโรงเรียนสังกัด สพฐ. 295 โรงเรียน โรงเรียนเอกชน 26 โรงเรียน โรงเรียนเทศบาล 37 โรงเรียน โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร 34 โรงเรียน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เจ้าอาวาส 225 รูป พระสงฆ์ 455 รูป กรรมการวัด 413 รูป/คน ผู้บริหารสถานศึกษา 366 คน ครูผู้สอน 778 คน และกรรมการสถานศึกษา ชี้นพื้นฐาน 627 คน รวม 2,924 รูป/คน

ข้อมูลเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากวัดทั้งหมด 22 วัด แบ่งเป็นวัด พัฒนาต้นแบบ 12 วัด วัดทั่วไป 10 วัด เก็บรวบรวมข้อมูลโดยสัมภาษณ์ เจ้าอาวาส พระสงฆ์ผู้กวด และกรรมการวัด 135 รูป/คน ประชาชนทั่วไป 125 คน ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและกรรมการสถานศึกษา 114 คน รวม 374 รูป/คน

สรุปผลการประเมิน

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1. สถานภาพการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

1.1 กิจกรรม/การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการตอบแบบสอบถามของเจ้าอาวาสหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏดังนี้

1.1.1 กิจกรรมที่วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย กิจกรรมที่วัดดำเนินการมากที่สุดคือ การเทศนาในวันพระ และการเทศน์มหาชาติ ร้อยละ 99.6 รองลงมาคือ กิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมประเพณีชาวพุทธ ร้อยละ 80 การจัดสวนป่า (สวนสมุนไพร ไม้ดอก-ไม้ประดับ) ร้อยละ 64.0 การเผยแผ่ศาสนธรรมทางหอกระจายข่าว ร้อยละ 55.7 การจัดให้มีลานธรรม ลานสมาธิ ลานสงบ และอื่น ๆ ร้อยละ 53.4 การบรรพชาพระภิกษุ-สามเณรภาคฤดูร้อน ร้อยละ 52.2 ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ อีก 18 รายการ มีการดำเนินงานต่ำกว่า ร้อยละ 50

1.1.2 กิจกรรม/การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ กิจกรรมที่วัดดำเนินการมากที่สุดคือ การเทศนาอบรม แนะนำนักเรียนในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ มีวัดดำเนินการประมาณ ร้อยละ 87 รองลงมาคือ การช่วยเหลือและร่วมมือกับโรงเรียนแก้ปัญหาความประพฤติของนักเรียน ร้อยละ 72.2 การอบรมส่งเสริมคุณธรรมในรูปแบบต่างๆ ให้กับนักเรียน และการชักชวนบุคคลหรือองค์กรให้มาสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ร้อยละ 70.7 กิจกรรมชักชวนชุมชนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ร้อยละ 69.2 กิจกรรมร่วมประชุมจัดกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมของโรงเรียน

ร้อยละ 68.2 กิจกรรมร่วมประชุมเชิงวิชาการกับคณะครู/ผู้นำชุมชน
ร้อยละ 62.6 และกิจกรรมช่วยสอนรายวิชาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
ตามหลักสูตรการมีชั่วโมงสอนชัดเจน ร้อยละ 55.1 ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ
อีก 3 รายการ มีการดำเนินงานต่ำกว่า ร้อยละ 50

1.1.3 กิจกรรมสนับสนุนด้านที่ดิน-อาคาร วัสดุครุภัณฑ์ และ
การเงิน กิจกรรมที่วัดดำเนินงานมากที่สุดคือ การอนุญาตให้โรงเรียน
จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในบริเวณวัด ร้อยละ 79.3 รองลงมาคือ การให้โรงเรียน
ยืมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ของวัดไปใช้ในการเรียนการสอน หรือ กิจกรรมอื่น ๆ
ร้อยละ 75.3 การให้โรงเรียนใช้อาคารสถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรม
ร้อยละ 74.7 การเชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาทอดผ้าป่าแล้วมอบเงินให้โรงเรียน
ร้อยละ 72.7 การเชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินให้โรงเรียน ร้อยละ 71.7
การร่วมประชุมปรึกษาหารือกับโรงเรียนในการจัดงานหาเงินให้โรงเรียน
ร้อยละ 63.6 วัดมอบทุนการศึกษาให้นักเรียนที่ยากจน ร้อยละ 61.1
การช่วยเหลือของวัดร่วมกับโรงเรียนจัดหารายได้เข้าโรงเรียนใน
รูปแบบต่าง ๆ ร้อยละ 59.6 การช่วยเหลือในการก่อสร้างอาคารเรียน
และมอบให้โรงเรียน ร้อยละ 58.6 การร่วมวางแผนกับโรงเรียนในการจัด
สื่ออุปกรณ์การเรียน ร้อยละ 56.6 การช่วยเหลือแนะนำในการปรับปรุง
ซ่อมแซมอาคารสถานที่ของโรงเรียน และช่วยเหลือในการสร้างอาคาร
ประกอบต่าง ๆ ของโรงเรียน ร้อยละ 55.6 การมอบเงินให้โรงเรียน หรือ
มอบเงินสมทบทุนเพื่อจัดตั้งกองทุนให้โรงเรียนนำดอกผลมาใช้ในการจัด
การศึกษา ร้อยละ 51.5 และการจัดหาหนังสือมอบให้ห้องสมุดโรงเรียน
ร้อยละ 50.0 ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ อีก 10 รายการมีการดำเนินงานต่ำกว่า
ร้อยละ 50

1.2 กิจกรรม/การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการตอบแบบสอบถามของพระสงฆ์ลูกวัด กรรมการวัด ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏดังนี้

1.2.1 การมีส่วนร่วมของวัดในการเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ รายการ/กิจกรรมที่วัดดำเนินระดับมากคือ การร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมประเพณีชาวพุทธ รายการ/กิจกรรมที่วัดดำเนินการระดับปานกลางคือ การเผยแพร่ศาสนธรรมแก่ประชาชนทั่วไปโดยการเทศนาหรือบรรยาย อีก 6 รายการการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อยแต่ค่าคะแนนเฉลี่ยค่อนข้างสูง ได้แก่ การจัดมีลานธรรมลานสมาธิ ลานสงบ และอื่น ๆ การจัดสวนป่า (สวนสมุนไพรรพพืชพันธุ์ไม้ดอก-ไม้ประดับ) การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับศาสนศึกษา การจัดค่ายคุณธรรมสำหรับเยาวชนและประชาชนทั่วไป การเผยแพร่ศาสนธรรมโดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์ รายการวิทยุ/โทรทัศน์/หอกระจายข่าว การส่งเสริมสุขภาพอนามัย ส่วนที่เหลือ 4 รายการ ค่าเฉลี่ยระดับการดำเนินงานต่ำกว่า 2.00 การดำเนินงานในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

การมีส่วนร่วมของวัดในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ รายการ/กิจกรรมที่มีส่วนร่วมระดับปานกลาง 5 รายการคือ การชักชวนชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน การไปร่วมประชุมจัดกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมของโรงเรียน การไปจัดอบรมส่งเสริมคุณธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับนักเรียน การเทศนาอบรมแนะนำนักเรียนในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ และการชักชวนบุคคลหรือองค์กรให้มาสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียน อีก 3 รายการการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย แต่ค่าคะแนนเฉลี่ยค่อนข้างสูง ได้แก่

การไปช่วยสอนรายวิชาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จริยธรรม ตามหลักสูตร ที่มีชั่วโมงสอนชัดเจน การเข้าร่วมประชุมเชิงวิชาการกับคณะครูและ ผู้นำชุมชน การไปช่วยเหลือและร่วมมือกับโรงเรียนในการแก้ไขปัญหา ความประพฤติของนักเรียน ส่วนที่เหลือ 3 รายการ ค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมต่ำกว่า 2.00 การมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ระดับน้อย

1.2.2 การมีส่วนร่วมของวัดในการสนับสนุนด้านที่ดิน อาคาร วัสดุ ครุภัณฑ์ และการเงิน รายการกิจกรรมที่มีส่วนร่วมระดับ ปานกลาง 3 ระดับ คือ การอนุญาตให้โรงเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการ บริเวณวัด การให้โรงเรียนใช้อาคารสถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และการให้โรงเรียนยืมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ของวัดไปใช้ในการเรียนการสอน หรือกิจกรรมอื่นๆ อีก 14 รายการ พบว่า การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย แต่ค่าคะแนนเฉลี่ยค่อนข้างสูง ได้แก่ การช่วยเหลือในการก่อสร้าง อาคารเรียนและมอบให้โรงเรียน การช่วยเหลือในการสร้างอาคารประกอบ ต่าง ๆ ของโรงเรียน การช่วยเหลือแนะนำในการปรับปรุงซ่อมแซมอาคาร สถานที่ การร่วมวางแผนกับโรงเรียนในการจัดหาสื่ออุปกรณ์การเรียน การจัดหาสื่อเทคโนโลยีมอบให้โรงเรียน การจัดหาข้าวสารอาหารแห้ง และวัสดุประกอบอาหารมอบให้โรงเรียน การจัดหาหนังสือมอบให้ห้องสมุด โรงเรียนวัดมอบเงินให้โรงเรียน หรือมอบเงินบางส่วนสมทบเพื่อจัดตั้ง กองทุนให้โรงเรียนนำดอกผลมาใช้ในการจัดการศึกษา วัดมอบทุนการศึกษา ให้นักเรียนที่ยากจน การร่วมประชุมปรึกษาหารือกับโรงเรียนในการจัดงาน หาเงินให้โรงเรียน วัดร่วมกับโรงเรียนจัดหารายได้เข้าโรงเรียนในรูปแบบ ต่าง ๆ วัดเชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาทอดผ้าป่ามอบเงินให้โรงเรียน วัดเชิญชวน ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินให้โรงเรียน วัดมอบเงินบางส่วนที่ได้รับอุดหนุน จากทางราชการให้โรงเรียน ส่วนที่เหลือ 8 รายการ ค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมต่ำกว่า 2.00 การมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

1.2.3 สรุป ผลการประเมินจากพระสงฆ์ลูกวัด กรรมการวัด ผู้บริหาร สถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในด้านการมีส่วนร่วมของวัดในการเป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษา ตามอัยาศัย การมีส่วนร่วมของวัดในการสนับสนุนการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ และการมีส่วนร่วมในการสนับสนุน ด้านที่ดิน-อาคาร วัสดุ ครุภัณฑ์ และการเงิน ค่าคะแนนเฉลี่ยในภาพรวม อยู่ในระดับน้อย

2. ความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนา ในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

การประเมินความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการตอบแบบสอบถามของพระสงฆ์ลูกวัด กรรมการวัด ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏว่า ความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 5 ด้าน คือ การจัดกิจกรรมเพื่อเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่ประชาชน การเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานการศึกษาตามอัยาศัย การสนับสนุนด้านบุคลากรเพื่อช่วยเหลือด้านวิชาการ การเรียนการสอนในโรงเรียน/สถาบันการศึกษา การสนับสนุนด้านที่ดิน อาคาร วัสดุครุภัณฑ์ การเงิน และอื่น ๆ แก่โรงเรียน/สถาบันการศึกษา และการสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียน สถาบันการศึกษา หรือชุมชน

3. ปัจจัยส่งเสริมและปัญหาอุปสรรคของการดำเนินการของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

3.1 ผลจากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษากับสภาพแวดล้อมบางประการของวัดปรากฏดังนี้

3.1.1 วัดพัฒนาต้นแบบมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษามากกว่าวัดทั่วไป

3.1.2 วัดที่เจ้าอาวาสมีอายุ 41-50 ปี มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษามากกว่าวัดที่เจ้าอาวาสมีอายุมากกว่า 70 ปี

3.1.3 วัดที่เจ้าอาวาสไม่มีสมณศักดิ์มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษามากกว่าวัดที่เจ้าอาวาสมีสมณศักดิ์

3.1.4 วัดที่เจ้าอาวาสไม่มีตำแหน่งทางการปกครอง มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษามากกว่าวัดที่เจ้าอาวาสมีตำแหน่ง

3.1.5 วัดที่เจ้าอาวาสจบการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษามากกว่าวัดที่เจ้าอาวาสจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและต่ำกว่า

3.2 รายการ/กิจกรรมที่มีปัญหา/อุปสรรค จากผลการประเมินพบว่า การดำเนินงานจัดกิจกรรมต่าง ๆ มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ/กิจกรรม ปรากฏดังนี้

3.2.1 รายการ/กิจกรรมที่มีปัญหา/อุปสรรคค่อนข้างน้อย ได้แก่ อาคารที่มีอยู่ไม่เหมาะสมต่อการให้บริการประชาชน สถานที่บริเวณวัดไม่เหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมภายในวัด และการขาดการประสานสัมพันธ์ระหว่างวัดกับโรงเรียน ส่วนรายการ/กิจกรรมอื่น ๆ อีก 9 รายการมีปัญหา/อุปสรรคอยู่ในระดับปานกลาง

3.2.2 รายการ/กิจกรรมที่มีปัญหา/อุปสรรคมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับรายการ/กิจกรรมอื่น ๆ คือ ปัญหาการขาดงบประมาณในการบริหารจัดการปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน รองลงมาคือ ปัญหาการขาดบุคลากรในการทำงาน ปัญหาขาดบุคลากรที่จะเป็นวิทยากรให้บริการแก่ประชาชน แนวนโยบายการสนับสนุนจากภาครัฐไม่ชัดเจน/ไม่จริงจัง บุคลากรที่มีอยู่ขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทของวัดที่มีต่อประชาชน และขาดวัสดุอุปกรณ์ในการให้บริการประชาชน

การวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. สถานภาพการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

1.1 กิจกรรมที่วัดมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

1.1.1 การส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน ได้แก่ การจัดการศึกษาหลักสูตรปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และแผนกสามัญศึกษา การจัดโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

1.1.2 การส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่ การจัดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การสอนหลักสูตรธรรมศึกษา ศูนย์อบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ในวัด การเผยแพร่ศาสนธรรมแก่เด็ก เยาวชน และประชาชน โดยการเทศนาประจำวันพระ วันสำคัญทางศาสนา และวันสำคัญอื่น ๆ โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์ หอกระจายข่าว วิทยุ โทรทัศน์ และเทศนาในวัด การจัดค่ายคุณธรรม การฝึกปฏิบัติธรรมทำสมาธิ

1.1.3 การส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย จัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาและการพักผ่อน โดยจัดพิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด บริการประชาชน ป้ายนิเทศ จัดลานธรรม สวนสมุนไพร สวนไม้ดอกไม้ประดับ สวนป่า จัดภูมิทัศน์ให้มีความสะอาด สงบ สวยงามรื่น จัดให้มีลานกีฬา ลานสุขภาพ จัดบริเวณสถานที่ให้ประชาชนได้ศึกษาเกี่ยวกับเครื่องรางพระพุทธรูป และทำพิธีกรรมทางศาสนา

1.1.4 การส่งเสริมการจัดการศึกษาอื่น ๆ ได้แก่ การจัดพระภิกษุไปช่วยสอนในโรงเรียน การจัดกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมประเพณีชาวพุทธ กิจกรรมบรรพชาสามเณร บวชชีพราหมณ์ ภาคฤดูร้อน จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอนามัย กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ กิจกรรมพัฒนาชุมชนเข้มแข็งโดยให้หลักธรรมเป็นต้นนำการพัฒนา พระรับนิมนต์เป็นวิทยากรบรรยายในสถานศึกษา ชักชวนชุมชนร่วมกิจกรรมของโรงเรียน สนับสนุน

ที่ดิน-อาคาร วัสดุครุภัณฑ์ เพื่อการศึกษา โดยวัดให้สถานที่สร้างโรงเรียน ใช้บริเวณ-อาคารสถานที่ของวัดจัดกิจกรรมการศึกษา มอบวัสดุ ครุภัณฑ์ หนังสือ เลือผ่านักเรียนให้โรงเรียน จัดสร้างอาคารเรียนมอบให้โรงเรียน มอบทุนการศึกษา มอบเงินสมทบการจัดกิจกรรมวัดร่วมกับสถานศึกษา จัดหารายได้ให้โรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ วัดจัดตั้งกองทุน มูลนิธิช่วยการศึกษา ฯลฯ

1.2 ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

1.2.1 ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก เยาวชนและสถานศึกษา เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาและในชุมชนแวดล้อมได้รับโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมที่วัดจัดขึ้น สืบเนื่องติดต่อกันเป็นเวลานาน สามารถลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็กและเยาวชนได้ส่วนหนึ่งในเรื่องการ อด ละ เลิก อบายมุข เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนในสถานศึกษามีโอกาสได้รับทุนการศึกษาของวัด ในส่วนของสถานศึกษาจะได้รับ การสนับสนุนด้านบุคลากรช่วยสอน ได้รับบริจาคด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ และการเงิน ได้ใช้อาคารสถานที่ในการจัดกิจกรรมการศึกษา และอื่น ๆ

1.2.2 ผลที่เกิดขึ้นกับวัด การจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น ประชาชนเห็นประโยชน์และเกิดศรัทธา ทำให้ความสัมพันธ์ความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน เป็นไปด้วยดี ผลของการจัดกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ส่งผลให้มีประชาชนต่างถิ่นเข้ามาเยี่ยมชม และศึกษาดูงานกิจการของวัดเป็นประจำ

1.2.3 ผลที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน การจัดกิจกรรมของวัดที่ประสบความสำเร็จทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความภาคภูมิใจ เกิดความรัก ความผูกพัน และความร่วมมือกับวัด และส่งผลให้เกิดการสร้างงาน

เพิ่มรายได้ให้แก่คนในชุมชนรวมทั้งการได้รับการดูแลด้านสุขภาพอนามัยเบื้องต้น โดยความร่วมมือของวัดและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และการส่งเสริมอาชีพ

1.2.4 ผลที่เกิดขึ้นกับสังคมทั่วไป การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้มีลานกีฬา ลานธรรม สนามเด็กเล่น ทำให้เด็กเยาวชนและประชาชนได้ออกกำลังกายห่างไกลยาเสพติดและลดละเลิกอบายมุข กิจกรรมเหล่านี้สามารถช่วยเหลือแก้ไขปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ ได้ ทำให้ปัญหาในสังคมลดลง และช่วยสร้างความรักความสามัคคีของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี

1.3 กิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาที่เป็นแบบอย่างที่ดี (Good Practice) ได้แก่

1.3.1 วัดเป็นศูนย์กลางส่งเสริมพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาของวัดไชยศรี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

1.3.2 การจัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นสถานที่พักผ่อน กรณีศึกษาของวัดสุวรรณบำรุงราชวราราม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี วัดกำแพงมณี อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก และวัดเอก อำเภอกระแสดินธุ์ จังหวัดสงขลา

1.3.3 การส่งเสริมการจัดการศึกษาในสถานศึกษา กรณีศึกษา วัดใหญ่ อำเภอพระสมุทรเจดีย์จังหวัดสมุทรปราการ

1.3.4 การจัดโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาของวัดแจ้ง (โรงเรียนแจ้งวิทยา) อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา วัดศรีบุญเรือง (โรงเรียนผดุงวิทย์) อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

1.3.5 ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ กรณีศึกษาของ วัดบุญวาทย์วรวิหาร อำเภอเมืองจังหวัดลำปาง

1.3.6 กิจกรรมการจัดค่ายคุณธรรมสำหรับประชาชนและเยาวชน กรณีศึกษาของวัดมงคลโกวิทาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี และวัดบ้านค้าย อำเภอบ้านค้าย จังหวัดระยอง

1.3.7 การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน กรณีศึกษาวัดดอนขมิ้น อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

1.3.8 การพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจของชุมชน กรณีศึกษาของวัดวังนายทายитарาม อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี วัดกำแพงมณี อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก และวัดใหญ่ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

2. ความพึงพอใจการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนา ในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาของวัดมี ดังนี้

2.1 กิจกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาพัฒนาเด็กและเยาวชน ได้แก่ การจัดกิจกรรมศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดค่ายคุณธรรม การบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุ สามเณร ภาคฤดูร้อน การปลูกฝังขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ รวมถึงกิจกรรม ลด ละ เลิก อบายมุข และการปลูกจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

2.2 การส่งเสริมการจัดการศึกษาในโรงเรียน พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาในโรงเรียนของวัดในเรื่องการเปิดสอนหลักสูตรธรรมศึกษา การจัดโรงเรียนการกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษา การบริจาควัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์และเงินให้โรงเรียน การอนุญาตให้โรงเรียนใช้ที่ดิน-อาคารสถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรมการศึกษาและอื่นๆ

2.3 กิจกรรมการส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ การจัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และสถานที่พักผ่อน การจัดภูมิทัศน์ของวัดให้สะอาด สวยงาม จัดให้มีมีลานกีฬา ลานธรรม จัดสวนป่า สวนสมุนไพร พิพิธภัณฑน์ ห้องสมุด และอื่นๆ

2.4 กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ วัดร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ จัดอบรมให้ความรู้ส่งเสริมอาชีพ และการส่งเสริมสร้างรายได้ต่าง ๆ วัดเป็นศูนย์กลางจำหน่ายสินค้าในชุมชน จัดตลาดนัดชุมชนในวัด จัดตั้งกลุ่มอาชีพ และจัดศูนย์ฝึกอาชีพในวัด ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี การเกษตร และอื่น ๆ

2.5 กิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาด้านศาสนาและพิธีกรรมทางศาสนา ได้แก่ การจัดค่ายคุณธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน การสอนธรรมศึกษา การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนสอบธรรมศึกษา การจัดพิธีกรรมทางศาสนา กิจกรรมบวชพระ และสามเณรในโอกาสต่าง ๆ กิจกรรมสืบสานประเพณีวัฒนธรรม การฝึกปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ และการเผยแผ่ศาสนาธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ และอื่น ๆ

2.6 กิจกรรมพัฒนาคนและสังคม ได้แก่ การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง กิจกรรมปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนเกิดความรับผิดชอบต่อตนเองและชุมชน การพัฒนาสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในชุมชน การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น การส่งเสริมอาชีพของคนในชุมชน การส่งเสริมสุขภาพอนามัยจัดให้มีมีลานกีฬา สำหรับเด็ก เยาวชนและประชาชนทั่วไป และอื่น ๆ

3. ปัจจัยส่งเสริมและปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

3.1 ปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษา ได้แก่

3.1.1 เจ้าอาวาส เจ้าอาวาสเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา คุณสมบัติของเจ้าอาวาสที่เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการศึกษา ได้แก่ การศึกษามีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการพัฒนาคนและสังคม มีภาวะผู้นำ สุขภาพร่างกายที่เข้มแข็ง ความสามารถในการเป็นผู้นำทางศาสนา มีความสามารถ และมีความรู้เรื่องการประชุมสัมพันธ

3.1.2 วัด การเตรียมความพร้อมของวัดก่อนที่จะไปพัฒนาคนอื่น โดยพัฒนาวัดและบริเวณวัดให้เป็นจุดสนใจและดึงดูดความสนใจของประชาชน ผลของการพัฒนาจะเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้กับบุคลากรของวัด

3.1.3 คณะทำงานหรือทีมงาน บุคลากรของวัดต้องมีปริมาณ และคุณภาพเพียงพอในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในเชิงปริมาณควรมีตั้งแต่ 10 รูปขึ้นไป

3.1.4 ความร่วมมือของประชาชน ความสำเร็จของการจัดกิจกรรมจะเกิดขึ้นยากมากหรือไม่เกิดขึ้น ถ้าขาดความร่วมมือของประชาชน

3.1.5 ความศรัทธา ความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัด เป็นปัจจัยสำคัญในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษา ความศรัทธาจะทำให้เกิดพลังมหาศาลในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมาย ความศรัทธาเกิดจากปัจจัย 2 อย่าง คือ ศรัทธาเจ้าอาวาส ศรัทธาหลักธรรม และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางพระพุทธศาสนา

3.2 ปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ได้แก่

3.2.1 ปัจจัยส่งเสริมทุกข้อเป็นปัจจัยบวก ถ้าปัจจัยเหล่านั้นขาดแคลน ขาดความเหมาะสมหรือไม่เพียงพอ จะเป็นปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

3.2.2 ทักษะและแนวคิดของเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสมีฐานะเป็นผู้นำทางสังคม ถ้ามีทักษะและแนวคิดมุ่งเน้นการพัฒนาคนและสังคม มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจโดยใช้หลักธรรมเพื่อแสวงหาความสงบทางใจ และไม่พิจารณาแนวทางการพัฒนาคนและสังคมในมิติอื่น ๆ จะเป็นอุปสรรคสำคัญในการส่งเสริมการจัดการศึกษา การพัฒนาคนและสังคม จะไม่ครอบคลุมคนทุกกลุ่ม อายุ ความมุ่งหวังของสังคมที่อยากจะให้เด็กและเยาวชนใกล้ชิดศาสนาหรือสนใจเข้าวัดเพื่อพัฒนาจิตใจก็จะไม่เกิดขึ้น

3.2.3 การขาดเทคนิคและวิธีการสอน วัดมีความมุ่งมั่นจะส่งพระไปช่วยสอนในสถานศึกษา แต่ถ้าพระขาดเทคนิคและวิธีการสอน ก็จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่บรรลุเป้าหมาย

3.2.4 การบริหารจัดการองค์กร การดำเนินงานของวัดหลายแห่ง ขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบ ไม่มีรูปแบบการจัดโครงสร้างองค์กรที่ดี

3.2.5 การขาดงบประมาณ การสนับสนุนจากรัฐมีจำกัดหรือมีน้อยมากแทบจะทำอะไรไม่ได้เลย

3.2.6 การพัฒนาบุคลากรของวัดขาดความต่อเนื่อง โดยเฉพาะการขาดแคลน ศาสนทายาทที่จะขึ้นมาเป็นผู้บริหาร (พระสังฆาธิการ) ในอนาคต

อภิปรายผล

1. สถานภาพการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

1.1 กิจกรรม/การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการตอบแบบสอบถามของเจ้าอาวาส หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย

1.1.1 กิจกรรมที่วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาในระบบนอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มีกิจกรรม 25 รายการที่สอบถามเกี่ยวกับการที่วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาทั้ง 3 ระบบ พบว่าวัดเป็นกลุ่มตัวอย่าง (253 วัด) มีการดำเนินกิจกรรมทั้ง 25 รายการ ข้อค้นพบสอดคล้องกับข้อกำหนดใน พระราชบัญญัติสงฆ์ (ฉบับที่ 2) 2535 ที่กำหนดบทบาทของวัดในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทั้งด้าน ศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ ผลการวิจัยของพิสิฐภูมิ บุญไชย และทรงคุณ จันทจร ที่ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการจัดการศึกษา คือการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้การศึกษาระดับวัด ส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และสอดคล้องตรงกับผลการศึกษาเชิงคุณภาพในเรื่องกิจกรรมที่วัดมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา แต่การที่กิจกรรมแต่ละรายการมีการดำเนินงานมากบ้างน้อยบ้างก็เป็นไปตามสภาพความจริงที่วัดมีศักยภาพ ความสามารถและทรัพยากรแตกต่างกัน บางวัดอาจวัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษา 5 รายการ 10 รายการ หรือทั้ง 25 รายการ จากผลการศึกษาคั้งนี้ยังพบว่า วัดพัฒนาต้นแบบมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษามากกว่าวัดทั่วไป ซึ่งอาจเป็นเพราะวัดพัฒนาต้นแบบได้รับการสนับสนุนได้รับการอบรมชี้แนะทางการดำเนินกิจกรรมจากทางราชการ จึงทำให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษามากกว่าวัดทั่วไป ข้อมูลส่วนนี้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่เลือกศึกษาวัดพัฒนาต้นแบบและวัดทั่วไป ซึ่งพบว่า วัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเกือบทุกวัดมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาหลากหลายรูปแบบ และประสบผลสำเร็จในการจัดกิจกรรมดังกล่าว

เมื่อพิจารณากิจกรรมในแต่ละรายการพบว่า กิจกรรมส่งเสริมทางด้านศาสนศึกษามีมากกว่ากิจกรรมส่งเสริมด้านการศึกษาทั่วไป

เช่น การเทศนาในวันพระ การเทศน์มหาชาติ กิจกรรมสืบสานประเพณี วัฒนธรรมชาวพุทธ กิจกรรม 3 รายการนี้วัดเกือบทุกแห่งมีการจัดกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งก็เป็นเรื่องปกติที่วัดมีบทบาทสำคัญในด้านการส่งเสริมศาสนศึกษามากกว่าการศึกษาด้านอื่น ๆ แต่มีกิจกรรมบางรายการที่เป็นการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีการดำเนินงานค่อนข้างมาก วัดมากกว่าร้อยละ 50 ดำเนินการ ได้แก่ การจัดสวนป่า สวนสมุนไพร ไม้ดอกไม้ประดับ การจัดให้มีลานธรรม ลานสมาธิ ลานสงบ และอื่น ๆ และที่น่าสนใจมีกิจกรรม 5 รายการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยตรง และมีวัดมากกว่าร้อยละ 40 มีการดำเนินการคือ การจัดการศึกษาหลักสูตรปริยัติธรรม (ร้อยละ 49.5) วัดมีโรงเรียนในความอุปถัมภ์ (ร้อยละ 47.4) การจัดห้องสมุดบริการประชาชน (ร้อยละ 44.3) การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับศาสนาและการศึกษา (ร้อยละ 49.4) การจัดสนามกีฬา สนามเด็กเล่นในวัด (ร้อยละ 41.5)

กล่าวโดยสรุป ข้อค้นพบเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาของวัดมีการจัดกิจกรรมหลากหลาย และทุกวัดมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษา แต่จำนวนกิจกรรมมีการดำเนินงานมากน้อยแตกต่างกันไปตามศักยภาพ ความสามารถและทรัพยากรของวัด

1.1.2 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ ผลการประเมินข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า กิจกรรมจำนวน 11 รายการ มีวัดดำเนินการทุกรายการ มีวัดมากกว่าร้อยละ 55 ดำเนินกิจกรรมสนับสนุนการเรียนการสอน 8 รายการ ได้แก่ พระช่วยสอนในโรงเรียน (ร้อยละ 55.1) พระเข้าร่วมประชุมเชิงวิชาการกับคณะครู/ผู้นำชุมชน (ร้อยละ 62.6) วัดชักชวนชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน (ร้อยละ 68.2) วัดจัดอบรมส่งเสริมคุณธรรมให้กับนักเรียน (ร้อยละ 70.7) วัดจัดเทศนาอบรมแนะนำนักเรียนในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ (ร้อยละ 86.9)

วัดช่วยเหลือและร่วมมือกับโรงเรียนแก้ไขปัญหาคความประพฤติของนักเรียน (ร้อยละ 72.2) และวัดชักชวนบุคคลหรือองค์กรให้มาสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียน (ร้อยละ 70.7) ส่วนอีก 3 รายการ มีวัดน้อยกว่าร้อยละ 40 ดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่วัดในกลุ่มตัวอย่างเกือบทุกวัดจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนหลายรูปแบบ ผลการประเมินเรื่องนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจที่วัดค่อนข้างมากให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมสนับสนุนการเรียนการสอน และกิจกรรมอื่น ๆ แสดงว่าวัดส่วนมากรับรู้บทบาทหน้าที่ของวัดในเรื่องการส่งเสริมการจัดการศึกษาของประชาชน จึงเป็นเรื่องไม่ยากที่ทางราชการจะมีการส่งเสริมให้วัดเข้ามามีบทบาทในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาอย่างจริงจังในอนาคต รวมทั้งการกำหนดนโยบายดังกล่าวให้มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง

1.1.3 กิจกรรมของวัดที่เกี่ยวกับการสนับสนุนด้านที่ดิน อาคาร วัสดุครุภัณฑ์และการเงิน ผลการประเมินจากข้อมูลเชิงปริมาณพบว่า กิจกรรม 25 รายการมีการดำเนินการทุกรายการ แต่มี 15 รายการที่วัดมากกว่าร้อยละ 50 มีการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งกิจกรรมทั้ง 25 รายการ เป็นกิจกรรมสนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยตรงจากข้อค้นพบ จะเห็นว่าวัดได้ให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาในด้านที่ดิน อาคาร วัสดุครุภัณฑ์ และเงิน ค่อนข้างมาก สอดคล้องกับผลการประเมินข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่วัดทุกแห่งที่เป็นกลุ่มตัวอย่างให้การสนับสนุนในเรื่องดังกล่าวแก่โรงเรียน จากการศึกษาเชิงคุณภาพมีโรงเรียนบางแห่งระบุว่า โรงเรียนได้รับการสนับสนุนการจัดกิจกรรมการศึกษามากกว่าที่ได้รับจากทางราชการ

1.2 การมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

1.2.1 การมีส่วนร่วมของวัดในการเป็นศูนย์กลางการดำเนินงาน การศึกษาตามอัธยาศัย ผลการประเมินพบว่า มีกิจกรรม 1 รายการที่มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก คือ วัดร่วมกับชุมชน จัดกิจกรรมสืบสวน วัฒนธรรมประเพณีชาวพุทธ และมีกิจกรรม 1 รายการที่มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง คือ การเผยแพร่ศาสนธรรมแก่ประชาชนทั่วไป โดยการเทศนาและบรรยาย นอกนั้นการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยและน้อยที่สุด 10 รายการ เมื่อพิจารณาในแต่ละกิจกรรม จะพบว่า บางกิจกรรม เป็นกิจกรรมหรืองานถาวร หมายถึง เมื่อทำเสร็จแล้วก็คงอยู่ตลอดไป เช่น การจัดให้มีลานธรรม ลานสมาธิ ลานสงบ และอื่น ๆ การจัดสนามเด็กเล่น สนามกีฬาในวัด การจัดพิพิธภัณฑ์ การจัดห้องสมุด การจัดสวนป่า กิจกรรมเหล่านี้อาจจะระบุว่า มีส่วนร่วมมากหรือน้อย คงจะไม่สอดคล้องกับสภาพของกิจกรรม และมีกิจกรรมบางรายการที่โอกาสจะจัดกิจกรรมมีไม่บ่อยนัก อาจจะได้ปีละ 1-3 ครั้ง เช่น การจัดค่ายคุณธรรมสำหรับเยาวชนและประชาชน การส่งเสริมอาชีพประชาชน เช่น การจัดแปลงสาธิต เมื่อลักษณะของกิจกรรมเป็นเช่นนี้ การที่ผู้ตอบแบบสอบถามจะระบุว่ามีส่วนร่วมมาก/น้อย คงวินิจฉัยคำตอบได้ไม่ชัดเจนเพราะผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนมองการมีส่วนร่วมของวัดใกล้ตัวเท่านั้น ซึ่งส่วนมากคงมีวัดเดียว จึงทำให้ผลการประเมินระดับการมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย แต่ข้อมูลจากการประเมินเชิงคุณภาพพบว่า วัดในกลุ่มตัวอย่างมีการจัดกิจกรรมดังกล่าวทั้ง 12 รายการค่อนข้างมาก และจัดหลายรูปแบบ เป็นที่ชื่นชอบของประชาชน

1.2.2 การมีส่วนร่วมของวัดในการสนับสนุนการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนและกิจกรรมอื่นๆ ของสถานศึกษา (11 รายการ) และกิจกรรมในข้อ 1.2.3

1.2.3 การมีส่วนร่วมของวัดในการสนับสนุนด้านที่ดิน อาคาร วัสดุครุภัณฑ์ และการเงิน (25 รายการ) ผลการประเมินระดับการมีส่วนร่วมของวัดในภาพรวมมีทั้ง 2 หัวข้ออยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาลักษณะของกิจกรรมหลายรายการมีสภาพเหมือนกับกิจกรรมในข้อ 1.2.3 การที่ผลการประเมินปรากฏออกมาดังกล่าว ก็คงเกิดจากเหตุผลเดียวกันกับข้อ 1.2.1 แต่ข้อมูลจากผลการประเมินคุณภาพพบว่า วัดในกลุ่มตัวอย่างหลายวัดดำเนินติดตามทั้งในข้อ 1.2.2, 1.2.3 เกือบครบทุกรายการ

2. ความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนา ในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

การประเมินความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของวัด พบว่า ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 5 รายการคือ การจัดกิจกรรมเพื่อเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่ประชาชน การเป็นศูนย์กลางการดำเนินงาน การศึกษาตามอัธยาศัย การสนับสนุนด้านบุคลากรเพื่อช่วยเหลือด้านวิชาการ การเรียนการสอนในโรงเรียน การสนับสนุนด้านที่ดิน อาคาร วัสดุครุภัณฑ์ การเงินและอื่น ๆ แก่โรงเรียน และการสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียนหรือชุมชน แต่เมื่อพิจารณาในภาพรวมและแต่ละรายการ รวมทั้งกลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูล แม้ว่าผลการประเมินอยู่ในระดับปานกลาง แต่ค่าคะแนนเฉลี่ยค่อนข้างสูงเกือบทุกรายการ รวมทั้งค่าคะแนนเฉลี่ยในภาพรวม ยกเว้น รายการสนับสนุนด้านที่ดิน-อาคาร วัสดุครุภัณฑ์การเงินและอื่น ๆ เมื่อผลการประเมินปรากฏเช่นนี้ ก็อาจจะสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษาประสบความสำเร็จน่าพอใจ

3. ผลการประเมินความพึงพอใจจากข้อมูลเชิงปริมาณ

พบว่า สอดคล้องกับผลการประเมินจากข้อมูลเชิงคุณภาพ แม้ว่าประเด็นของความพึงพอใจในผลการประเมินจะไม่ตรงกันทุกประการ แต่เนื้อหา

สาระในแต่ละประเด็นมีความเชื่อมโยงและเกี่ยวพันกัน สามารถอนุมานได้ว่าเป็นทิศทางเดียวกันได้ ประเด็นความพึงพอใจของประชาชนต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาของวัด คือ กิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษา การพัฒนาเด็กและเยาวชน กิจกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย กิจกรรมการศึกษาด้านศาสนาและพิธีกรรมทางศาสนา กิจกรรมการพัฒนาคนและสังคม และกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาในโรงเรียน

4. ปัจจัยส่งเสริมและปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

4.1 ปัจจัยส่งเสริม ผลการประเมินเชิงปริมาณ พบว่า ปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ที่ได้จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษากับสภาพแวดล้อมบางประการของวัด ได้แก่ วัดพัฒนาต้นแบบ วัดที่เจ้าอาวาสมีอายุ 41-50 ปี วัดที่เจ้าอาวาสไม่มีสมณศักดิ์ วัดที่เจ้าอาวาสไม่มีตำแหน่งทางการปกครอง วัดที่เจ้าอาวาสจบการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่งเสริมเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีความสอดคล้องกันหลายประเด็น ได้แก่ เจ้าอาวาสมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการจัดการศึกษา และคุณสมบัติของเจ้าอาวาสในเรื่องอายุและการศึกษา กล่าวคือ

1) ด้านอายุ พบว่า เจ้าอาวาสที่มีอายุ 41-50 ปี มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษามากกว่าเจ้าอาวาสที่มีอายุมากกว่า 70 ปี ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า คุณสมบัติของเจ้าอาวาสที่เป็นปัจจัยส่งเสริม คือ เจ้าอาวาสที่มีสุขภาพร่างกายเข้มแข็ง ซึ่งอายุ 41-50 ปี ถือว่าเป็นวัยทำงาน อย่างไรก็ตามคุณสมบัติของเจ้าอาวาส

ในข้อนี้ จากการศึกษาเชิงคุณภาพมิได้จำกัดอายุ 41-50 ปี อาจจะมีช่วงอายุต่ำกว่า 41 และสูงกว่า 60 ปีหรือ 65 ปีก็ได้ ถ้ามีสุขภาพแข็งแรงสรุปว่า สุขภาพร่างกายที่แข็งแรงของเจ้าอาวาสเป็นปัจจัยส่งเสริมการดำเนินงาน

2) ด้านวุฒิการศึกษา พบว่า เจ้าอาวาสที่มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษามากกว่าเจ้าอาวาสที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและต่ำกว่า ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า เจ้าอาวาสที่ได้รับการศึกษาดีทั้งทางโลกและทางธรรม มีความคิดกว้างไกล มีวิสัยทัศน์ เป็นคุณสมบัติของเจ้าอาวาสที่เป็นปัจจัยส่งเสริมการดำเนินงาน สรุปว่า เจ้าอาวาสที่มีการศึกษาดีเป็นปัจจัยส่งเสริมในการจัดการศึกษา

คำว่า การศึกษาดี มิได้หมายความว่าต้องสำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาทุกคน แต่หมายถึง บุคคลที่อาจมีการศึกษาไม่ถึงปริญญาที่มีความรู้ ความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอก มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการประยุกต์หลักธรรมไปใช้ในการพัฒนาคนและสังคม ความรู้เหล่านี้ อาจได้มาจากการศึกษาด้วยตนเอง การอบรม และประสบการณ์

ปัจจัยส่งเสริมในการจัดการศึกษาที่ได้จากการประเมินเชิงปริมาณในประเด็น “วัดพัฒนาต้นแบบ สมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครองของเจ้าอาวาส” อธิบายได้ดังนี้

1) วัดพัฒนาต้นแบบมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษามากกว่าวัดทั่วไป เนื่องมาจากวัดพัฒนาต้นแบบได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากทางราชการ โดยการอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรในวัด ซึ่งแนวทางการทำกิจกรรมซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัว หรือปลูกจิตสำนึกให้ทำกิจกรรมดังกล่าว สำหรับวัดทั่วไปแม้ว่าจะรับรู้เรื่องบทบาทของวัดใน

การส่งเสริมการจัดการศึกษา แต่ถือว่าเป็นภารกิจจริง เมื่อขาดการกระตุ้น และการชี้แนะแนวทางการทำกิจกรรมทำให้มองไม่เห็นความสำคัญ

2) เจ้าอาวาสที่ไม่มีสมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครอง มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษามากกว่าเจ้าอาวาสที่มีสมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครอง เมื่อพิจารณาเจ้าอาวาสที่ไม่มีสมณศักดิ์และตำแหน่งทางการปกครอง ปรากฏว่า มีจำนวนไม่มาก เมื่อเปรียบเทียบกับเจ้าอาวาสที่มีสมณศักดิ์ คือ สัดส่วนระหว่างเจ้าอาวาสที่ไม่มีสมณศักดิ์กับเจ้าอาวาสที่มีสมณศักดิ์เท่ากับ 77:176 และเจ้าอาวาสที่ไม่มีตำแหน่งทาง การปกครองกับเจ้าอาวาสที่มีตำแหน่งทางการปกครองเท่ากับ 31:222 จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า การได้รับสมณศักดิ์ และตำแหน่งทางการปกครองจะพิจารณาจากผลงาน ดังนั้นเจ้าอาวาสที่ไม่มีตำแหน่งดังกล่าวจะต้องสร้างผลงานให้ปรากฏ จึงมีการทำกิจกรรมมากกว่า ส่วนเจ้าอาวาสที่มีตำแหน่งอาจจะมียุคก่อนข้างมากบ้าง สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรงบ้าง ทำให้ความกระตือรือร้นลดลงไป หรือ อาจเป็นเพราะมีผลงานปรากฏมากแล้วและผลงานยังคงอยู่ เพียงแต่ดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพดีตลอดไป คนจึงมองว่าไม่ทำกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาเนื่องจากมีกิจกรรมหลายอย่างผลงานที่เกิดเป็นผลงานถาวร เช่น การจัดพิพิธภัณฑ์ การจัดสนามกีฬา ฐานธรรม ฯลฯ เป็นต้น

ปัจจัยส่งเสริมที่ได้จากการประเมินเชิงคุณภาพ ที่มีประเด็นแตกต่างไปจากที่กล่าวแล้วคือ ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส ความศรัทธา คณะทำงานหรือทีมงานของวัด และความร่วมมือของประชาชน

กรณีภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส โดยเฉพาะเจ้าอาวาสที่มีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ทำให้มีสมณศักดิ์ เพราะมีผลงานรองรับ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ท่านประสบผลสำเร็จในการจัดกิจกรรมทางการศึกษา เนื่องจากได้รับความร่วมมือจากคณะสงฆ์และชุมชนเป็นอย่างดี

กรณีที่วัดเป็นปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษา กล่าวคือ วัดจะต้องพัฒนาตนเองทั้งด้านอาคาร สถานที่ และบุคลากร เมื่อวัดได้รับการพัฒนาดีแล้วก็จะเป็นแรงจูงใจให้ประชาชนสนใจเข้ามาศึกษาหาความรู้ มาเยี่ยมชม มาพักผ่อน มาหาความสงบ ความสนใจของประชาชนจะเป็นกำลังใจให้วัดพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษามากขึ้น ผลของการพัฒนาวัดจะทำให้บุคลากรของวัดหรือทีมงานได้ศึกษาเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถจากการทำงานก่อนที่จะออกไปส่งเสริมการจัดการศึกษา นอกวัด

กรณีคณะทำงานหรือทีมงานของวัด นอกจากจะต้องมีคุณภาพแล้วจะต้องมีปริมาณเพียงพอเหมาะสมกับกิจกรรม จากผลการประเมินเชิงปริมาณพบว่า วัดที่มีจำนวนพระลูกวัดตั้งแต่ 11 รูปขึ้นไป จะมีค่าคะแนนเฉลี่ยของการทำกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาสูงกว่าวัดที่มีพระลูกวุดน้อยกว่า 11 รูป ผลการประเมินสอดคล้องกับผลการประเมินเชิงคุณภาพที่พบว่า คณะทำงานหรือทีมงานของวัดที่เหมาะสมควรมีตั้งแต่ 10 รูป/คนขึ้นไป

สำหรับเรื่องความศรัทธาที่เป็นปัจจัยส่งเสริมนั้น ความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัด จะทำให้เกิดแรงขับเคลื่อนสูงมากที่จะทำให้การทำกิจกรรมบรรลุเป้าหมายเมื่อคนเกิดศรัทธา จะส่งผลให้เกิดความร่วมมือ การเสียสละทั้งร่างกาย แรงใจและทรัพย์ ดังนั้น ความศรัทธาจึงเป็นปัจจัยส่งเสริมที่สำคัญมาก ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ พัทยา สายหนู (2529) ที่ระบุว่า ศรัทธาเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของประชาชน

3.2 ปัญหา/อุปสรรค ผลการประเมินปัญหา/อุปสรรคเชิงปริมาณพบว่า ปัญหา/อุปสรรคที่สำคัญคือ ปัญหาการขาดงบประมาณในการบริหารจัดการ ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ปัญหาการขาด

บุคลากรในการทำงาน และปัญหาขาดบุคลากรที่จะเป็นวิทยากรในการให้บริการแก่สาธารณชน

ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทั้งปริมาณและคุณภาพนั้น ในวัดหลายแห่งมีจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอที่จะรับผิดชอบงาน ทั้งนี้ ในสภาพความจริงในช่วงเวลาเช้าพระภิกษุจะมีบุคลากรมากกว่าในช่วงเวลาออกพรรษา ข้อมูลในกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ปรากฏว่า วัดที่มีพระน้อยกว่า 10 รูป มีจำนวนมากถึง 190 วัด จากจำนวนวัดทั้งหมด 249 วัด ปัญหาเรื่องการขาดแคลนบุคลากรหรือที่มงานของวัดคงมีอยู่จำนวนมากในวัดทั้งหมดในประเทศไทย จึงเป็นอุปสรรคสำคัญประการหนึ่ง ในการทำกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาและกิจกรรมอื่น ๆ เมื่อพิจารณา ค่าคะแนนเฉลี่ยของการทำกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษา ปรากฏว่า วัดที่มีพระสงฆ์ตั้งแต่ 11 รูปขึ้นไปจะมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าวัดที่มีพระลูกวัดน้อยกว่า 11 รูป สอดคล้องกับผลการประเมินเชิงคุณภาพที่พบว่า จำนวนบุคลากรของวัดที่เหมาะสมในจะทำกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด ให้บรรลุเป้าหมายควรจะมีอย่างน้อย 10 รูปขึ้นไป ข้อมูลนี้พบว่าวัดในกลุ่มตัวอย่าง 6 วัดจาก 22 วัดมีพระสงฆ์น้อยกว่า 10 รูป ซึ่งเป็นปัญหาในการทำงาน นอกจากการขาดแคลนบุคลากรในเชิงปริมาณแล้ว ยังขาดแคลนบุคลากรในเชิงคุณภาพจำนวนมากด้วย จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูในโรงเรียนบางแห่งพบว่า พระไม่รับนิมนต์ไปสอนในโรงเรียนหรือพระไม่กล้าไปเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้เรื่อง ศาสนศึกษา และพระขาดเทคนิควิธีการสอน

ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณเป็นปัญหาอุปสรรคที่พบจากการประเมินเชิงปริมาณและคุณภาพ ในสภาพความจริงรัฐบาลจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการทำกิจกรรมของวัดน้อยมาก ซึ่งความเข้าใจของคนทั่วไปเชื่อว่าวัดสามารถหารายได้จากการทำบุญทอดกฐิน

ทอดผ้าป่า กิจกรรมทำบุญต่าง ๆ และเงินบริจาค ความเชื่อนี้มีทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้อง วัดที่มีประชาชนศรัทธามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะไม่มีปัญหาเรื่องงบประมาณที่จะใช้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ แต่วัดขนาดเล็กอยู่ในชุมชนขนาดเล็กและขาดแคลน มีพระประจำวัดไม่กี่รูป รายได้จากเงินทำบุญไม่เพียงพอที่จะจ่ายเป็นค่าสาธารณูปโภค วัดจะต้องขวนขวายหาคนมาทอดผ้าป่า ทอดกฐิน หาคนมาบริจาค เพื่อให้มีรายได้เข้าวัด การขาดแคลนงบประมาณจะส่งผลกระทบต่อการศึกษาขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการทำงานด้วย

นอกจากนี้ผลจากการประเมินเชิงคุณภาพ ยังพบว่า ทักษะและแนวคิดของเจ้าอาวาสยังเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการส่งเสริมการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคนกล่าวคือ เจ้าอาวาสที่มีทักษะในการพัฒนาคนโดยมุ่งเน้นพัฒนาจิตใจ ฝึกปฏิบัติธรรม ศึกษาหลักธรรมะ เพื่อให้บรรลุธรรมะขั้นสูง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะเป็นผู้ใหญ่สูงอายุ ทำให้การพัฒนาคนไม่ครอบคลุมคนทุกกลุ่มอายุ ความมุ่งหวังจะให้เด็กและเยาวชน คนหนุ่มสาวสนใจใกล้ชีวิตศาสนาเพื่อพัฒนาจิตใจก็จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้นเจ้าอาวาสจะต้องมีทักษะที่กว้างไกล มีวิสัยทัศน์ ปรับเปลี่ยนทักษะและแนวคิดในการพัฒนาคนและสังคมในมิติอื่น ๆ บ้าง รวมทั้งการขาดความเข้าใจในการบริหารจัดการองค์กรของเจ้าอาวาสก็เป็นอุปสรรคในการทำกิจกรรมส่งเสริมการจัดการศึกษาเช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 รัฐบาลควรให้การสนับสนุนให้วัดได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นให้ทั่วถึง และอย่างต่อเนื่อง

1.2 การสร้างศาสนทายาท เป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่รัฐต้องประสานงานกับมหาเถรสมาคม และให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง เพื่อให้วัดมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างเข้มแข็งและมีคุณภาพ

1.3 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรดำเนินการจัดทำฐานข้อมูลของวัดทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลในการสนับสนุนหรือคัดเลือกให้วัดที่มีความพร้อมในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อจูงใจให้ประชาชนในชาติได้เห็นคุณค่าของวัด และจะได้ช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนาสืบไป

1.4 ควรมีการสรรหา ยกย่องวัดที่มีผลงานในด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา ทั้งในระดับชาติและชุมชน พร้อมกับการเผยแพร่/ประชาสัมพันธ์ให้สังคมทราบ เพื่อเป็นการกระตุ้นและเป็นแบบอย่างให้วัดอื่น ๆ ได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป

1.5 รัฐควรจัดให้มีกองทุนหรือแหล่งทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพในการบริหารจัดการ ในการส่งเสริมการศึกษาของวัด และการขยายผลในการดำเนินงานส่งเสริมการจัดการศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ

1.6 ควรมีการทบทวนภารกิจของหน่วยงานด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ให้มีการประสานความร่วมมืออย่างชัดเจน เพราะเป็นภารกิจที่ต้องดำเนินการร่วมกัน จึงจะเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลสูงที่สุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

1.7 รัฐควรจัดสรรงบประมาณให้วัด โดยเฉพาะค่าสาธารณูปโภคที่จำเป็น ให้แก่วัดอย่างพอเพียงเพื่อวัดจะได้นำไปใช้จ่ายในการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการจัดค่าตอบแทนหรือสวัสดิการแก่ภิกษุสามเณรที่เป็นวิทยากรหรือทำคุณประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อเป็นกำลังใจในการปฏิบัติงาน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาปฏิบัติ

2.1 การพัฒนาเจ้าอาวาสและบุคลากรของวัด เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งในการทำให้วัดประสบความสำเร็จในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา จึงควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยการอบรมให้ความรู้เรื่องต่าง ๆ เช่น การพัฒนาคนและสังคม การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก บทบาทหน้าที่ของวัด และการบริหารจัดการองค์กร เป็นต้น

2.2 การคัดเลือกพระสังฆาธิการ โดยเฉพาะเจ้าอาวาส หน่วยงานที่รับผิดชอบควรประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยคำนึงถึงคุณสมบัติที่จำเป็น อาทิ ภาวะผู้นำ ความรู้ความสามารถด้านการศึกษา ทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อให้เหมาะสมกับสภาวะปัจจุบัน

2.3 ควรมีการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน มีบรรยากาศที่สะอาด สว่าง สงบ ความโปร่งใสด้านการเงินของวัด รวมถึงการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพราะจะเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างศรัทธาแก่ประชาชนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.4 วัดควรจัดทำแผนปฏิบัติการของวัดโดยแบ่งหน้าที่ของบุคลากรของวัดตามภารกิจ 6 ด้านของวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ควรมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษาที่เป็นรูปธรรมรวมอยู่ด้วย

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา, กระทรวงวัฒนธรรม แผนพัฒนาการส่งเสริมคุณธรรม
จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พุทธศักราช 2550
โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด 2550.
- กองแผนงาน, กรมการศาสนา. **การประเมินผลโครงการด้านการ
พัฒนาวัดและศาสนสถาน ปีงบประมาณ 2540.**
- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2540.
- กองแผนงาน, กรมการศาสนา. **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของ
เจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน.**
รายงานวิจัย : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2540.
- กองพุทธศาสนสถาน, กรมการศาสนา. **วัดพัฒนา 29 : โรงพิมพ์
กรมการศาสนา, 2529.**
- กองศาสนศึกษา, กรมศาสนา. **การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรม :** โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2543.
- กองศาสนูปถัมภ์, กรมศาสนา. **รายงานการประชุมหารือเกี่ยวกับ
หลักสูตรพระพุทธศาสนา :** โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2525.
- กองศาสนศึกษา, กรมการศาสนา. **คู่มือการจัดกิจกรรมของหน่วย
อบรมประชาชนประจำตำบล :** โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2545.
- คณินันต์ย์ จันทบุตร. **สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาใน
ประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร : กลุ่มประสานงานเพื่อพัฒนา
สังคม, 2532.
- คำพอง งามภักดิ์. **รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษา
และการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณี
ศึกษาวัดเฉลิมพระเกียรติ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี.**
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2546.

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. **สังคมวิทยาศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
แพรววิทยา, 2525.

ฉันทนา กล่อมจิต. รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษา
และการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณี
ศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอบ้านฝ้อ จังหวัดอุดรธานี. สำนักงาน
เลขาธิการสภาการศึกษา, 2546.

ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม. รายงานวิจัยเรื่องวิจัยและส่งเสริมวัด
เพื่อการพัฒนาการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัด ใน
พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอ
ปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา,
2546.

ชูชาติ พ่างสมจิตร์. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็น
อุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษา
ในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2540.

ชำนาญ ปาณวงษ์. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนใน
การจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา : การศึกษาพหุกรณี
โรงเรียนบ้านโคกมน อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์, 2544.

ชำเลือง วุฒิจันทร์. การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา
เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ. เอกสารวิจัย วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร,
2526.

ณรงค์ อุ้ยนอง. รายงานวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการ
เผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา
วัดตะไหมด อำเภอตะไหมด จังหวัดพัทลุง. สำนักงานเลขาธิการ
สภาการศึกษา, 2546.

ประจวบ แสณกลาง. บทบาทของพระสงฆ์ฝ่ายวิปัสณาธุระที่มีต่อ
สังคมอีสานเหนือ : ศึกษากรณีสายพระอาจารย์ มั่น ภูริทัตโต
พ.ศ. 2526-2529. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศรีนรินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2531.

พรทิมา จุลสุคนธ์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา : กรณี
ศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดศรีนาครัตนารามตำบลขอนแก่น
อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.

พรประภา กิจโกศล. บทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบทของ
พระสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนเมือง อำเภอขามสะแกแสง
จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2534.

พระธรรมปิฎก (ปอ. ปยุตฺโต). พุทธธรรมฉบับขยายความ. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.

พระศรีวิสุทธิโมลี. พระพุทธศาสนากับการศึกษาในอดีต. โรงพิมพ์
ประยูรวงศ์, 2516.

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักงาน. สารสำนักพุทธ ฉบับตุลาคม
2548 - มีนาคม 2549 : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,
2549. 152 หน้า.

พินิจ ลาภณานนท์. พระสงฆ์ในชนบทภาคอีสานกับการพัฒนา
ตามหลักการพึ่งพาตนเอง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ
มหาวิทยาลัย, 2528

พิสิฐฐ์ บุญไชยและทรงคุณ จันทจร. รายงานวิจัยเรื่องศาสนาพุทธ :
บทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสาน. สถาบันวิจัยศิลปะ
และวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2540.

ไพรัตน์ เตชะรินทร์. **ทฤษฎีและแนวทางการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน.**

กรุงเทพมหานคร : วัชรินทร์การพิมพ์, 2516.

มาณี ไชยธีรานูวัฒน์ศิริ. **บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศาสตร์และศิลป์ในการอบรมคุณธรรมของพระเถระภาคเหนือและภาคใต้.** รายงานวิจัย กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2541.

มานอชัย ดัถชนวนิชย์. **บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2528.

เมตต์ เมตต์การณจิต. **การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2541.

ศิริกาญจน์ โกลूम. **การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน.** ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2542 .

ศุภกุล เกียรติสุนทร. **กิจกรรมของวัดซึ่งเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน :** กองแผนงาน กรมศาสนา, 2527.

สมคิด เพ็งอุดม. **การศึกษาบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่กระทรวงหลัก ระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม.** วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2535.

สมเด็จพระธีรญาณมุนี. **สมเด็จพระ คิต-เขียน-พุด-เทศน์ :** ห้างหุ้นส่วนจำกัดเจริญรัฐการพิมพ์, 2527.

สมยศ เผือกจันทิก. **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเมืองสังคม :** กรณีศึกษาชุมชนวัดหนองโพและโรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง

อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542.

สุนันทา พุทธวรรณะ. การติดตามผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องโคนม : กรณีศึกษาโรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544.

สุเมธี จันทร์หอม. บทบาทของวัดในการสนับสนุนด้านการศึกษาแก่โรงเรียนในจังหวัดสระแก้ว. ผลงานวิจัยเขตการศึกษา 12 , 2542.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. รายงานการประชุมรับฟังความคิดเห็น การมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของเอกชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ่อแม่ ผู้ปกครองและการศึกษาทางเลือก : สำนักพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี ที ซี คอมมิวนิชั่น กรุงเทพฯ, 2549.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. การมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2550.

เสาวลักษณ์ ขำนิล. บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านวังไผ่และหมู่บ้านอุตะเภา จังหวัดชัยนาท. ปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

อำนาจ บัวศิริ. คุณสมบัติและบทบาทเจ้าอาวาสในพระพุทธศาสนาที่เอื้อต่อการพัฒนาชนบทยากจนในภาคเหนือ. กองแผนงานกรมการศาสนา, 2518.

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

แบบสอบถามเจ้าอาวาส เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริม การจัดการศึกษา

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้ประสงค์จะทราบข้อมูลเกี่ยวกับวัด และการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของท่าน จะนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนให้สถาบันพระพุทธศาสนาได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษามากขึ้น การตอบแบบสอบถามของท่านจะไม่มีผลเสียต่อวัดนี้แต่ประการใด แต่จะมีประโยชน์ในการนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายดังกล่าวแล้ว ข้อมูลที่ได้จากแต่ละวัดจะไม่นำไปเปิดเผยให้ผู้ใดทราบ จะเปิดเผยเฉพาะภาพรวมเท่านั้น จึงขอให้ท่านตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงมากที่สุด

ก. ข้อมูลเกี่ยวกับวัดและการส่งเสริมการจัดการศึกษา

กรุณากรอกข้อความลงในช่องว่าง หรือเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อที่เลือกเป็นคำตอบ แล้วแต่กรณี

1. ชื่อวัด.....
ตั้งอยู่ในตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....
2. อายุของวัด/วัดนี้ตั้งมาแล้วประมาณ..... ปี
3. พื้นที่บริเวณวัดทั้งหมด (ไม่รวมพื้นที่ของวัดที่อยู่อื่น)
ประมาณ ไร่..... งาน
4. ที่ตั้งของวัด อยู่ในเขตเทศบาล อยู่นอกเขตเทศบาล
5. จำนวนบุคลากรในวัดทั้งหมด ณ วันนี้
 - 5.1 พระสงฆ์ (รวมเจ้าอาวาส) จำนวน..... รูป
เป็นพระสงฆ์บวชใหม่ปีนี้ จำนวน..... รูป
 - 5.2 สามเณร.....รูป
 - 5.3 จำนวนแม่ชี.....คน
 - 5.4 ฆราวาส ศิษย์วัด หรือบุคคลทั่วไปที่อาศัยอยู่ในวัดรวม.....คน
6. ในรอบปีที่ผ่านมา มีจำนวนพระ-เณรที่บวชนอกพรรษา (เช่น การบวชตามโครงการเฉลิมพระเกียรติ หรือการบวชตามวัตถุประสงค์อื่น ๆ) และมาอยู่ที่วัดนี้ จำนวนรวมทั้งหมด..... รูป
7. มีโรงเรียน/สถาบันการศึกษาที่อยู่ในบริเวณวัดหรืออยู่บนที่ดินของวัดหรือไม่
 - มี เป็นโรงเรียน/สถาบันการศึกษาระดับ
 - อนุบาล/ประถมฯ/มัธยมฯ อาชีวศึกษา
 - ไม่มี โดยโรงเรียน/สถาบันการศึกษาที่อยู่ใกล้วัดนี้ที่สุด
อยู่ห่างจากวัดนี้ประมาณ.....ก.ม. เป็นโรงเรียน/สถาบัน
การศึกษาระดับ
 - อนุบาล/ประถมฯ/มัธยมฯ อาชีวศึกษา
 - อุดมศึกษา

ข. การมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

8. ในปีที่ผ่านมา วัดนี้มีการจัดการศึกษาหรือกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่ ถ้ามี มีจำนวนผู้เรียนหรือผู้ร่วมในกิจกรรมจำนวนประมาณเท่าใด (เลือกตอบได้มากกว่า 1 รายการ ตามที่มีจริง และระบุจำนวนด้วย)

- จัดการศึกษาหลักสูตรปริยัติธรรมแผนกบาลี
จำนวนผู้เรียน.....คน ครู.....คน/รูป
- จัดการศึกษาหลักสูตรปริยัติธรรมแผนกธรรม
จำนวนผู้เรียน.....คน ครู.....คน/รูป
- จัดการศึกษาหลักสูตรปริยัติธรรมแผนกสามัญ
จำนวนผู้เรียน.....คน ครู.....คน/รูป
- จัดอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด
จำนวนเด็ก.....คน ครู.....คน/รูป
- มีการจัดสอนพุทธศาสนาวันอาทิตย์
จำนวนผู้เรียน.....คน ครู.....คน/รูป
- จัดส่งพระสงฆ์ไปสอนในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา
จำนวน.....รูป
- มีโรงเรียนอยู่ในความอุปถัมภ์ จำนวน.....โรง
- การบรรพชาพระภิกษุ-สามเณร ภาคฤดูร้อนหรือโอกาสสำคัญ
จำนวน.....รูป
- การจัดค่ายคุณธรรมสำหรับเยาวชนและประชาชนทั่วไป
จำนวนผู้เข้าค่าย..... คน
- การส่งเสริมอาชีพประชาชน เช่น การจัดแปลงสาธิตการเกษตร
ให้ความรู้เรื่องปุ๋ยชีวภาพ ยาฆ่าแมลง เป็นต้น จำนวน
ประชาชนที่เข้ารับการส่งเสริม/เข้าร่วมกิจกรรม.....คน

- การส่งเสริมสุขอนามัย เช่น แนะนำสุขอนามัยเบื้องต้น การรักษา-ป้องกันโรคเบื้องต้น หรือวัดเป็นศูนย์กลางตรวจสุขภาพอนามัย จำนวนประชาชนที่เข้ารับบริการ.....คน

9. ในปีที่ผ่านมา วัดนี้มีการจัดกิจกรรมต่อไปนี้บ่อยหรือมากน้อยเพียงใด

9.1 การเทศนาประจำวันพระ/วันสำคัญอื่น ๆ

- เป็นประจำ มีบ้างแต่ไม่บ่อยนัก
 น้อยมาก ไม่เคยมีเลย

9.2 การเทศน์มหาชาติ

- มีทุกปี มีบางปี
 มีน้อยมาก/หลายปีครั้ง ไม่เคยมีเลย

10. วัดมีการจัดกิจกรรมหรือสิ่งต่อไปนี้หรือไม่

รายการ/กิจกรรม	มี	ไม่มี
1. มุลินิเพื่อจัดการศึกษาหรือเผยแผ่ศาสนธรรม		
2. การเผยแผ่ศาสนธรรมโดยใช้สื่อต่อไปนี้		
2.1 จัดพิมพ์เป็นเอกสารเผยแพร่		
2.2 ออกรายการวิทยุ		
2.3 ออกรายการโทรทัศน์		
2.4 เผยแพร่ทางหอกระจายข่าว		
3. การจัดสวนป่า เช่น วนสมุนไพรมะเขือเทศไม้ดอก-ไม้ประดับ		
4. การจัดห้องสมุดบริการประชาชนทั่วไป		
5. การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับศาสนา การศึกษา		
6. การจัดพิพิธภัณฑ์รวบรวมวัตถุโบราณ ของที่ระลึก ของหายาก ของที่มีคุณค่าทางศาสนา ประวัติศาสตร์ และอื่น ๆ		
7. การจัดให้มีลานธรรม ลานสมาธิ ลานสงบและอื่น ๆ		
8. สนามเด็กเล่น สนามกีฬาภายในวัด		
9. กิจกรรม สืบสานวัฒนธรรมประเพณีชาวพุทธ		
10. การบริการประชาชนด้านอื่น เช่น ดุหมอบ เจิมป้าย จัดทำเครื่องรางของขลัง เป็นต้น		

11. วัดหรือบุคลากรของวัดได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่

รายการ/กิจกรรม	มี	ไม่มี
1. ช่วยสอนรายวิชาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จริยธรรมตามหลักสูตรมีชั่วโมงสอนชัดเจน		
2. ช่วยสอนรายวิชาอื่นในหลักสูตรมีชั่วโมงสอนชัดเจน		
3. เป็นวิทยากรรับเชิญไปช่วยสอนเสริม สอนพิเศษในรายวิชาที่โรงเรียนขาดแคลนครู		
5. เข้าร่วมประชุมเชิงวิชาการกับคณะครู/ผู้นำชุมชน		
6. การมีส่วนร่วมในการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา		
7. ชักชวนชุมชนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน		
8. ร่วมประชุมจัดกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมของโรงเรียน		
9. จัดอบรมส่งเสริมคุณธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับนักเรียน		
10. เทศนาอบรม แนะนำนักเรียนในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ		
11. ช่วยเหลือและร่วมมือกับโรงเรียนแก้ไขปัญหาความประพฤติดของนักเรียน		
12. ชักชวนบุคคลหรือองค์กรให้มาสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียน		

12. วัดมีหรือเคยมีการดำเนินการตามรายการต่อไปนี้หรือไม่

รายการ/กิจกรรม	มี/ เคย	ไม่มี/ ไม่เคย
1. มอบที่ดินให้โรงเรียนสร้างอาคารเรียนอาคารประกอบต่าง ๆ		
2. อนุญาตให้โรงเรียนใช้ที่ดินในการสร้างอาคารเรียนและอื่น ๆ		
3. จัดหาที่ดินและยกที่ดินให้โรงเรียนใช้ประโยชน์		
4. อนุญาตให้โรงเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในบริเวณวัด		
5. ช่วยเหลือในการก่อสร้างอาคารเรียนและมอบให้โรงเรียน		
6. ช่วยเหลือในการสร้างอาคารประกอบต่าง ๆ ของโรงเรียน		
7. ให้โรงเรียนใช้อาคารสถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรม		
8. ช่วยเหลือแนะนำในการปรับปรุง ซ่อมแซมอาคารสถานที่ของโรงเรียน		
9. ร่วมวางแผนกับโรงเรียนในการจัดสื่ออุปกรณ์การเรียน		

รายการ/กิจกรรม	มี/ เคย	ไม่มี/ ไม่เคย
10. จัดหาสื่อเทคโนโลยีมอบให้โรงเรียน		
11. ช่วยจัดหาวัสดุอุปกรณ์งานครัวมอบให้โรงเรียน		
12. จัดหาอุปกรณ์การเล่นกีฬา มอบให้โรงเรียน		
13. จัดหาอุปกรณ์เครื่องเล่นในสนามเด็กเล่นมอบให้โรงเรียน		
14. จัดหาข้าวสารอาหารแห้งและวัสดุสำหรับประกอบอาหารมอบให้โรงเรียน		
15. จัดหาหนังสือมอบให้ห้องสมุดโรงเรียน		
16. จัดหาเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายนักเรียนมอบให้โรงเรียน		
17. ให้โรงเรียนยืมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ของวัดไปใช้ในการเรียนการสอน หรือกิจกรรมอื่น		
18. วัตถุประสงค์มอบเงินให้โรงเรียนหรือมอบส่วนสมทบทุนเพื่อจัดตั้งกองทุนให้โรงเรียน นำดอกผลมาใช้ในการจัดการศึกษา		
19. วัตถุประสงค์มอบทุนการศึกษาให้นักเรียนที่ยากจน		
20. ร่วมประชุมปรึกษาหารือกับโรงเรียนในการจัดงานหาเงินให้โรงเรียน		
21. วัตถุประสงค์ร่วมกับโรงเรียนจัดหารายได้เข้าโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ		
22. เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาทอดผ้าป่ามอบเงินที่ได้ให้โรงเรียน		
23. เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินให้โรงเรียน		
24. มอบเงินบางส่วนที่ได้รับเงินอุดหนุนจากทางราชการให้โรงเรียน		
25. สนับสนุนการเงินในการพัฒนาอาจารย์ด้านการศึกษาค้นคว้างานวิชาการ หนังสือ ตำราและกรวิจัย		

ค. ความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

13. ในการมีส่วนร่วมในการจัดการส่งเสริมการจัดการศึกษา ตามที่ท่านตอบมาทั้งหมดนั้น ท่านมีความพึงพอใจในการดำเนินงานหรือการปฏิบัติของวัดในแต่ละด้านเหล่านั้นมากน้อยเพียงใด (ไม่ว่าวัดได้มีการดำเนินการมากหรือน้อยหรือไม่ได้ดำเนินการก็ตาม)

รายการ/กิจกรรม	ระดับความพึงพอใจ				
	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1. การจัดกิจกรรมเพื่อเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่ประชาชน					
2. การเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานการศึกษาตามอรรถาศัย เช่น การสนับสนุน การฝึกอบรม การจัดสวนป่า การจัดนิทรรศการ ฯลฯ					
3. การสนับสนุนด้านบุคลากรเพื่อช่วยเหลือด้านวิชาการ การเรียนการสอนในโรงเรียน/สถาบันการศึกษา					
4. การสนับสนุนด้านที่ดิน-อาคาร วัสดุครุภัณฑ์ และการเงิน และอื่น ๆ แก่โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา					
5. การสนับสนุนการจัดการกิจกรรมของโรงเรียน สถาบันการศึกษา หรือชุมชน					

14. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่าวัดทุกวัดควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของประชาชน

- เห็นด้วย
- ไม่เห็นด้วย เพราะไม่ใช่หน้าที่ของวัด หรือกิจของสงฆ์
- ไม่แน่ใจว่าวัดควรมีส่วนร่วมหรือไม่

ง. ปัญหา/อุปสรรค

15. ในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา วัดประสบ
ปัญหาอุปสรรคตามรายการต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด

รายการปัญหา/อุปสรรค	ระดับปัญหา/อุปสรรค				
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก ที่สุด
1. แนวนโยบายการสนับสนุนจากภาครัฐไม่ชัดเจน/ไม่จริงจัง					
2. บุคลากรไม่เพียงพอต่อการทำงาน					
3. บุคลากรที่มีอยู่หาความรู้ความเข้าใจในบทบาทของวัด ที่มีต่อประชาชนน้อย					
4. ขาดบุคลากรที่จะเป็นวิทยากร ครู ที่จะให้บริการแก่ สาธารณชน					
5. อาคารสถานที่ในวัดไม่เพียงพอ					
6. อาคารที่มีอยู่ไม่เหมาะสมต่อการให้บริการประชาชน					
7. สถานที่บริเวณวัดไม่เหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมภายในวัด					
8. วัดขาดวัสดุ อุปกรณ์ ในการให้บริการประชาชน					
9. ขาดงบประมาณในการบริหารจัดการ ปัญหา ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชน					
10. ขาดความสัมพันธ์/ร่วมมือระหว่างวัดกับองค์กร/ หน่วยงานในท้องถิ่น					
11. ขาดการประสานสัมพันธ์ระหว่างวัดกับโรงเรียน					
12. ประชาชนขาดความสนใจกิจกรรมของวัด					

16. ในฐานะเจ้าอาวาส/รองเจ้าอาวาส ท่านมีข้อเสนอแนะใน
เรื่องของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของประชาชนอย่างไร

.....

.....

.....

จ. ข้อมูลส่วนตัวของเจ้าอาวาส (ถ้าผู้ตอบไม่ใช่เจ้าอาวาส กรุณาให้ข้อมูลของเจ้าอาวาส ไม่ใช่ข้อมูลของผู้ตอบ)

- 1) อายุ ปี บวชมาแล้ว พรรษา
- 2) ได้นักธรรม ตี โท เอก
- 3) ได้เปรียญธรรม ประโยค
- 4) วุฒิการศึกษา (โปรดระบุว่าเจ้าอาวาสจบการศึกษาระดับใด)
- 5) สมณศักดิ์
 ยังไม่มีสมณศักดิ์
 มีสมณศักดิ์ คือ
- 6) ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์
 ไม่มีตำแหน่ง
 มีตำแหน่ง คือ

ขอขอบพระคุณที่กรุณาให้ข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา

แบบสอบถามพระสงฆ์-กรรมการวัด
เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสถาบันพระพุทธศาสนา
ในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้ประสงค์จะทราบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา โดยให้ท่านพิจารณาว่ารายการหรือกิจกรรมแต่ละข้อต่อไปนี้ วัดนี้ได้ดำเนินการหรือไม่ มากน้อยเพียงใด แล้วตอบโดยการเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับการดำเนินการหรือการปฏิบัติของวัดนี้

1. การเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานการศึกษาตามอัครยาตัย

รายการ/กิจกรรม	ระดับการดำเนินการ/ปฏิบัติ					
	ไม่ได้ทำ	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1. การเผยแพร่ศาสนาธรรมแก่ประชาชนทั่วไป โดยการเทศนา บรรยาย						
2. การเผยแพร่ศาสนาธรรมโดยสื่อสิ่งพิมพ์ รายการวิทยุ/โทรทัศน์ /หอกระจายข่าว						
3. การจัดค่ายคุณธรรมสำหรับเยาวชนและประชาชนทั่วไป						
4. การส่งเสริมอาชีพประชาชน เช่น การจัดแปลงสาธิตการเกษตร ให้ความรู้เรื่องปุ๋ยชีวภาพ ยาฆ่าแมลง เป็นต้น						

รายการ/กิจกรรม	ระดับการดำเนินการ/ปฏิบัติ					
	ไม่ได้ ทำ	น้อย มาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก ที่สุด
5. การส่งเสริมสุขอนามัย เช่น แนะนำสุขอนามัยเบื้องต้น การรักษา-ป้องกันโรคเบื้องต้น วัดเป็นศูนย์กลางตรวจสุขภาพอนามัย						
6. การจัดสวนป่า เช่น วนสมุนไพรมะเขือเทศ ไม้ดอก-ไม้ประดับ						
7. การจัดห้องสมุดบริการประชาชนทั่วไป						
8. การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับศาสนา การศึกษา						
9. การจัดพิพิธภัณฑ์รวบรวมวัตถุโบราณ ของที่ระลึกของหายาก ของที่มีคุณค่าทางศาสนา ประวัติศาสตร์ และอื่น ๆ						
10. การจัดให้มีลานธรรม ลานสมาธิ ลานสงบ และอื่น ๆ						
11. จัดสนามเด็กเล่น สนามกีฬาภายในวัด						
12. ร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรม สืบสานวัฒนธรรม ประเพณีชาวพุทธ						

2. การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ ของโรงเรียน/สถาบันการศึกษา

วัดหรือบุคลากรของวัดได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด

รายการ/กิจกรรม	ระดับการดำเนินการ/ปฏิบัติ				
	ไม่ได้ทำ	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก มากที่สุด
1. ไปช่วยสอนรายวิชาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จริยธรรมตามหลักสูตรที่มีชั่วโมงสอนชัดเจน					
2. ไปช่วยสอนรายวิชาอื่นในหลักสูตรที่มีชั่วโมงสอนชัดเจน					
3. ไปเป็นวิทยากรรับเชิญไปช่วยสอนเสริมสอนพิเศษในรายวิชาที่โรงเรียนขาดแคลนครู					
4. เข้าร่วมประชุมเชิงวิชาการกับคณะครู/ผู้นำชุมชน					
5. เข้าไปมีส่วนร่วมในการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา					
6. ชักชวนชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน					
7. ไปร่วมประชุมจัดกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมของโรงเรียน					
8. ไปจัดอบรมส่งเสริมคุณธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับนักเรียน					
9. ไปเทศนาอบรม แนะนำนักเรียนในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ					
10. ไปช่วยเหลือและร่วมมือกับโรงเรียนในการแก้ไขปัญหาความประพฤติของนักเรียน					
11. ชักชวนบุคคลหรือองค์กรให้มาสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียน					

3. การสนับสนุนด้านที่ดิน-อาคาร วัสดุครุภัณฑ์ และเงิน

วัดมีการดำเนินการตามรายการต่อไปนี้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด

รายการ/กิจกรรม	ระดับการดำเนินการ/ปฏิบัติ					
	ไม่ได้ ทำ	น้อย มาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก ที่สุด
1. มอบที่ดินให้โรงเรียนสร้างอาคารเรียน อาคารประกอบต่าง ๆ						
2. อนุญาตให้โรงเรียนใช้ที่ดินในการสร้าง อาคารเรียนและอื่น ๆ						
3. จัดหาที่ดินและยกที่ดินให้โรงเรียนใช้ประโยชน์						
4. อนุญาตให้โรงเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในบริเวณวัด						
5. ช่วยเหลือในการก่อสร้างอาคารเรียนและ มอบให้โรงเรียน						
6. ช่วยเหลือในการสร้างอาคารประกอบต่าง ๆ ของโรงเรียน						
7. ให้โรงเรียนใช้อาคารสถานที่ของวัดในการจัด กิจกรรมต่าง ๆ						
8. ช่วยเหลือแนะนำในการปรับปรุง ซ่อมแซม อาคารสถานที่ของโรงเรียน						
9. ร่วมวางแผนกับโรงเรียนในการจัดหาสื่ออุปกรณ์ การเรียน						
10. จัดหาสื่อเทคโนโลยีมอบให้โรงเรียน						
11. ช่วยจัดหาวัสดุอุปกรณ์งานครุ้อมอบให้โรงเรียน						
12. จัดหาอุปกรณ์การเล่นกีฬา มอบให้โรงเรียน						
13. จัดหาอุปกรณ์เครื่องเล่นในสนามเด็กเล่น มอบให้โรงเรียน						
14. จัดหาข้าวสารอาหารแห้งและวัสดุสำหรับ ประกอบอาหารมอบให้โรงเรียน						
15. จัดหาหนังสือมอบให้ห้องสมุดโรงเรียน						

รายการ/กิจกรรม	ระดับการดำเนินการ/ปฏิบัติ					
	ไม่ได้ ทำ	น้อย มาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก ที่สุด
16. จัดหาเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายนักเรียนมอบให้โรงเรียน						
17. ให้โรงเรียนเยี่ยมวัดศุภกุศลกรณต่าง ๆ ของวัดไปใช้ในการเรียนการสอน หรือกิจกรรมอื่น						
18. วัดมอบเงินให้โรงเรียนหรือมอบส่วนสมทบทุนเพื่อจัดตั้งกองทุนให้โรงเรียนนำดอกผลมาใช้ในการจัดการศึกษา						
19. วัดมอบทุนการศึกษาให้นักเรียนที่ยากจน						
20. ร่วมประชุมปรึกษาหารือกับโรงเรียนในการจัดงานหาเงินให้โรงเรียน						
21. วัดร่วมกับโรงเรียนจัดหารายได้เข้าโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ						
22. เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาทอดผ้าป่ามอบเงินที่ได้ให้โรงเรียน						
23. เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินให้โรงเรียน						
24. มอบเงินบางส่วนที่ได้รับเงินอุดหนุนจากทางราชการให้โรงเรียน						
25. สนับสนุนการเงินในการพัฒนาอาจารย์ด้านการศึกษาค้นคว้างานวิชาการ หนังสือ ตำรา และการวิจัย						

4. ความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

ในการมีส่วนร่วมในการจัดการส่งเสริมการจัดการศึกษา ตามที่ท่านตอบมาทั้งหมดนี้ ท่านมีความพึงพอใจในการดำเนินงานหรือการปฏิบัติของวัดในแต่ละด้านเหล่านั้นมากน้อยเพียงใด (ไม่ว่าวัดได้มีการดำเนินการมากหรือน้อยหรือไม่ได้ดำเนินการก็ตาม)

รายการ/กิจกรรม	ระดับความพึงพอใจ				
	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1. การจัดกิจกรรมเพื่อเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่ประชาชน					
2. การเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานการศึกษาตามอัครยาชัย เช่น การสนับสนุน การฝึกอบรม การจัดสวนป่า การจัดนิทรรศการ ฯลฯ					
3. การสนับสนุนด้านบุคลากรเพื่อช่วยเหลือด้านวิชาการ การเรียนการสอนในโรงเรียน/สถาบันการศึกษา					
4. การสนับสนุนด้านที่ดิน-อาคาร วัสดุครุภัณฑ์ และการเงิน และอื่น ๆ แก่โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา					
5. การสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียน สถาบันการศึกษา หรือชุมชน					

5. ปัญหา/อุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษา
ตามความเห็นของท่าน วัดประสบปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วม
ในการส่งเสริมการจัดการศึกษาตามรายการต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด

รายการปัญหา/อุปสรรค	ระดับปัญหา/อุปสรรค				
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก ที่สุด
1. แนวนโยบายการสนับสนุนจากภาครัฐไม่ชัดเจน/ไม่จริงจัง					
2. บุคลากรไม่เพียงพอต่อการทำงาน					
3. บุคลากรที่มีอยู่หาความรู้ความเข้าใจในบทบาทของวัด ที่มีต่อประชาชนน้อย					
4. ขาดบุคลากรที่จะเป็นวิทยากร ครู ที่จะให้บริการแก่ สาธารณชน					
5. อาคารสถานที่ในวัดไม่เพียงพอ					
6. อาคารที่มีอยู่ไม่เหมาะสมต่อการให้บริการประชาชน					
7. สถานที่บริเวณวัดไม่เหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมภายในวัด					
8. วัดขาดวัสดุ อุปกรณ์ ในการให้บริการประชาชน					
9. ขาดงบประมาณในการบริหารจัดการ ปัญหา ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชน					
10. ขาดความสัมพันธ์/ร่วมมือระหว่างวัดกับองค์กร/ หน่วยงานในท้องถิ่น					
11. ขาดการประสานสัมพันธ์ระหว่างวัดกับโรงเรียน					
12. ประชาชนขาดความสนใจกิจกรรมของวัด					

6. ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

- 1) ชื่อวัด.....
ที่ตั้ง ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....
- 2) อายุ ปี
- 3) ท่านตอบแบบสอบถามในฐานะ
 กรรมการวัด
 พระสงฆ์ลูกวัด ท่านบวชบวชมาแล้ว..... พรรษา
- 4) วุฒิการศึกษาสูงสุด
 ประถมศึกษา
 มัธยมศึกษาตอนต้น
 มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.
 อนุปริญญา/ปวส.
 ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
 สูงกว่าปริญญาตรี

ขอขอบพระคุณที่กรุณาให้ข้อมูลโดยตรงไปตรงมา

แบบสอบถามผู้บริหารสถานศึกษา

ครูและกรรมการสถานศึกษา

เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้ประสงค์จะทราบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของวัด ในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา โดยให้ท่านพิจารณาว่ารายการหรือกิจกรรมแต่ละข้อต่อไปนี้ วัด/บุคคลากรของวัด (ที่อยู่ใกล้โรงเรียนนี้มากที่สุด) ได้ดำเนินการกับโรงเรียนนี้/ชุมชนในละแวกนี้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด แล้วตอบโดยการเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับการดำเนินการหรือการปฏิบัติของวัดดังกล่าว

1. การเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานการศึกษาตามอัครยาชัย

รายการ/กิจกรรม	ระดับการดำเนินการ/ปฏิบัติ					
	ไม่ได้ทำ	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1. การเผยแพร่ศาสนาธรรมแก่ประชาชนทั่วไป โดยการเทศนา บรรยาย						
2. การเผยแพร่ศาสนาธรรมโดยสื่อสิ่งพิมพ์ รายการวิทยุโทรทัศน์/หอกระจายข่าว						
3. การจัดค่ายคุณธรรมสำหรับเยาวชนและประชาชนทั่วไป						
4. การส่งเสริมอาชีพประชาชน เช่น การจัดแปลงสาธิตการเกษตร ให้ความรู้เรื่องปุ๋ยชีวภาพ ยาฆ่าแมลง เป็นต้น						

รายการ/กิจกรรม	ระดับการดำเนินการ/ปฏิบัติ					
	ไม่ได้ ทำ	น้อย มาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก ที่สุด
5. การส่งเสริมสุขอนามัย เช่น แนะนำสุขอนามัยเบื้องต้น การรักษา-ป้องกันโรคเบื้องต้น วัดเป็นศูนย์กลางตรวจสุขภาพอนามัย						
6. การจัดสวนป่า เช่น วนสมุนไพรมะเขือเทศ ไม้ดอก-ไม้ประดับ						
7. การจัดห้องสมุดบริการประชาชนทั่วไป						
8. การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับศาสนา การศึกษา						
9. การจัดพิพิธภัณฑ์รวบรวมวัตถุโบราณ ของที่ระลึกของหายาก ของที่มีคุณค่าทางศาสนา ประวัติศาสตร์ และอื่น ๆ						
10. การจัดให้มีลานธรรม ลานสมาธิ ลานสงบ และอื่น ๆ						
11. จัดสนามเด็กเล่น สนามกีฬาภายในวัด						
12. ร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรม สืบสานวัฒนธรรม ประเพณีชาวพุทธ						

2. การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ ของโรงเรียน/สถาบันการศึกษา

วัดหรือบุคลากรของวัดได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด

รายการ/กิจกรรม	ระดับการดำเนินการ/ปฏิบัติ				
	ไม่ได้ทำ	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มากที่สุด
1. มาช่วยสอนรายวิชาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จริยธรรม ตามหลักสูตรที่มีชั่วโมงสอนในโรงเรียน					
2. มาช่วยสอนรายวิชาอื่นในหลักสูตรที่มีชั่วโมงสอนชัดเจน					
3. เป็นวิทยากรรับเชิญมาช่วยสอนเสริม สอนพิเศษ ในรายวิชาที่โรงเรียนขาดแคลนครู					
4. มาเข้าร่วมประชุมเชิงวิชาการกับคณะครู/ผู้นำชุมชน					
5. เข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา					
6. ชักชวนชุมชนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน					
7. มาร่วมประชุมจัดกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมของโรงเรียน					
8. มาจัดอบรมส่งเสริมคุณธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับนักเรียน					
9. มาเทศนาอบรม แนะนำนักเรียนในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ					
10. มาช่วยเหลือและร่วมมือกับโรงเรียนในการแก้ไขปัญหาความประพฤติ ของนักเรียน					
11. ชักชวนบุคคลหรือองค์กรให้มาสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียน					

3. การสนับสนุนด้านที่ดิน-อาคาร วัสดุครุภัณฑ์ และเงิน

วัดมีการดำเนินการตามรายการต่อไปนี้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด

รายการ/กิจกรรม	ระดับการดำเนินการ/ปฏิบัติ					
	ไม่ได้ ทำ	น้อย มาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก ที่สุด
1. มอบที่ดินให้โรงเรียนสร้างอาคารเรียน อาคารประกอบต่าง ๆ						
2. อนุญาตให้โรงเรียนใช้ที่ดินในการสร้าง อาคารเรียนและอื่น ๆ						
3. จัดหาที่ดินและยกที่ดินให้โรงเรียนใช้ประโยชน์						
4. อนุญาตให้โรงเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในบริเวณวัด						
5. ช่วยเหลือในการก่อสร้างอาคารเรียนและ มอบให้โรงเรียน						
6. ช่วยเหลือในการสร้างอาคารประกอบต่าง ๆ ของโรงเรียน						
7. ให้โรงเรียนใช้อาคารสถานที่ของวัดใน การจัดกิจกรรม						
8. ช่วยเหลือแนะนำในการปรับปรุง ซ่อมแซม อาคารสถานที่ของโรงเรียน						
9. ร่วมวางแผนกับโรงเรียนในการจัดหาสื่อ อุปกรณ์การเรียน						
10. จัดหาสื่อเทคโนโลยีมอบให้โรงเรียน						
11. ช่วยจัดหาวัสดุอุปกรณ์งานครุ้อมอบให้โรงเรียน						
12. จัดหาอุปกรณ์การเล่นกีฬา มอบให้โรงเรียน						
13. จัดหาอุปกรณ์เครื่องเล่นในสนามเด็กเล่น มอบให้โรงเรียน						
14. จัดหาข้าวสารอาหารแห้งและวัสดุสำหรับ ประกอบอาหารมอบให้โรงเรียน						
15. จัดหาหนังสือมอบให้ห้องสมุดโรงเรียน						

รายการ/กิจกรรม	ระดับการดำเนินการ/ปฏิบัติ					
	ไม่ได้ ทำ	น้อย มาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มาก ที่สุด
16. จัดหาเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายนักเรียนมอบให้โรงเรียน						
17. ให้โรงเรียนยืมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ของวัดไปใช้ในการเรียนการสอน หรือกิจกรรมอื่น						
18. วัดมอบเงินให้โรงเรียนหรือมอบส่วนสมทบทุนเพื่อจัดตั้งกองทุนให้โรงเรียนนำดอกผลมาใช้ในการจัดการศึกษา						
19. วัดมอบทุนการศึกษาให้นักเรียนที่ยากจน						
20. ร่วมประชุมปรึกษาหารือกับโรงเรียนในการจัดงานหาเงินให้โรงเรียน						
21. วัดร่วมกับโรงเรียนจัดหารายได้เข้าโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ						
22. เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาทอดผ้าป่ามอบเงินที่ได้ให้โรงเรียน						
23. เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินให้โรงเรียน						
24. มอบเงินบางส่วนที่ได้รับเงินอุดหนุนจากทางราชการให้โรงเรียน						
25. สนับสนุนการเงินในการพัฒนาอาจารย์ด้านการศึกษาค้นคว้างานวิชาการ หนังสือ ตำรา และการวิจัย						

ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

4. ความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของวัดในการส่งเสริมการจัดการศึกษา

ในการมีส่วนร่วมในการจัดการส่งเสริมการจัดการศึกษา ตามที่ท่านตอบมาทั้งหมดนั้น ในฐานะที่ท่านอยู่ในสถานศึกษา ท่านมีความพึงพอใจในการดำเนินงานหรือการปฏิบัติของวัดในแต่ละด้านเหล่านั้นมากน้อยเพียงใด (ไม่ว่าวัดได้มีการดำเนินการมากหรือน้อยหรือไม่ได้ดำเนินการก็ตาม)

รายการ/กิจกรรม	ระดับความพึงพอใจ				
	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1. การจัดกิจกรรมเพื่อเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่ประชาชน					
2. การเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานการศึกษาตามอรรถาภัย เช่น การสนับสนุน การฝึกอบรม การจัดส่งนป การจัดนิทรรศการ ฯลฯ					
3. การสนับสนุนด้านบุคลากรเพื่อช่วยเหลือด้านวิชาการ การเรียนการสอนในโรงเรียน/สถาบันการศึกษา					
4. การสนับสนุนด้านที่ดิน-อาคาร วัสดุครุภัณฑ์ และการเงิน และอื่น ๆ แก่โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา					
5. การสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียน สถาบันการศึกษาหรือชุมชน					

5. ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

- 1) ชื่อโรงเรียน.....
ที่ตั้ง ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....
- 2) ระดับที่เปิดสอน (เลือกตอบทุกระดับที่เปิดสอนในปัจจุบัน)
 - อนุบาล/ก่อนประถมฯ
 - ประถมศึกษา

- มัธยมศึกษาตอนต้น
- มัธยมศึกษาตอนปลาย
- ปวช./ปวส.
- 3) จำนวนนักเรียนรวมทุกระดับ คน
จำนวนครูผู้สอน (รวมผู้บริหาร) คน
- 4) ท่านตอบแบบสอบถามในฐานะ
- ผู้บริหาร ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ
- รอง/ผู้ช่วยผู้อำนวยการ
- ครูผู้สอน สอนวิชาในกลุ่มสาระ (ตอบได้มากกว่า 1 กลุ่มสาระ
ตามที่สอนจริง)
- ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์
- สังคมศึกษาและวัฒนธรรม
- สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ
- การงานอาชีพและเทคโนโลยี
- ภาษาต่างประเทศ
- กรรมการสถานศึกษา
- 5) เพศ ชาย หญิง
- 6) อายุ ปี อายุราชการ..... ปี
- 7) วุฒิการศึกษา
- ต่ำกว่าปริญญาตรี
- ปริญญาตรี
- ปริญญาโทหรือสูงกว่า

ขอขอบพระคุณที่กรุณาให้ข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา

ภาคผนวก ข

รายชื่อวัดและโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ชื่อวัด	จังหวัด	ชื่อวัด	จังหวัด
ลำทับ	กระบี่	แจ้งไพโรვნาราม	ชัยภูมิ
ถ้ำวังหิน	กาญจนบุรี	ชัยภูมิพิทักษ์	ชัยภูมิ
หนองนางเล็ง	กาญจนบุรี	โนนคู่พัฒนา	ชัยภูมิ
กลางมาลัย	กาฬสินธุ์	ป่ายาง	ชัยภูมิ
โคกกัมภ (บ้านโนนมะค่า)	กาฬสินธุ์	พระธาตุแก้งคอย	ชัยภูมิ
ดงเมือง	กาฬสินธุ์	แสงทองปิยาราม	ชัยภูมิ
โนนศิลาเลิง	กาฬสินธุ์	เขาหลวง	ชุมพร
โพธิ์พุทธคุณ	กาฬสินธุ์	พะจูน	ชุมพร
สว่างคงคาคำป่าไร่	กาฬสินธุ์	วาลูการาม	ชุมพร
ห้วยสีทัน	กาฬสินธุ์	คงคาราม	เชียงใหม่
คฤหบดีสังข์	กำแพงเพชร	ท่าข้าม	เชียงใหม่
พระนอน	กำแพงเพชร	มิ่งเมือง	เชียงใหม่
พิภูลทอง	กำแพงเพชร	ศรีดอนชัย	เชียงใหม่
หนองบัว	กำแพงเพชร	ห้วยไคร้ใหม่	เชียงใหม่
หินชะงอก	กำแพงเพชร	ปัญญาบูราราม (สันกุ)	เชียงใหม่
จวบมณี	ขอนแก่น	ศรีดงเย็น	เชียงใหม่
ถาวร (บ้านวังหิน)	ขอนแก่น	ศิริมิ่งคลาราม	เชียงใหม่
นันทาราม	ขอนแก่น	สันทรายมูล	เชียงใหม่
นาวาสวัสดิ์	ขอนแก่น	ห้วยไส้	เชียงใหม่
ป่าวิเวการาม	ขอนแก่น	เขาห้วยแห้ง	ตรัง
ป่าสันติธรรม	ขอนแก่น	เขาฉลาด	ตราด
วิสุทธิการาม	ขอนแก่น	แม่กุเหนือ	ตาก
สว่างโนนตู	ขอนแก่น	กลางบางพระ	นครชัยศรี
สันติธรรม	ขอนแก่น	ห้วยจระเข้	นครปฐม

ชื่อวัด	จังหวัด	ชื่อวัด	จังหวัด
สุนทรवास	ขอนแก่น	ดงยอ	นครพนม
โลกสว่างอารมณ์	ขอนแก่น	ป่าโพธิ์ศรี	นครพนม
ตรอกนองสาร	จันทบุรี	โพนสว่าง (บ้านไผ่ล้อมเหนือ)	นครพนม
มณีศรีวงศ์	จันทบุรี	ภูเขาทอง	นครพนม
ปากคลองกุ้ง	จันทบุรี	มเหศวรสุภาราม	นครพนม
โพธิ์บางคล้า	ฉะเชิงเทรา	ศรีเทพประดิษฐาราม	นครพนม
สุวรรณมาต	ฉะเชิงเทรา	ดอนไพล	นครราชสีมา
ราษฎร์นิยมธรรม	ชลบุรี	บ้านกลาง	นครราชสีมา
ราษฎร์บำรุง	ชลบุรี	บ้านมะเกลือ	นครราชสีมา
มหาธาตุ	ชัยนาท	ป่าศิริวันบรรพต	นครราชสีมา
สรรพยาวัฒนาราม	ชัยนาท	มะเกลือ	นครราชสีมา
หาดอาษา	ชัยนาท	ไร่แหลมทอง	นครราชสีมา
หงส์(สวนหมาก)	นครราชสีมา	ป่าโมกข์	พังงา
หนองหว้า	นครราชสีมา	นาปะขอ	พัทลุง
ท่าไทร	นครศรีธรรมราช	ถ้าคะนอง	พิจิตร
จันเสน	นครสวรรค์	พิกุลวาราม	พิษณุโลก
ตะคร้อ	นครสวรรค์	ไร่ในคง	พิษณุโลก
ไทรเหนือ	นครสวรรค์	วังพิกุลวาราม	พิษณุโลก
วังน้ำขาว	นครสวรรค์	สระแก้วปทุมทอง	พิษณุโลก
วังน้ำวน	นครสวรรค์	เขาพระ	เพชรบุรี
อินทาราม	นครสวรรค์	หนองเตียน	เพชรบุรี
พระเงิน	นนทบุรี	โคกหิน	เพชรบูรณ์
ชลเฉลิมเขต	นราธิวาส	ปากห้อยขอนแก่น	เพชรบูรณ์
ประชุมชลธารา	นราธิวาส	สระกวอดธัญญาราม	เพชรบูรณ์
นาคา	น่าน	กุญชรนิมิต	แพร่
น้ำอ้อ	น่าน	ทุ่งกวาง	แพร่
ท่าสว่าง	บุรีรัมย์	แม่บังเหนือ	แพร่

ชื่อวัด	จังหวัด	ชื่อวัด	จังหวัด
เทพนิมิตร	บุรีรัมย์	หนองม่วงไข่	แพร่
นาหลวง	บุรีรัมย์	วิเชียรสังฆาราม	ภูเก็ต
โนนเจริญ	บุรีรัมย์	สะพานธรรมาราม	ภูเก็ต
บ้านตะเคียน	บุรีรัมย์	บรบือสวาราม	มหาสารคาม
บ้านโนนเจริญ	บุรีรัมย์	โพธิ์ศรีแกดำ	มหาสารคาม
ป่าบ้านกรวด	บุรีรัมย์	สว่าง	มหาสารคาม
สุกโสภณ	บุรีรัมย์	สว่างบ้านโคกไร่น้อย	มหาสารคาม
หนองคูม่น้อย	บุรีรัมย์	หนองกุง	มหาสารคาม
กล้าขุ่ม	ปทุมธานี	หนองหญ้าปล้อง	มหาสารคาม
บางเตยกลาง	ปทุมธานี	หนองไฮ	มหาสารคาม
คลองวาฬ	ประจวบคีรีขันธ์	กุดใจวัน้อย	มุกดาหาร
ทุ่งยาว	ประจวบคีรีขันธ์	ผาพยอม	มุกดาหาร
บ่อทองหลวง	ประจวบคีรีขันธ์	เขมियาราม	ยโสธร
ห้วยไก่ต้อ	ประจวบคีรีขันธ์	ป่าจันทวนาราม	ยโสธร
ศรีมงคล	ปราจีนบุรี	เวินชัย	ยโสธร
สง่างาม	ปราจีนบุรี	ศรีรัตนาราม	ยโสธร
หลวงปรีชากุล	ปราจีนบุรี	เหล่าใหญ่	ยโสธร
มุจลินทวาปีวิหาร	ปัตตานี	ชมพุดิต	ยะลา
ศาลวัน	ปัตตานี	ทุ่งบาบู่	ยะลา
สำเภาชัย	ปัตตานี	รังสิตาวาส	ยะลา
ขุนทิพย์	พระนครศรีอยุธยา	ศรีพัฒนาราม	ยะลา
ทอง	พระนครศรีอยุธยา	บ้านกู่	ร้อยเอ็ด
แบ่ง	พะเยา	บ้านเขาวง	ร้อยเอ็ด
สุวรรณคูหา	พะเยา	บ้านโพนสว่าง	ร้อยเอ็ด
หม่วน	พะเยา	ป่าเมตตารธรรม	ร้อยเอ็ด
ห้วยเคียนใน	พะเยา	ป่าศรีไพรวัน	ร้อยเอ็ด

ชื่อวัด	จังหวัด	ชื่อวัด	จังหวัด
ชื่อวัด	จังหวัด	ชื่อวัด	จังหวัด
โพนเงิน	ร้อยเอ็ด	คลองแห้ง	สุโขทัย
ราษฎร์สามัคคี	ร้อยเอ็ด	บ้านป้อม	สุโขทัย
สว่างโหรา	ร้อยเอ็ด	ลานหอย	สุโขทัย
หัวช้าง	ร้อยเอ็ด	ประสพสุข	สุพรรณบุรี
อุดมพิชัย	ร้อยเอ็ด	ไผ่โรงวัว	สุพรรณบุรี
อ้ออี่เขียว	ราชบุรี	พัคฆาราม	สุพรรณบุรี
มณีโสภณ	ลพบุรี	เสารงทอง	สุพรรณบุรี
เมืองศาสน์	ลำปาง	ไทยเดิมโพธิ์ธรรม	สุรินทร์
แม่ปู	ลำปาง	ปราสาทขุมดิน	สุรินทร์
แม่วะหลวง	ลำปาง	พณานูญ	สุรินทร์
ช้างรอง	ลำพูน	ราษฎร์รัตนาราม	สุรินทร์
หนองช้างคืบ	ลำพูน	สระกุด	สุรินทร์
ถ้ำผายา	เลย	สังฆนาราม	สุรินทร์
ผานกเค้า	เลย	สุขุมาลัย	สุรินทร์
วิเวกธรรมคุณ	เลย	สุริยบ้านเป็นเย็น	สุรินทร์
ศรีประทุมทอง (บ้านหนองดอกบัว)	เลย	โสดารามบ่อน้ำใส	สุรินทร์
ศรีสมบุญณ์ ภูเขาไผ่	เลย	คลองคูหา	หนองคาย
ศรีสว่าง	เลย	วัดสายทอง	หนองคาย
ห้วยก่องข้าวพัฒนา	เลย	ศรีชมภูองค์ดี	หนองคาย
ไทยเทพนิมิต	ศรีสะเกษ	ศรีสะเกษ	หนองคาย
บ้านแซ้	ศรีสะเกษ	ศรีสมบุญณ์ (บ้านศิริพร)	หนองคาย
บ้านแดง	ศรีสะเกษ	ศรีอุบล	หนองคาย
บ้านไต่ะ	ศรีสะเกษ	ศิลาเขตอุดม	หนองคาย
ไพรบึง	ศรีสะเกษ	สายทอง	หนองคาย
โคกเจริญ	สกลนคร	สุนทราราม	หนองคาย

ชื่อวัด	จังหวัด	ชื่อวัด	จังหวัด
จตุตถธรรมาราม	สกลนคร	อรัญญบรรพต	หนองคาย
ท่าเยี่ยม	สกลนคร	ป่าพรหมวิหาร	หนองบัวลำภู
นารวง (ป่าสันติธรรม)	สกลนคร	ศรีบุญเรืองบุตราราม	หนองบัวลำภู
พิชฆมคค (นาสีนวล)	สกลนคร	ช้อย	อ่างทอง
โพธิ์ศรีจันทร์	สกลนคร	พิจารณาโสภณ	อ่างทอง
สว่างภูมิตล	สกลนคร	ดอนไร่	อำนาจเจริญ
เหล่านาสีนวล	สกลนคร	โพธิ์ศิลา	อำนาจเจริญ
ชัยชนะสงคราม	สงขลา	ศรีโคร	อำนาจเจริญ
สนธิ์	สงขลา	สว่างเนินทุ่ง	อำนาจเจริญ
พุทธิสาร	สระแก้ว	ดอนสวรรค์ (บ้านกุดคำ)	อุดรธานี
เพาสิงโต	สระแก้ว	ทัศนียเขต	อุดรธานี
ใหม่ไทรทอง	สระแก้ว	บ้านโนนม่วง	อุดรธานี
พรหมบุรี	สิงห์บุรี	ป่าสารไพรวลัย	อุดรธานี
พระปรางค์มุนี	สิงห์บุรี	มัชฌิมบุรีศรีมหาพุทธานิवास	อุดรธานี
วิสุทธิการาม	อุดรธานี	ดอนซี	อุบลราชธานี
ศรีคุณเมือง	อุดรธานี	ไตรมิตรสงฆ์สังเคราะห์	อุบลราชธานี
ศรีชมชื่น	อุดรธานี	ป่าไทรงาม	อุบลราชธานี
ศรีสว่างบรมสุข	อุดรธานี	ผาสุการาม	อุบลราชธานี
ศาลาไพรวลัย	อุดรธานี	มงคลโกวิทาราม	อุบลราชธานี
สุนทรประดิษฐ์	อุดรธานี	มงคลใน	อุบลราชธานี
สุวรรณวารี	อุดรธานี	ราชพฤษ์	อุบลราชธานี
น้ำอ้ง	อุทัยธานี	ศรีบัว (โพธิ์การาม)	อุบลราชธานี
ป่าผาก	อุทัยธานี	สวนสวรรค์	อุบลราชธานี
คัมภีร์वास	อุบลราชธานี	หนองเมือง	อุบลราชธานี

รายชื่อวัดที่เป็นกรณีศึกษา

ที่	ชื่อวัด	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
1	วัดดอนขม้น	ดอนขม้น	ท่ามะกา	กาญจนบุรี
2	วัดวังขนาย	วังขนาย	ท่าม่วง	กาญจนบุรี
3	วัดชัยศรี	สาวะถี	เมือง	ขอนแก่น
4	วัดไทรทอง	บ้านเกตุ	เมือง	ขอนแก่น
5	วัดสุวรรณบำรุงราษฎร์	บึงกลาง	ลำลูกกา	ปทุมธานี
6	วัดอภัยการาม	ธัญญบุรี	ธัญบุรี	ปทุมธานี
7	วัดกำแพงมณี	โคกสตุล	บางกระทุ่ม	พิษณุโลก
8	วัดเขื่อน้อย	ชัยนาม	วังทอง	พิษณุโลก
9	วัดศรีภาวนาราม	พลา	หันฉาง	ระยอง
10	วัดบ้านค้าย	บ้านค้าย	บ้านค้าย	ระยอง
11	วัดบุญวาทย์	ห้วยเวียง	เมือง	ลำปาง
12	วัดศรีบุญเรือง	สบตุ๋ย	เมือง	ลำปาง
13	วัดเอก	เชิงแส	กระแสดินธุ์	สงขลา
14	วัดรัตนาราม	เชิงแส	กระแสดินธุ์	สงขลา
15	วัดใหญ่	ในคลองบางปลากด	สมุทรเจดีย์	สมุทรปราการ
16	วัดคลองมอญ	บ้านคลองसान	สมุทรเจดีย์	สมุทรปราการ
17	วัดวังไทร	ป่าร้อน	กาญจนดิษฐ์	สุราษฎร์ธานี
18	วัดเขาแก้ว	ทุ่งกง	กาญจนดิษฐ์	สุราษฎร์ธานี
19	วัดมงคลโกวิทาราม	ปทุม	เมือง	อุบลราชธานี
20	วัดปากน้ำ	กุดลาด	เมือง	อุบลราชธานี
21	วัดแจ้ง	บ่อยาง	เมือง	สงขลา
22	วัดโพธิ์	บ้านโนนทัน	เมือง	ขอนแก่น

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลในการเก็บข้อมูลเชิงลึกโดยการสัมภาษณ์

วัดดอนขมื่น ตำบลดอนขมื่น อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	พระครูสุพัฒน์ภาณจณกิจ	เจ้าอาวาสวัดดอนขมื่น
2	พระอนุชา วัฒน	พระลูกวัดดอนขมื่น
3	พระทรงสิทธิ์ วรสโก	พระลูกวัดดอนขมื่น
4	พระสมมาตร ไสธโน	พระลูกวัดดอนขมื่น
5	นางสุนันทา วรรณคุณกุล	ครูโรงเรียนวัดดอนขมื่น
6	นายศุภกิจ สิทธิวิไล	นายก อบต. ดอนขมื่น
7	นายนิคม อินทรโสภา	นายกสมาคมศึกษาเอกชน กาญจนบุรี
8	นายศราวดี สุขประเสริฐ	ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลวัดลูกแกประชาชนุเคราะห์
9	นางทัศนีย์ ผลนิรันดร์	ครูโรงเรียนอนุบาลวัดลูกแกประชาชนุเคราะห์
10	นางบุปผา สมสุข	ผู้อำนวยการโรงเรียนบริหารธุรกิจกาญจนบุรี
11	นายสมพงษ์ สุทินศักดิ์	ผู้อำนวยการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน
12	ผู้ใหญ่วงเดือน สิทธิวิไล	ผู้ใหญ่บ้าน
13	ผู้ใหญ่วิไล ศรีมงคล	ผู้ใหญ่บ้าน
14	นายนพพร ประเสริฐลาภ	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดอนขมื่น
15	นางพนอ เสงนิรันดร์	กรรมกรวัด

วัดวังขนาย ตำบลวังขนาย อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	เจ้าอาวาส พระมหาสมพงษ์ พุทธสโร	เจ้าคณะตำบลท่าล้อ, เจ้าอาวาส
2	พระนำชัย ชยพล	พระลูกวัด
3	พระพรเทพ จิตพล	พระลูกวัด

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
4	พระมหาพุทธิพงษ์ ธมฺมธโร	พระลูกวัด
5	นางจีระนัย วังขนาย	หัวหน้าศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด
6	นายปราโมทย์ แทนนาค	บุคลากรในวัด
7	นายวิเชียร ช้างพลาย	สารวัตรกำนัน
8	นายวิชิต เกียรติไพบูลย์	กำนัน ตำบลวังขนาย
9	นางอุบล คำจุน	รองนายกเทศมนตรีเทศบาล วังขนาย
10	นายศุภกิจ บัวกลิ่น	ผู้นำชุมชน
11	นายกังวาล วีระพจน์	ประธานกลุ่มวังขนายสงเคราะห์
12	นายเสรี จันทรเจือจุน	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดวังขนาย
13	นายวรพงษ์ พุทธไพบูลย์	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยการอาชีพ
14	นายสมชาย ศรีสวัสดิ์	ประธานผู้ปกครอง(พนักงานในวัด)
15	นายสุรเกียรติ ทรงเจริญ	ผู้ปกครองนักเรียน
16	นายโอภาส เกียรติบุญญาฤทธิ์	ผู้ปกครองนักเรียน

วัดชัยศรี ตำบลสวาท อําเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ที่	ชื่อ -สกุล	ตำแหน่ง
1	พระครูบุญชยากร	เจ้าอาวาส
2	นายสมาน นามตะ	กรรมการวัด
3	นางเพ็ญศรี นามมา	กรรมการวัด
4	นายสุทธิสิงห์ โคตรลือชา	ไวยาวัจกร
5	นายวิรัตน์ ศรศักดิ์	กรรมการวัดและสมาชิกเทศบาล
6	นายสุ่ม สุวรรณวงศ์	กรรมการวัด
7	นายนรินทร์ เสาร์สิงห์	นักวิชาการวัฒนธรรม
8	นายชูชาติ ศรีรักษาพล	ประชาชน
9	นายไพฑูรย์ คำโสม	ผู้นำชุมชนหมู่ 8
10	นายอัมพร แสนสมบัติ	ประธานกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนบ้านสวาท

ที่	ชื่อ -สกุล	ตำแหน่ง
11	นายสะท้อน ดาวสภาวะ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
12	นายรตรี สิทธิอุปชา	รองผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสภาวะดี
13	นางสุวิมล เชื้อสภาวะดี	ครูโรงเรียนบ้านสภาวะดี
14	นายรำลึก คำสุพรหม	ครูโรงเรียนบ้านสภาวะดี
15	นายเสมอ ทองอุ่ม	ครูโรงเรียนบ้านสภาวะดี
16	นางสุมาลี เสาร์สิงห์	ครูโรงเรียนสภาวะดีพิทยาสรรค์
17	นายนิพนธ์ เหลลาหา	ครูโรงเรียนสภาวะดีพิทยาสรรค์
18	นางถนอมศรี เหลลาหา	ครูโรงเรียนสภาวะดีพิทยาสรรค์
19	นางสนธิ สิทธิอุปชา	ครูโรงเรียนห้วยหัวพิทยาคม

วัดไทรทอง ตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ที่	ชื่อ -สกุล	ตำแหน่ง
1	พระมหาคมสัน สุตจันฮาม	เจ้าอาวาส
2	พระสุรชาติ แจ่มสาคร	พระภิกษุ
3	นายวรกต โสดาสร้อย	กรรมการวัดและผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6
4	นายคำภู เนืองวงษา	กรรมการวัดและผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 10
5	นายบุญดี ดวงน้อย	กรรมการวัด
6	นายเลิศ ธรรมณี	กรรมการวัด
7	นายสุรเชษฐ์ รัตนวงษ์สวัสดิ์	ไวยาวัจกร
8	นางบด บัดคำมี	ประชาชน
9	นางอุไร นามวิจิตร	ประชาชน
10	นางทองน้อย เพิ่มทรัพย์	ประชาชน
11	นายบุญธรรม เนื่องขมภู	ประชาชน
12	นายทัน สุตจันฮาม	ประชาชน
13	นายสุนัน บุญจวง	ประชาชน
14	นางพิกุล ฉิมนอก	ประชาชน

ที่	ชื่อ -สกุล	ตำแหน่ง
15	นายระเชียร ศิลปษา	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำไฮ
16	นางสาวอัญชัญ รัตนนรต์ย์	ครู
17	นายวีระ แก้วใส	ครู
18	นางบุญร่วม ไชยมรรคา	ครู
19	นางนิจศิลป์ ศิริคำกร	ครู

วัดสุวรรณบำรุงราษฎร์ ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

ที่	ชื่อ -สกุล	ตำแหน่ง
1	พระครูสุวรรณวรการ	เจ้าอาวาส
2	พระครูใบฎีกาสุนทร	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
3	พระมหาศรีวัฒน์ นริสสโร	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
4	พระเปรม ดวงเดช	พระภิกษุ
5	นายเสริม มากปริญญ์	ไวยาวัจกร
6	พระเสริมชัย บุญพรหม	พระภิกษุ
7	นายทองดี จันทร์ไพศรี	ผู้ใหญ่บ้าน
8	นางสาวศิริพพา เอี่ยมประเสริฐ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
9	นายชูชีพ อินทรเดช	สมาชิก อบต.
10	นายชัยชนะ ยิ้มเจริญ	ข้าราชการบำนาญ (ประชาชน)
11	นายทองหล่อ โกมลเสนาะ	ประชาชน
12	นายธานี เกษรศรี	ประชาชน
13	นายสุภาพ ศรีรัตนวดี	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุวรรณบำรุงราษฎร์วราราม
14	นางจุฑาทิพย์ ดารีสอบ	ครู
15	นางสาวนิยา วัฒนชะจร	ครู
16	นางสุนันกา มหาดีไทย	ครู
17	นางกัลยา ระเมเล็ก	ครู

วัดอภัยนิกราม ตำบลธัญบุรี อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี

ที่	ชื่อ -สกุล	ตำแหน่ง
1	พระครูธัญกิจโกศล	เจ้าอาวาส
2	พระมหานรงค์ กุลยานทรโร	พระเลขานุการเจ้าอาวาส
3	พระสายชล โชติธมโม	พระภิกษุ
4	พระไพรัช จันทโสภโณ	พระภิกษุ
5	พระอนนท์ สมนตจิตโต	พระภิกษุ
6	นายกิจคณานิศ มงคลเลิศ	พระภิกษุ
7	นายสำอวง จันทร์หอม	ประชาชน
8	นางเรียง อินทสุทธิ	ข้าราชการบำนาญ
9	ร.ท.นุ มิตรรัก	ข้าราชการบำนาญ
10	นางเจริญ บุญประดิษฐ์	ประชาชน
11	นายลำพอง เอียงสิน	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดอภัยนิกราม
12	นายสอาด น้อยพันธุ์	รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดอภัยนิกราม
13	นางทิวาพร พงษ์ศรีทอง	ครู
14	นางสุมามาลย์ ศิริอร	ครู
15	นางสาวสุวดี มีเพชร	ครู

วัดกำแพงมณี ตำบลโคกสตุล อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

ที่	ชื่อ -สกุล	ตำแหน่ง
1	พระครูมหาสุกิจวิจารณ์	เจ้าอาวาสและเจ้าคณะตำบลสนามคลี่
2	พระมหากฤษณะ กิตติญาโน	พระภิกษุ
3	พระชูชัย กิตติภทโท	พระภิกษุ
4	พระสำรวบ ปัญญาภูโธ	พระภิกษุ
5	พระมานะ วาธโร	พระภิกษุ
6	นางประกอบการณ์ ศรีมินิตพันธ์	ประชาชน
7	นางสาวนชดล้า สุวรรณเลิศ	ประชาชน

ที่	ชื่อ -สกุล	ตำแหน่ง
8	นางสาวผัด เผ่าเรือน	ประชาชน
9	นายทองสุข กลั่นคุ้มขัง	ประชาชน
10	นายเฮง เฮงประเสริฐ	ประชาชน
11	นางสมจิตร กลั่นคุ้มขัง	ประชาชน
12	นางบุญมา จันทร์ศิริ	ประชาชน
13	นายสนั่น จันทร์ปาน	สมาชิก อบต.
14	นางรัชมน อินทร์สลุต	ประคนกองทุนหมู่บ้าน
15	นายจรรยา ทองมา	ไวยาวัจกร
16	นายชลอ ศรีค้อ	ผู้อำนวยการโรงเรียนโคกสลุต
17	นางสาวประนอม รอดมา	ผู้อำนวยการโรงเรียนย่านยาว
18	นางประภาพรรณ อดุลย์รัตนพันธ์	ครู
19	นายสนม โพธิ์กรับ	ครู
20	นางโสพิศ พุ่มอยู่	ครู

วัดเนรน้อย ตำบลชัยนาม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ที่	ชื่อ -สกุล	ตำแหน่ง
1	พระครูวิจิตร ธรรมวิจิตร	เจ้าอาวาส
2	พระวีรศักดิ์ วีตาลัย	พระภิกษุ
3	พระชัยยศ โชติโก	พระภิกษุ
4	พระวิเชียร วฑูโร	พระภิกษุ
5	พระทั้ง ญาณทีโป	พระภิกษุ
6	พระธวัช ธนีสสโร	พระภิกษุ
7	นางพุดซ้อน สีทอง	ประชาชน
8	นางล้อม อินทาวนา	ประชาชน
9	นางสงกรานต์ อ่อนบึงพร้าว	ประชาชน
10	นางทองคำ สีทอง	ประชาชน

ที่	ชื่อ -สกุล	ตำแหน่ง
11	นายอุทธรณ์ รสสุธรรม	ประชาชน
12	นางชุนเนตร อ่อนล้อม	รองผู้อำนวยการโรงเรียนวังทองพิทยาคม
13	นางรัชณี รอดฉาย	ครูโรงเรียนวังทองพิทยาคม
14	นางวรวรรณ เทพอุณ	ครูโรงเรียนวังทองพิทยาคม
15	นายสุนทร มนต์รี	ครูโรงเรียนวังทองพิทยาคม
16	นางศศิวิมล พลโต	ครูโรงเรียนบึงพลาญ

วัดศรีภวานาราม ตำบลพลา อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	นายสมบัติ สะเกต	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดศรีภวานาราม
2	นางนวลลออ อิมเจริญ	ครูโรงเรียนวัดศรีภวานาราม
3	นางนิตยา ทองนพเนื้อ	ครูโรงเรียนวัดศรีภวานาราม
4	นางอัจฉรา ปิ่นโฉมฉาย	ครูโรงเรียนวัดศรีภวานาราม
5	นางสุกัลญา วงศ์วีรพันธ์	ครูโรงเรียนวัดศรีภวานาราม
6	นางสมบุญ กลดเจริญ	ครูโรงเรียนวัดศรีภวานาราม
7	นางสมหมาย จิตรบรรเทา	ผู้ปกครองนักเรียน
8	นางหทัยา แต่งศรีธมาศ	ผู้ปกครองนักเรียน
9	นางอำไพ เตียวเจริญ	ประธานชุมชน
10	นายลวณการ ห้วยใหญ่	นักการภารโรง
11	นายธนวัฒน์ นิลกำแพง	ประธานชุมชน
12	นางอนงค์ สะอาดวงศ์	กรรมการชุมชน
13	จสอ.สัญชัย บุญสินธุ์	รองประธานกรรมการชุมชน
14	นางมณฑา ทับมี	กรรมการชุมชน
15	นางสาวอภิสร่า ศรีอาราม	ประธานกรรมการโรงเรียนวัดศรีภวานาราม
16	นายประดิษฐ์ จันทร์ศรี	ไวยาวัจกร
17	นายชัยรุช ตันเจียง	ผู้ใหญ่บ้าน

วัดบ้านค่าย ตำบลบ้านค่าย อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	พระครูพิพัฒนชัยภรณ์	เจ้าอาวาส เจ้าคณะอำเภอบ้านค่าย
2	พระเจริญชัย ขนดีวิโร	พระลูกวัด วัดบ้านค่าย
3	พระวัลลภ อนาลโย	พระลูกวัด วัดบ้านค่าย
4	พระมานพ วิจิตโต	พระลูกวัด วัดบ้านค่าย
5	นายเสี่ยม สุวรรณรุ่งเรือง	ประธานชมรมผู้สูงอายุวัดบ้านค่าย
6	นางจุฑามาศ ประเสริฐสุข	ผู้อำนวยการโรงเรียน วัดบ้านค่าย
7	นางเสริญ วรรณรุ่งเรือง	สมาชิกกลุ่มชมรมแม่บ้านเกษตร
8	นางสัน อุบลประเสริฐ	กรรมกรวัด
9	นางอิง มัชฌิมะ	สมาชิกสหกรณ์บ้านค่าย กลุ่มแม่บ้าน
10	นางมาลี เงินทอง	กรรมกรวัด
11	นางประทุม สัทธามผล	สมาชิกชมรมผู้สูงอายุวัดบ้านค่าย
12	นางบังอร สุวรรณสว่าง	กรรมกรวัดบ้านค่าย ชมรมผู้สูงอายุ
13	นางลำยอง สร้อยสอิ่ง	ชมรมผู้สูงอายุ กรรมกรวัดบ้านค่าย
14	นางสง่า งามมาก	สมาชิกชมรมผู้สูงอายุวัดบ้านค่าย
15	นางเขี้ยว บุญหยวก	กรรมกรชุมชน
16	นางบุหงา สูงประเสริฐ	สมาชิกฌาปนกิจวัดบ้านค่าย
17	นางสำเนียง งามประเสริฐ	ชมรมผู้สูงอายุวัดบ้านค่าย
18	นางเสมอ งามมาก	ชมรมผู้สูงอายุวัดบ้านค่าย
19	นางแจ้ว นพภาลัย	กรรมกรวัด
20	นางเอื้อม สดใส	ชมรมผู้สูงอายุวัดบ้านค่าย
21	นางสะอิ่ง เจริญศึกษา	กรรมกรวัด

วัดบุญญาวาศวิหาร ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	พระราชธรรมมาลังการ	เจ้าคณะจังหวัดลำปาง, เจ้าอาวาส
2	พระครูสิริกิจจาภรณ์	เจ้าคณะอำเภอเมืองลำปาง
3	พระครูปลัดอนันต์ ญาณสวโร	พระลูกวัด, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดลำปาง
4	พระปลัดณรงค์ สุวานิโย	ผู้ช่วยเลขานุการ
5	พระศรีสวัสดิ์ อภิบุญโญ	พระลูกวัด
6	พระปลัด แก้ว กตปุญโญ	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, เลขานุการศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดบุญญาวาศ
7	นายสุทัศน์ ตาแสงร้อย	ผู้อำนวยการโรงเรียนวิสุทธิวิทยา
8	นางจินตนา กำเงิน	เจ้าหน้าที่ โรงเรียนวิสุทธิวิทยา
9	นางจุฬารัตน์ ชัดชอบโย	ครู
10	นายสมบุญณ์ รักสัตย์	กรรมการโรงเรียน
11	นางสาวสุพรรณารี มาปลุก	เจ้าหน้าที่มูลนิธิวัดบุญญาวาศวิหาร
12	นายวันชัย จันทารา	กรรมการวัด
13	นายสุนทร จันทะวงศ์	กรรมการวัด
14	นายอังคาร อุปทอง	กรรมการโรงเรียน
15	นายสุเมธ วงค์อะอม	กรรมการวัด

วัดศรีบุญเรือง ตำบลสาางตุ้ย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	พระมหาสุทิน สุขิโน	ผู้จัดการโรงเรียนผดุงวิทย์
2	พระพรเทพ ปุญญานน.โท	พระลูกวัด
3	พระอธิการสุชาติ ปภัสสโร	เจ้าอาวาส
4	นางยุพิน ปรีดาพงษ์	ผู้อำนวยการโรงเรียนผดุงวิทย์
5	นางจิตพร จันทะวงศ์	ครู
6	นายชัยวุฒิ ปัญญาสีห์	กรรมการวัด

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
7	นางมณีวรรณ พันภัยพาล	คณะกรรมการอำนวยการโรงเรียน
8	นายชาติรี ทาไชยวงศ์	ผู้แทนองค์กรชุมชน
9	นายสงัด ชาญวิทย์	ผู้ปกครอง
10	นางพรรณี ฤทธิศิลป์	ครู
11	นายมา จายสูง	กรรมการวัด
12	นายธีรชัย ตูยวัฒนวงศ์กุล	กรรมการวัด
13	นางสาวอัมพร สิงห์แก้วสืบ	ประธานชมรมรักษัษธรรมวัดศรีบุญเรือง
14	ร.อ.วิชัย ปัทมปราณี ร.น.	รองประธานชมรมรักษัษธรรมวัดศรีบุญเรือง
15	นางสังเวียน ทิพย์ชู	กรรมการชมรมรักษัษธรรม

วัดเอก ตำบลเชิงแส อำเภอกระเสสิงห์ จังหวัดพิษณุโลก

ที่	ชื่อ -สกุล	ตำแหน่ง
1	พระมหามนต์ คุณธมโม	เจ้าอาวาส
2	พระมหาวิเชียต วินิตตาวิน	เลขานุการเจ้าอาวาส
3	พระปลัดเจริญ วัฒนโน	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
4	พระเสาร์ ธีรชโย	พระภิกษุ
5	พระปลัดวินัย วินโย	พระปลัด
6	นายแอบ ชัยเชื้อ	ไวยาวัจกร
7	นายทวี พิรุณ	ไวยาวัจกร
8	นายหลัก ศรีแสง	ประธานกรรมการวัด
9	นายจำ สุวรรณโณ	กรรมการวัด
10	นายเอียน ไม้่งทุม	กรรมการวัด
11	นายครั้น พวงมณี	กรรมการวัด
12	นางชื่น สาโรจน์	กรรมการวัด
13	นายเสวียน พรหมอักษร	กรรมการวัด
14	นายวิรัตน์ นาแก้ว	ผู้อำนวยการโรงเรียน

ที่	ชื่อ -สกุล	ตำแหน่ง
15	นายวชิรพัฒน์ จิงเนิล	ครู
16	นางเอกลักษณ์ บุญเอียด	ครู
17	นางเปรมฤดี จันทร์สงค์	ครู
18	นางวิดา สุวรรณศรี	ครู

วัดรัตนาราม ตำบลเชิงแส อำเภอกระแสสินธุ์ จังหวัดสงขลา

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	พระครูศรีรัตนธาร	เจ้าอาวาสวัดรัตนาราม
2	นายอรุณ เวชภันท์	ไวยาวัจกรวัดรัตนาราม
3	นายไพโรจ ทองมณี	ไวยาวัจกรวัดรัตนาราม (อบต.) (ผู้ใหญ่บ้าน)
4	นายเทียน แก่นคง	อบต.ตำบลเชิงแส
5	นายวิน พลอยด้วง	กรรมการวัด
6	นายทองจันทร์ พูลแก้ว	กรรมการวัด
7	นายโสภณ คำคง	กรรมการวัด
8	นายห้อง สุขแสงศรี	กรรมการวัด
9	ผอ.วิโรจน์ รัตนชูศรี	ผอ.โรงเรียนบ้านรัตปูน
10	นางมะลิวัลย์ เรืองศรี	ครูโรงเรียนบ้านรัตปูน
11	นางประภา คงวัดใหม่	ครูโรงเรียนบ้านรัตปูน
12	นางจรัสศรี จุลนวล	ครูโรงเรียนบ้านรัตปูน
13	นางประภา ตุกชูแสง	ครูโรงเรียนบ้านรัตปูน
14	นางเจียมจิตร แก้วเจริญ	ครูโรงเรียนบ้านรัตปูน
16	นางเฉลิมวรรณ หาแก้ว	ครูโรงเรียนบ้านรัตปูน
17	นายประวิทย์ เขียดบุญ	ครูโรงเรียนบ้านรัตปูน
18	นายเจริญ สุวรรณเรืองศรี	ผู้ปกครองนักเรียน
19	นายพงศ์ศักดิ์ ทองช่วย	ผู้ปกครองนักเรียน

วัดใหญ่ ตำบลในคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

ที่	ชื่อ -สกุล	ตำแหน่ง
1	พระครูสมุทรวิภากรณ	เจ้าอาวาส
2	พระปลัดลำดวน ตีลาโร	พระปลัด
3	พระสมุห์ไชยาเลย์ สุานทินโน	พระสมุห์
4	พระสมุห์พิทักษ์ ธมฺมปาโล	เลขานุการเจ้าอาวาส
5	พระมหาวิฑูร ธมฺมโชโต	พระภิกษุ
6	นายวิสูตร มหานาค	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4
7	นายเกษม หนูสุรา	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 3
8	นายวันชัย กร่ำแสง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 3
9	นายหรร้อย หนีเงิน	ไวยาวัจกร
10	นายธีระ แสนสุทธิ	กรรมการวัด
11	นายสำเนียง จันฮวบ	ประภทที่ปรึกษา อสม.
12	นางมะลิ พึ่งสมุทร	ประชาชน
13	นางตุ๊กตา ตะเพียนทอง	ประชาชน
14	นางรวีวรรณ อินทร์ษา	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดใหญ่
15	นายสุรีย์ กุมภา	ครู
16	นางกุสุมาลย์ ต่านประดิษฐ์	ครู
17	นางจรรยาพร วีระรัตยร	ครู
18	นางสาวราณี สอดเนียม	ครู

วัดคลองมอญ ตำบลบ้านคลองसान อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

ที่	ชื่อ -สกุล	ตำแหน่ง
1	พระครูวิมลวรรณคุณ	เจ้าอาวาส
2	พระชูป ปัญญาภูโ	พระภิกษุ
3	พระเกียรติศักดิ์ เงินศิริ	พระภิกษุ
4	พระชัยพล ชยฟูโ	พระภิกษุ
5	พระอรณพ กลิ่นมี	พระภิกษุ
6	พระบรรจบ บุญพีง	พระภิกษุ
7	นายวิชาญ อยู่สวัสดิ์	ผู้ใหญ่บ้าน
8	นายประสิทธิ์ กลิ่นเทียม	รองประธาน อบต.
9	นายชูชาติ พักทับทิม	ประชาชน
10	นายสังรวัย มาลีงาม	ประชาชน
11	นายสุธี รอยไสว	ประชาชน
12	นายสิน มาลีงาม	ประชาชน
13	นายมนตรี แฝ้วจำ	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดคลองมอญ (บัญญัติ ราษฎร์บำรุง)
14	นางพอนีย์ ทองคำ	ครู
15	นางพัทธนันท์ พิทักษ์ศรีมาศ	ครู
16	นางปัญญาพร วิมลพันธ์	ครู
17	นายสมศักดิ์ ผดุงจิตร	ครู
18	นายเรวัต บุญธรรม	ครู

วัดวังไทร ตำบลปาร่อน อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ที่	ชื่อ -สกุล	ตำแหน่ง
1	พระครูสิทธิปัญญาภิรัต	เจ้าอาวาส
2	พระศรีชัย ปิยวณฺโณ	พระภิกษุ
3	พระไกรวัลย์ สุภาจาโร	พระภิกษุ
4	พระมหานันท มีพรหมแก้ว	พระภิกษุ
5	พระพ่ายพิ วิสุทธิสโร	พระภิกษุ
6	พระเจดียง วิสุทธิจิตโต	พระภิกษุ
7	นายสมชาย ปลอดมุสิก	สมาชิก อบต.
8	นายสสิธร บุญเชิด	เจ้าหน้าที่ อบต.
9	นายเรวัต พูลสวัสดิ์	สมาชิก อบต.
10	นางจินตนา ชัยสะอาด	เจ้าหน้าที่ อบต.
11	นายนันทพันธ์ รัตนการันต์	ประชาชน
12	นายเอกรินทร์ อุ่นขาว	ประชาชน
13	นายสุพิน ยิ้มรัตน์	ประชาชน
14	นายสุรินทร์ แสงอำไพ	ประชาชน
15	นายวีระเทพ ชำนาญเนตร	ประชาชน
16	นายจากร ทับทิมทอง	ประชาชน
17	นายไพรัตน์ เพชรทอง	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดวังไทรทอง
18	นายชาญชัย สิทธิหุ่น	ครู
19	นางวนิดา เมษสุวรรณ	ครู
20	นางอุมารี บุษยานุวัฒน์	ครู
21	นางกิ่งแก้ว รัตนทองอินทร์	ครู

วัดเขาแก้ว ตำบลทุ่งกง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	พระครูวิสุททธิวิมุติคุณ	เจ้าอาวาส
2	พระศักดิ์ศรี สุทธิสโร	พระภิกษุ
3	พระจิวพงษ์ จิระสิโร	พระภิกษุ
4	พระวัชรพร วชิรญาโน	พระภิกษุ
5	พระเมธิน ปิยะมโม	พระภิกษุ
6	พระนิวัติ กิตตโชโร	พระภิกษุ
7	นายทรงพล นาคพันธ์	กำนัน
8	นายอัศวเดช วิชัยดิษฐ์	อบต.
9	นายเศรษฐวุฒิ ลัคคเทพบำรุง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
10	นายศุภชัย กระเนกนาค	ประชาชน
11	นายสนทยา สุขกลิ่น	สมาชิก อบต.
12	นายจรรยาศักดิ์ รอดเพชร	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเขาแก้ว
13	นางมะลิวัลย์ ลิมศิลา	ครู
14	นางจริยา พรหมศรี	ครู
15	นายลออ อินทร์จันทร์	ครู
16	นายสุทิน สุวรรณมณี	ครู

วัดมงคลโกวิทาราม ตำบลปทุม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	พระอัครอริยมุขย์ ธีรวุโล	เลขานุการเจ้าอาวาส
2	พระอนุสสิทธิ อานนุโท	พระลูกวัด
3	พระอุทัย กนุตสิโร	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
4	รตอ.เรืองศรี ได้พึ่ง	ข้าราชการบำนาญ (กรรมกรวัด)
5	พ.ต.ท.อาทิตย์ ตระการไชย	ข้าราชการบำนาญ (กรรมกรวัด)
6	นายพัพพันธ์ กอสุวรรณ	กรรมกรวัด

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
7	นายสมาน แก่นคำ	ข้าราชการบำนาญ (กรรมการวัด)
8	นายวิน ทะนิรัมย์	ข้าราชการบำนาญ
9	นายหนูปุ่น ขจัดภัย	กรรมการวัด
10	นางพูนี ควัน	กรรมการวัด
11	ร.ต.ท. สถิตย์ ธารารมย์	กรรมการวัด
12	นายสง่า หยาดทอง	กรรมการวัด
13	นายเทียม รุ่งเรือง	กรรมการวัด
14	นายสุบิน พิมภรณ์	ประธานกรรมการวัด
15	แม่สุดใจ ขจัดภัย	อุบาสิกา
16	แม่อัมพร บำบัติ	กรรมการวัด
17	แม่หนูจันทร์ ไทจันทร์	กรรมการวัด
18	แม่บัวเขียว พันธุ์คำ	กรรมการวัด
19	แม่นิคม บุญสุข	กรรมการวัด
20	แม่บังอร เหนียวพันธ์	กรรมการวัด
21	นายไสว	กรรมการวัด
22	นายสำรอง ภาวะพันธ์	ครู ค.ศ.3, ผช.ผอ.โรงเรียนปทุมวิทยากร, กรรมการที่ปรึกษาและอุปถัมภ์วัด, หัวหน้างานบริการชุมชนโรงเรียนปทุมวิทยากร

วัดปากน้ำ ตำบลกุดลาด อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	พระปลัดธีรพล อคฺคธมโม	เจ้าคณะตำบลกุดลาด
2	พระสมุห์สัมฤทธิ์ สิริธมโม	เลขานุการเจ้าคณะตำบลกุดลาด
3	พระสิงห์ ติสโสโร	พระลูกวัด
4	พระวุฒิชัย ธมฺมวโร	พระลูกวัด
5	พระพิชิตชัย วิชิตขโย	พระลูกวัด

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
6	พระมหาวิมาน กนตสีโล	เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ
7	นายเลิศ ประสานพิมพ์	ไวยาวัจกร
8	นางมะลิ ขลุ่ยทอง	กรรมการวัด
9	นางทองมี ชื่นบาน	ผู้นำชุมชน
10	นางบุญช่วย เอกสุข	กรรมการวัด
11	นางคำเต็ม	กรรมการโรงเรียน
12	ดาวเรือง สุขขนิจ	ผู้ปกครองนักเรียน
13	นางหนูเตรียม คำเต็ม	ผู้ปกครองนักเรียน
14	นางบัวลา บุญเย็น	ผู้นำชุมชน
15	นางอำนาจ แสงสว่าง	ประธานชุมชน
16	นางสาวบงกช ประสานพิมพ์	ครูพี่เลี้ยงศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด
17	นายประเสริฐ ประสานพิมพ์	ครูโรงเรียนวัดปากน้ำ
18	นางช้อน บุญเอื้อ	อบต.
19	นางยีน บุญสง่า	อบต.
20	นายบุญเลิศ บำบัด	อบต.
21	นางนิลบล พลวิฑิต	อบต.

วัดแจ้ง ตำบลบ่อทราย อำเภอสงขลา จังหวัดสงขลา

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	พระครูวิฑิตธรรมคุณ	เจ้าอาวาส ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนแจ้งวิทยา
2	นายสมพงษ์ ช่วยเนียม	ครูใหญ่โรงเรียนแจ้งวิทยา
3	นางพนมยงค์ คำเชียง	ไวยาวัจกร
4	นางวิรัตน์ กัลยาศิริ	ไวยาวัจกร
5	นายอุทิศ ชูช่วย	นายกเทศมนตรีนครสงขลา
6	นายศรัทธา บุญเส็ง	รองนายกเทศมนตรีนครสงขลา
7	นายวิชากร บัวหอม	ปลัดเทศมนตรีนครสงขลา

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
8	นายชวิตร์ เทียนปาน	กรรมการวัด
9	นายเกษม ช้ายสุวรรณ	ที่ปรึกษาโรงเรียนแจ้งวิทยา
10	นางวันดี ปานนาค	ผู้ช่วยผู้ใหญ่โรงเรียนแจ้งวิทยา
11	นายเชมชาติ สุวรรณนัง	ครูโรงเรียนแจ้งวิทยา
12	นายสมบุญณ์ ศรีสันติ	ครูโรงเรียนแจ้งวิทยา

วัดโพธิ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ที่	ชื่อ -สกุล	ตำแหน่ง
1	พระครูภาวนาโพธิคุณ	เจ้าอาวาส
2	พระมหารังสรรค์ ธีมมรโต	พระภิกษุ
3	พระปริศนา สิวโร	พระภิกษุ

**รายชื่อคณะผู้ช่วยนักวิจัยในการรวบรวมข้อมูล
ในพื้นที่ (บางจังหวัด)**

ที่	ชื่อ-สกุล	จังหวัด
1	นายภควัตร สอดส่อง	ระยอง
2	นางอรพันธ์ โพธิสุวรรณ	ระยอง
3	นางสาวนงลักษณ์ นันทา	ลำปาง
4	นางกัลยารัตน์ ณ นคร	ลำปาง
5	นายประยงค์ ศรชัย	อุบลราชธานี
6	นางบุญยง สุวรรณเดชากุล	อุบลราชธานี
7	นายอาคม มีชัย	อุบลราชธานี
8	นายบัญญัติ นาคบุรินทร์	อุบลราชธานี
9	นางสุนันทา วรรณอุณกุล	กาญจนบุรี
10	นางทัศนีย์ พลนิรันดร์	กาญจนบุรี
11	นางณัฐมน บุญสร้าง	สงขลา
12	นางประไพ สุทธิมิตร	สงขลา
13	น.ส.เพ็ญประภา แพงไทย	ขอนแก่น
14	นายคมเดช สีหาฤทธิ์	ขอนแก่น

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ธงทอง จันทรางศุ

นางสุรางค์ โพธิ์พฤกษ์าวงศ์

ดร.อุมาพร หล่อสมฤดี

เลขาธิการสภาการศึกษา

ที่ปรึกษาด้านวิจัยและ

ประเมินผลการศึกษา

ผู้อำนวยการสำนักประเมินผล

การจัดการศึกษา

คณะผู้วิจัย

ดร.วิเชียร เกตุสิงห์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์รังสรรค์ ทิมพันธุ์พงษ์

นายมนัส ภาคภูมิ

หัวหน้านักวิจัย

นักวิจัย

นักวิจัย

บรรณาธิการ

นายอุเรนทร์ สุขนวล

ผู้รับผิดชอบโครงการและประสานนักวิจัย

นางเพ็ญจันทร์ นครอินทร์

นายอุเรนทร์ สุขนวล

หัวหน้ากลุ่มประเมินผล

การจัดการเรียนรู้

นักวิชาการศึกษา

เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรของชาติให้คุ้มค่า
หากท่านไม่ใช่หนังสือเล่มนี้แล้ว
โปรดมอบให้ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

